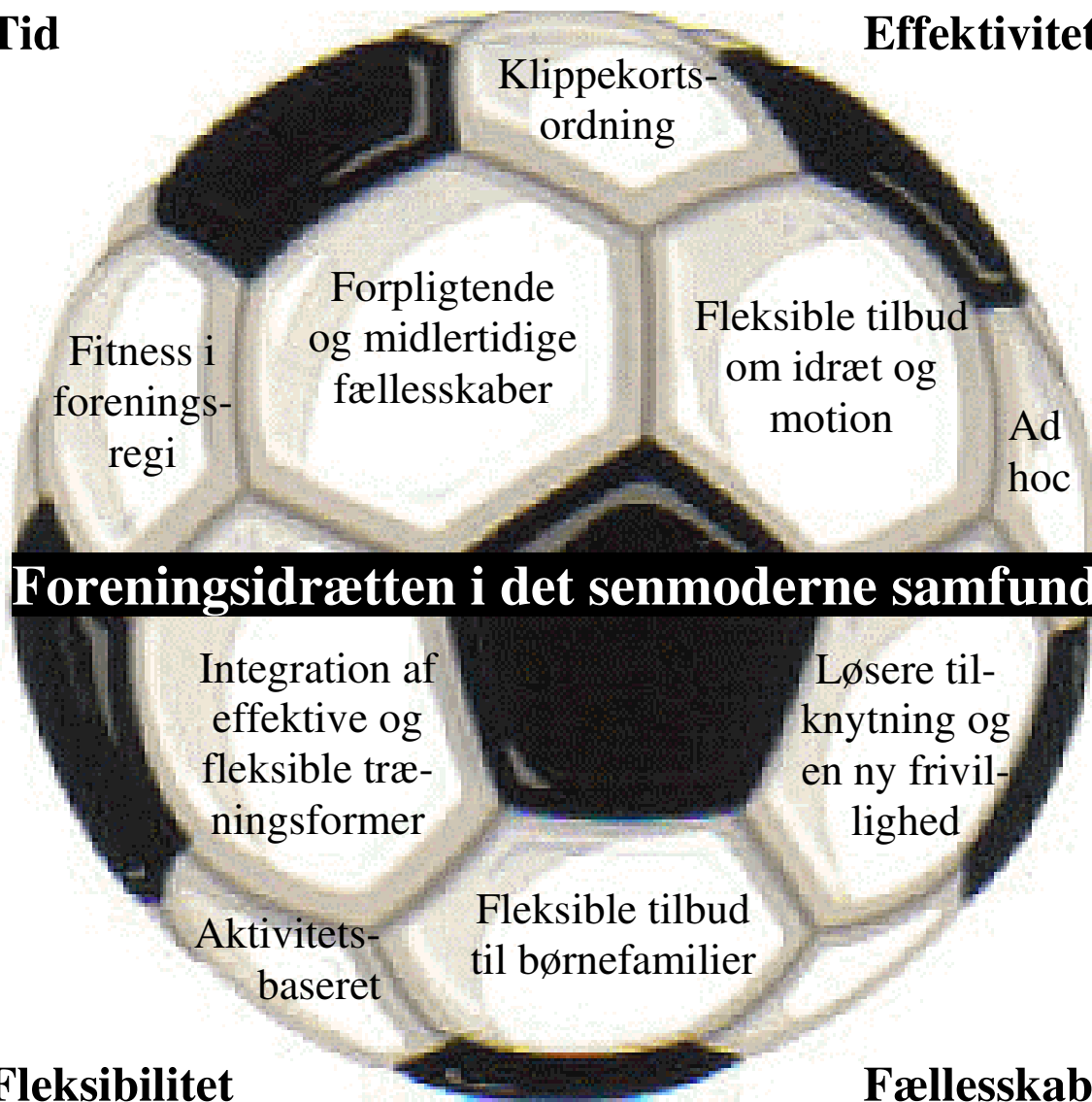

Tid

Effektivitet

Fleksibilitet

Fællesskab

Titel: Foreningsidrætten i det senmoderne samfund

Afleveringsdato: 14. april 2009

Forfatter: Karsten Østerlund

Vejleder: Bjarne Ibsen

Antal anslag: 192.000

Indholdsfortegnelse

RESUMÉ: FORENINGSIDRÆTTEN I DET SENMODERNE SAMFUND	4
SUMMARY: VOLUNTARY BASED SPORT CLUBS IN LATE MODERNITY	6
1. INDLEDNING	8
2. PROBLEMFOMULERING OG DISPOSITION	10
3. METODE	11
3.1. METODEVALG – REFLEKSIV KULTURANALYSE	11
3.2. TEORIVALG	12
3.3. LITTERATUR- OG EMPIRIVALG	13
3.4. METODISKE UDFORDRINGER VED BRUG AF SURVEYUNDERSØGELSER	14
4. DANSKERNES IDRÆTSVANER	16
4.1. HVOR MANGE OG HVEM DYRKER REGELMÆSSIG SPORT OG MOTION?	16
4.2. DE FORETRUKNE ORGANISATIONSFORMER	17
4.3. DE FORETRUKNE AKTIVITETER	18
4.4. ÅRSAGER TIL INAKTIVITET OG TIL AT FORLADE FORENINGSIDRÆTTEN	20
4.5. DET ÆNDREDE DELTAGELSESMØNSTER	21
5. DET SENMODERNE SAMFUND	22
6. DET SENMODERNE MENNESKE OG FRITIDEN	28
6.1. TID	28
6.2. EFFEKTIVITET	32
6.3. FLEKSIBILITET	38
6.4. FÆLLESSKABER	44
6.5. HVORDAN DANSKERNES ÆNDREDE DELTAGELSESMØNSTRE KAN FORKLARES	50
7. FORENINGSIDRÆTTENS STRUKTUR, VÆRDIER OG POTENTIALE FOR FORNYELSE	52
7.1. DE TRÆGE IDRÆTSFORENINGER?	53
7.2. ”DEN STILLE REVOLUTION”	56

8. FORENINGSIDRÆTTENS TILPASNING TIL DET SENMODERNE SAMFUND	59
8.1. INTEGRATION AF EFFEKTIVE OG FLEKSIBLE TRÆNINGSFORMER	60
8.1.1. OM DGI TRÆNINGSKULTUR OG PROJEKT FORENINGSFITNESS	60
8.1.2. DGI TRÆNINGSKULTUR OG PROJEKT FORENINGSFITNESS – EVALUERING OG STATUS	62
8.1.3. UDFORDRINGER FOR PROJEKT FORENINGSFITNESS	66
8.1.4. FREMTIDSUDSIGTER FOR PROJEKT FORENINGSFITNESS	70
8.2. FLEKSIBEL ORGANISERING AF TRADITIONELLE FORENINGSAKTIVITETER	71
8.2.1. KLIPPEKORTSORDNING	73
8.2.2. SMS-ORGANISERING	76
8.3. FLEKSIBLE TILBUD TIL BØRNEFAMILIER	77
8.4. LØSERE TILKNYTNING TIL FORENINGSLIVET	80
8.4.1. EN NY FÆLLESSKABSDISKURS?	81
8.4.2. EN NY FRIVILLIGHED?	83
8.4.3. FREMTIDENS IDRÆTSFORENING	86
9. KONKLUSION	89
10. PERSPEKTIVERING – FORENINGSIDRÆT CLASSIC	93
LITTERATURLISTE	95

Resumé: Foreningsidrætten i det senmoderne samfund

Danskernes idrætsvaner har ændret sig i takt med udviklingen i samfundet de seneste 30-40 år. Flere er blevet aktive inden for sport og motion, men den primære vækst er sket i uorganiseret og kommercielt organiseret regi, mens tilslutningen til foreningsidrætten er stagneret. Desuden er især de aktiviteter, som er individuelle i udgangspunktet, og som kan dyrkes fleksibelt, alene eller i selvvalgte fællesskaber, i vækst, mens de mere traditionelle holdidrætters tilslutning generelt er stagneret. Samlet set tegner det et billede af, at foreningsidrætten ikke decideret er i krise, men at den hidtil ikke har formået at indfange den nye gruppe af fysisk aktive og de ændrede deltagelsesmønstre.

Gennem en kulturanalyse af det senmoderne samfund, kan fire karaktertræk, som er med til at forklare danskernes ændrede deltagelsesmønstre i idrætten, identificeres, nemlig tid, effektivitet, fleksibilitet og fællesskab. Danskerne oplever et tidspres, som til dels er skabt af en øget kvantitativ arbejdstid, men måske endnu vigtigere er det et resultat af den effektiviseringstankegang, som præger både arbejds- og fritidsliv. Desuden er andelen af fleksible job i vækst, hvilket betyder, at arbejde og fritid i stigende grad flyder sammen. Det øger efterspørgslen efter fleksibelt organiserede fritidsaktiviteter, som for nogle er en nødvendighed, men mere generelt er oplevelsen af fleksibilitet af stor mental betydning for mange. Det gælder også i forhold til fællesskaber, hvor det senmoderne menneske i udbredt grad søger midlertidige fællesskaber, som kan dannes og brydes efter behag og behov.

Det er foreningernes opgave at forholde sig aktivt til denne udvikling, hvis de skal (for)blive den vigtigste ramme om danskernes idræts- og motionsudøvelse. Alligevel har foreningsidrætten hidtil udvist en vis forandringstræghed. Det hænger bl.a. sammen med, at foreningerne indtager en privilegeret position, når det kommer til offentlig støtte på idrætsområdet, og derfor ikke er så afhængige af ændringer på markedet for idræt som de kommercielle udbydere. Desuden har nogle foreninger rod i et værdigrundlag, som er retningsgivende for, hvilke aktiviteter og arbejdsformer, der anses for at være passende. Endelig kan forandring kun finde sted, såfremt et flertal af medlemmerne ønsker det og er villige til at yde en frivillig indsats, hvilket i nogle situationer skaber dynamik, mens det i andre situationer skaber inertie.

Der er tegn på, at forandringstrægheden i foreningslivet bliver gradvist mindre. Den ideologiske og værdibaserede modstand synes at være mindsket i såvel lokalforeninger som hos landsorganisationerne. Specifikt har DGI med deres ”stille revolution” været med til at sætte fokus på befolkningens behov, herunder ønsket om effektivitet, fleksibilitet og nye fællesskabsformer. Udfordringen er i den forbindelse at finde ud af, hvordan foreningerne rent praktisk kan forny sig, og her foreslås, i forlængelse af analysen, følgende konkrete initiativer:

- Integration af effektive og fleksible træningsformer i foreningsregi (fx foreningsfitness)
- Fleksibel organisering af traditionelle foreningsaktiviteter (klippekursordning og sms-organisering)
- Fleksible tilbud til børnefamilier (give forældre og børn mulighed for at træne samtidig)
- Løse tilknytning til foreningslivet (aktivitetsbaseret tilknytning i midlertidige fællesskaber for såvel medlemmer som frivillige)

Alle disse initiativer skal opfattes som konkrete svar på samfundsudviklingen, uden at der er tale om en udtømmende liste.

Summary: Voluntary based sport clubs in late modernity

The last 30-40 years the way that Danes practice sport and exercise has changed significantly. More people do sport and exercise, but unorganized and commercially based activities have grown faster than activities within voluntary based sport clubs. Furthermore it is mostly individual activities, which can be practised alone or in provisional communities, that attract more athletes while the number of athletes in team sports has not changed significantly. The voluntary based sport clubs has in other words not managed to renew themselves to attract the inclining number of athletes and the changing pattern of sport and exercise.

By means of a cultural analysis of late modernity four characteristic traits can help explain the changing pattern of sport and exercise in Denmark. These are time, efficiency, flexibility and community. A lot of people experience their time to be very limited, which is partly due to an increase in their working time, but perhaps more importantly they experience a shortage of time due to the demand for efficiency, that is present both at work and in people's spare time. Moreover the numbers of flexible jobs are growing, which is causing an increase in people's demand for flexibly organised leisure time activities. For some this is a must, but generally speaking flexibility has become a norm of great importance to many. This is also the case in relation to communities, especially within sport and exercise. In late modernity people generally seek provisional communities that they can make or break as they please.

The challenge for the voluntary based sport clubs is to adjust to the challenges described, if they are to remain (one of) the most important setting(s) in which the Danes do sport and exercise. Progress has so far been happening rather slowly. One of the reasons for this is that voluntary based sport clubs in Denmark are privileged when it comes to receiving grant. This means that they are not as dependant on changes in the market for sport as the commercially based alternatives. Moreover some clubs has certain values that dictate which activities and forms of organisation that are acceptable. Finally change can only happen if a majority of the members agree upon this and are willing to carry out voluntary work. In some cases this makes the clubs work with great dynamics, while in other cases it creates inertia.

There are signs that changes are gradually occurring more rapidly in the voluntary based sport clubs. The ideologically based opposition to change has lessened in the clubs as well as in the nationwide sport organisations. Specifically DGI (one of the two major nationwide sport organisations in Denmark) has with their so-called “quiet revolution” put the wants of the people first by focusing on the demand for efficiency, flexibility and new forms of community. The challenge for the voluntary based sport clubs is find concrete answers to how this revitalization can happen. In continuation of the analysis, the following initiatives are proposed:

- To integrate efficient and flexible activities in the clubs (e.g. fitness)
- To organize the traditional activities in a more flexible way (organization by vouchers and/or sms)
- To provide flexible options for families (let children and parents train at the same time)
- To allow a more detached connection to the voluntary based sport clubs (flexible communities for both members and voluntary workers)

All of these initiatives are concrete answers to the development of society in late modernity. It is however not an exhaustive list.

1. Indledning

”Mange vil endnu huske en tid, hvor foreningen stod i centrum for idrætsudfoldelsen. – Og hvor foreningen ofte kombinerede idrætten med en række kulturelle og sociale aktiviteter og dermed blev et samlingspunkt for det lokale liv i fritiden. Sådan er det ikke længere. Foreningen er i dag trængt fra mange sider. Den har ikke kunnet rumme de samfundsændringer, som har fundet sted, men må opleve, at aktiviteter, der tidligere ville være blevet opfattet som oplagte foreningsområder, i dag organiseres eller tilrettelægges af andre.” (Bøje & Eichberg 1994: 124)

Idrætsforskerne Claus Bøje og Henning Eichberg er af den overbevisning, at den traditionelle danske idrætsforening ikke har formået at følge med samfundsudviklingen. Ovenstående citat stammer fra bogen ”Idrættens tredje vej”, som blev lanceret i 1994, og problemstillingen kan derfor ikke siges at være ny, selvom den netop i denne tid synes højaktuel. Idrætten er i vækst. Flere og flere danskere dyrker idræt, og foreningsidrætten har større tilslutning end nogensinde før. Antallet af medlemmer vokser og nye foreninger kommer til, hvorfor det på den baggrund ville være forkert at tale om en foreningsidræt i krise (Ibsen 2006). Når det alligevel er relevant at undersøge, om foreningsidrætten har formået at følge med samfundsudviklingen, hænger det sammen med, at den største del af væksten på idrætsområdet i dag sker udenfor de traditionelle foreningers regi. Ganske vist er foreningsidrætten stadig den dominerende organisationsform for børn og unge, men ikke for voksne. Stigningen i antallet af voksne idrætsudøvere sker primært i selvorganiseret sammenhæng med aktiviteter som jogging, fitness og vandring blandt de dominerende (Pilgaard 2007).

Er der tale om modetendenser i danskernes idrætsvalg, eller er der sket grundlæggende samfundsstrukturelle ændringer, som kan forklare den beskrevne udvikling? Sociologen Anthony Giddens argumenterer for, at der er sket grundlæggende ændringer i det senmoderne samfund. Der er sket en adskillelse af tid og rum, som har medvirket til at øge hastighed og kompleksitet i samfundet, samtidig med at individet har fået gradvist større mulighed for at påvirke sin hverdag (Giddens 1996). Tid er blevet en knap ressource, og folk mødes med stigende krav om effektivitet og fleksibilitet på arbejdsmarkedet, noget som også kan mærkes i fritidslivet. Markedet har gjort sit indtog i privat-sfæren og fritidslivet, således at hér nu også stilles krav om effektivitet (Hochschild 2004). Det har konsekvenser for folks måde at agere på og kan tænkes at spille ind i deres valg af foretrukken idrætsaktivitet og ikke mindst organisationsform. Træningen skal være effektiv og optage så lidt af folks tid som muligt.

Derudover er der også sket grundlæggende ændringer i en stor del af de sociale fællesskaber, som individet indgår i. De er ikke længere i udbredt grad tilknyttet en bestemt lokalitet, ligesom de har ændret form fra det faste og forpligtende til det midlertidige og dermed mindre forpligtende (Bauman 2002; Jensen 2006; Skou-Hansen 1972). Det er i tråd med den beskrevne samfundsudvikling og stiller nye krav til foreningsidrættens måde at tænke fællesskaber på. For at følge med samfundsudviklingen må organiseringen af det kollektive og det sociale revurderes på en måde, så det tager hensyn til de udfordringer, det senmoderne samfund stiller. Hvordan foreningsidrætten kan tilpasse sig de nævnte udfordringer, hvis den skal forblive en af de vigtigste organisationsformer inden for idrætsverdenen, hvis ikke den vigtigste, vil være temaet i det følgende.

2. Problemformulering og disposition

På baggrund af ovenstående betragtninger forekommer følgende todelte problemformulering yderst interessant:

1. Hvad kan forklare folks ændrede deltagelsesmønstre i idrætten?

2. Hvordan tilpasses foreningsidrætten de ændrede deltagelsesmønstre?

Besvarelsen har følgende struktur: Først vil danskernes idrætsvaner blive gennemgået ud fra surveydata fra fem store kultur- og fritidsundersøgelser fra 1975, 1987, 1993, 1998 og 2007. Der er træk af såvel kontinuitet som forandring, men særlig opmærksomhed vil blive givet til de tendenser, som kan forbindes med overgangen til det senmoderne samfund. Dernæst behandles de tendenser, som ligger bag tallene. Hvordan ser et senmoderne menneskes hverdag ud, og hvilke konsekvenser har det for fritidsforbruget generelt og idrætsdeltagelsen specifikt? Der er i den forbindelse fire områder, hvor der, med overgangen til det senmoderne samfund, stilles nye krav til den traditionelle foreningsidræt. Disse områder er tid, effektivitet, fleksibilitet og fællesskab, som vil blive behandlet hver for sig med det formål at finde frem til, hvordan folks ændrede deltagelsesmønstre i idrætten kan forklares, og første del af problemformuleringen dermed besvares. Det leder videre til en besvarelse af problemformuleringens anden del gennem en diskussion af, hvordan foreningsidrætten skal forholde sig til de beskrevne tendenser, såfremt den ønsker at forblive en af de vigtigste organisationsformer for idrætten i Danmark. Den teoretiske beskrivelse af det senmoderne samfund og dets betydning for fritidslivet vil danne baggrund for en diskussion af foreningsidrættens muligheder og udfordringer. Udgangspunkt for diskussionen tages i foreningsidrættens nyere historie. De tilpasninger til det senmoderne samfund, som foreningerne allerede har gennemført, vil blive evalueret med udgangspunkt i teorien for på den måde at kunne evaluere deres (forventede) effekt. Ud fra dette møde mellem teori og empiri opstilles en række anbefalinger til, hvordan foreningsidrætten kan tilpasses danske idrætsudøveres ændrede deltagelsesmønstre i det senmoderne samfund.

3. Metode

Overordnet set indskriver dette speciale sig i den humanistisk-samfundsvidenskabelige idrætsforskningstradition. Det centrale er forståelsen for, hvordan, og ikke mindst hvorfor, folks idrætsvaner har ændret sig, samt hvilke udfordringer det stiller foreningsidrættens overfor. Udgangspunktet for analysen er hermeneutisk, da formålet ikke alene er at forklare, men også at fortolke, for på den måde at forstå, hvorfor mennesker lever som de gør i det senmoderne samfund. Det er imidlertid ikke uproblematisk at foretage en sådan undersøgelse af et samfund og en kultur, som man selv er en del af. Inden for hermeneutikken bruges begrebet ”forforståelse” til at forklare, hvordan alle mennesker, herunder naturligvis også forskere, er forudindtagede i forhold til det fænomen, de undersøger (Habermas 1999: 208). Mere specifikt eksisterer der, som idrætsforsker Verner Møller påpeger, i vores kultur en fælles givethedsstruktur, der er med til at bestemme vores grundlæggende opfattelse af mange fænomener. Det betyder, at vi i en række situationer ikke behøver reflektere over vores holdning, hvilket sædvanligvis er hensigtsmæssigt, men ikke i forhold til kulturanalysen. Givethedsstrukturen medfører en blindhed overfor det selvfølgelige, hvilket gør, at vi ikke er i stand til at se ud over det, vi opfatter som givet og fremdrage nye aspekter ved et fænomen. Dermed vil selv en analyse, hvor man ved hjælp af teori og videnskabelige metoder belyser en problemstilling, have et subjektivt præg. Det er et vilkår for den forståelsesorienterede tilgang til videnskaben – et vilkår som den refleksive kulturanalyse forsøger at tage højde for (Møller 1999: 21ff).

3.1. Metodevalg – Refleksiv kulturanalyse

”Dens [kulturanalysens] primære formål er imidlertid at påvise kulturelle strukturer, tankemønstre, og –vaner, der i realiteten er blevet usynlige i kulturprocessen for at skabe (fornyet) opmærksomhed omkring vante forestillinger og dermed basis for (gen)overvejelse.” (Møller 1999: 37)

Den refleksive kulturanalyse er valgt som udgangspunkt for analyserne i dette speciale, fordi dens formål er at beskrive samtiden (Jantzen 1992: 123) og fremstå holdningsløs (Møller 1999: 34f). Det er i tråd med specialets formål, som er at beskrive foreningsidrættens rolle i samtiden ud fra en ikke-normativ tilgang til foreningslivet og den potentielle tilpasning heraf til det senmoderne samfund. De normative problemstillinger i forbindelse med foreningsidrættens tilpasning berøres ganske vist undervejs, mest eksplicit i perspektivering, men der tages ikke stilling hertil, og som sådan fremstår analysen holdningsløs, om end den, som alle andre undersøgelser, er subjektiv i bl.a. teori-, empiri- og metodevalg.

Som Møller antyder det i ovenstående citat, skal kulturanalysen turde sætte spørgsmålstegn ved konsensusopfattelser. Det gøres også i dette speciale, hvor fortællingen om det senmoderne samfund, herunder bl.a. myten om de travle danskere, fællesskabernes erosion og individualiseringsdiskursen, behandles kritisk. I den forbindelse benyttes en række af de metoder, som Møller nævner kan medvirke til at skabe distance mellem analytikeren og den kultur, han studerer og samtidig er en del af (Møller 1999: 35ff). Den første metode er konfrontering, som går ud på, at analytikeren konfronterer konsensusopfattelsen af et fænomen med anderledes indstillede grupper og forskeres holdning eller empiri. Det gøres adskillige gange undervejs i specialet, måske mest tydeligt i behandlingen af individualiseringsdiskursen og den påståede erosion af fællesskaberne i det senmoderne samfund. Den anden metode er kontrastering, hvor et fænomens nuværende status forholdes til dets historiske udvikling. Det gøres bl.a. i forhold til idrætsforeningerne, hvis struktur og værdier undersøges historisk, samt i forhold til danskernes sports- og motionsvaner, som har ændret sig markant over tid. Den tredje metode er ekstrapolering, hvor et fænomens udvikling fremskrives i forhold til den aktuelle udviklingstendens. På sin vis bygger hele specialet på en sådan ekstrapolering, da en fremskrivning af den nuværende udviklingstendens inden for idrætten, indeholder en række udfordringer for foreningsidrætten, som dette speciale netop forsøger at påpege og give løsningsforslag til. Samlet set skal kulturanalysen bidrage til en dybere forståelse af det senmoderne samfund, for på den måde bedre at kunne begribe baggrunden for danskernes ændrede deltagelsesmønstre i idrætten, og dermed klargøre på hvilke områder, foreningsidrætten må tilpasse sig.

3.2. Teorivalg

Der kan overordnet set skelnes mellem to typer af teori: Generelle ("grand theories") og specifikke teorier. Forskellen er, at mens de generelle teorier vil fortælle overordnet om eksempelvis det sociale liv, så er specifikke teorier begrænset til at handle om et udvalgt område af det sociale liv (Bryman 2004: 5f). Generelle teorier kan, pga. deres brede gyldighedsområde, være vanskelige at teste, hvilket taler for, at en undersøgelse af et givet fænomen ikke alene bør bygge på generelle teorier, men også inddrage specifikke teorier, som forskeren har en mulighed for at verificere eller falsificere (King, Keohane & Verba 1996: 19). Det er tilfældet i dette speciale, hvor der primært benyttes specifikke teorier, og hvor de udvalgte generelle teorier fungerer som indgang til en overordnet forståelse af det senmoderne samfund. Det mest fremtrædende eksempel herpå er sociolog Anthony Giddens' samfundsdiagnose, som beskæftiger sig med samfundsudviklingen på et meget overordnet plan. Til trods for, at det er så godt som umuligt at teste Giddens' teorier empirisk, har bl.a. hans

teori om det senmoderne samfund og den refleksive modernisme vundet stor anerkendelse. Derfor benyttes de som en overordnet indgang til analysen af det senmoderne samfund, men kvalificeres og nuanceres ved brug af mere specifikke teorier på de områder, hvor det er relevant for specialets problemformulering, bl.a. i forhold til fællesskabets rolle.

3.3. Litteratur- og empirivalg

I forbindelse med udarbejdelsen af specialet er det vurderet mest frugtbart for besvarelsen af problemformuleringen primært at tage udgangspunkt i sekundærlitteratur, dvs. andre forskeres argumentationer og empiri. Sekundærlitteraturen hentes primært fra bøger og tidsskrifter, men for aktualitetens skyld benyttes også avisartikler og enkelte dokumenter hentet fra kilder på Internettet, der må antages at være pålidelige (eksempelvis DGI og DIF's hjemmesider, Idrættens Analyseinstitut, Københavns Universitet o. lign.). Det er overvejende forskere, der anvendes som kilder i specialet, mest udtalt sociologer og samfunds- og idrætsforskere, som må forventes at have en vis kompetence til at udtale sig generelt om samfundet og specifikt om idrætten. Der er imidlertid også enkelte undtagelser, hvor ikke-forskere udsagn inddrages, enten fordi de er partsholdere i det undersøgte, og deres holdning derfor er af interesse, eller fordi de bidrager med indsigt i et bestemt fænomen. Sidstnævnte er bl.a. tilfældet for forfatter Tage Skou-Hansen, som leverer en indsigt i fællesskabernes form før og nu, der forekommer at være meget præcis på trods af, at han ikke er forsker på området. Derfor spiller hans fællesskabsdiagnose en central rolle i specialet, suppleret af forskere som Michel Maffesoli og Zygmunt Bauman, når den senmoderne fællesskabsform skal beskrives.

Brugen af sekundærlitteratur i specialet, frem for at foretage nye empiriske undersøgelser, har åbnet mulighed for at bruge mere tid på analyseprocessen, hvor en genanalyse af sekundærlitteraturen har bidraget med en række nye indsigter, fordi data er blevet brugt på en anden måde, end det oprindeligt var tiltænkt fra forskernes side. Ydermere indeholder sekundærlitteraturen mange data af høj kvalitet, som det ikke, inden for de tids- og ressourcemæssige begrænsninger for et forskningsprojekt af denne størrelse, ville være muligt at fremskaffe (Bryman 2004: 201ff). Et par eksempler på kvantitative studier af høj kvalitet er undersøgelsen af danskernes sports- og motionsvaner, frivillighedsundersøgelsen og socialforskningsinstituttets tidsundersøgelse. Alle bygger de på omfattende datasæt, som det ikke ville være realistisk at indsamle med de forhåndenværende ressourcer. Ud over kvantitative data benyttes også sekundærlitteratur baseret på kvalitative studier. Det gøres vel vidende, at konklusioner ud fra kvalitative data primært er mulig i den kontekst, som undersøgelsen

er foretaget, modsat kvantitative studier, hvor der er større mulighed for generalisering, forudsat de er repræsentative for den population, man ønsker at generalisere til (Rienecker & Jørgensen 2005: 294). Der kan derfor i bedste fald perspektiveres til det generelle ud fra kvalitative data, hvilket gøres, med de fornødne forbehold, flere steder i specialet.

Når empiri tildeles en vigtig rolle i specialet, er det fordi en løbende konfrontation med det empiriske materiale er *"et af de vigtigste pejlemærker i en efterprøvning af en given videnskabelig tolkning"* (Dahler-Larsen 2005: 240). Det er imidlertid vigtigt at holde sig for øje, at empirien ikke fortæller den endegyldige sandhed om et undersøgt fænomen. Såvel de kvalitative som de kvantitative studier står overfor en række metodiske udfordringer, der kan være med til at påvirke de fundne resultater. Det gælder også for store surveyundersøgelser, herunder de studier af danskernes idrætsvaner, som spiller en central rolle for dette speciales baggrund og analyse. Derfor ydes netop disse undersøgelser metodiske udfordringer en ekstra opmærksomhed i næste afsnit, selv om mange af pointerne er gældende for surveyundersøgelser generelt.

3.4. Metodiske udfordringer ved brug af surveyundersøgelser

Fremstillingen af danskernes idrætsvaner bygger på sekundær analyse af Socialforskningsinstituttets landsdækkende undersøgelser af kultur- og fritidslivet i Danmark i 1975, 1987, 1993 og 1998 samt Idrættens Analyseinstituts undersøgelse fra 2007. Årsagen hertil er, at disse undersøgelser udgør den bedste tilgængelige kilde til at få indblik i danskernes idrætsdeltagelse (Larsen 2003a: 9). Desuden er det de fem undersøgelser, der i metodisk design ligner hinanden mest og derfor er sammenlignelige, hvorimod undersøgelserne fra 2002 og 2004 adskiller sig rent metodisk (Pilgaard 2007: 12). Dog skal det bemærkes, at undersøgelsen fra 2007 har et mere smalt emne end de øvrige fire, idet den kun omhandler sport og motion og ikke kultur- og fritidsinteresser generelt. Det kan påvirke respondentsammensætningen, da interesse for emnet har betydning for respondenternes villighed til at svare (Pilgaard 2007: 15). Det vil sandsynligvis være respondenter uden interesse for idræt, der falder fra, og svarprocenten i 2007-undersøgelsen på 49 % er da også den markant laveste blandt de udvalgte undersøgelser. En svarprocent på under 50 er, ifølge samfundsforsker Thomas W. Mangiones klassificering af svarprocenter, ikke acceptabelt (Mangione 1995: 60f). Det er et problem, idet svarprocenten kan opfattes som en slags indikator for en undersøgelses kvalitet, som især påvirkes, hvis der er tale om et systematisk frafald (Hansen 2003: 183). Idrætsforsker Maja Pilgaard nævner selv, at højtuddannede er overrepræsenterede i 2007-undersøgelsen, hvorfor der

bør tages visse forbehold overfor resultaterne. Blandt andet kunne idrætsdeltagelsen tænkes at være overvurderet, mens de fundne fordelinger blandt de idrætsaktive formentlig er påvirket i mindre grad.

At benytte de nævnte undersøgelser som grundlag for analyse af idrætsdeltagelsens udvikling er ikke uden metodiske problemer. For det første er formuleringen af spørgsmålene fra undersøgelse til undersøgelse ikke identisk, og det er et problem, fordi respondenter har vist sig at være sprogsensitive (Olsen 1997). De vil med andre ord være tilbøjelige til at svare forskelligt på et spørgsmål afhængig af dets formulering, hvilket skaber validitetsproblemer og vanskeliggør generalisering og diakron analyse ud fra undersøgelse. Når det så er sagt, er problemet minimeret ved at vælge de fem nævnte undersøgelser, hvor en række spørgsmål og formuleringer er stort set identiske over tid.

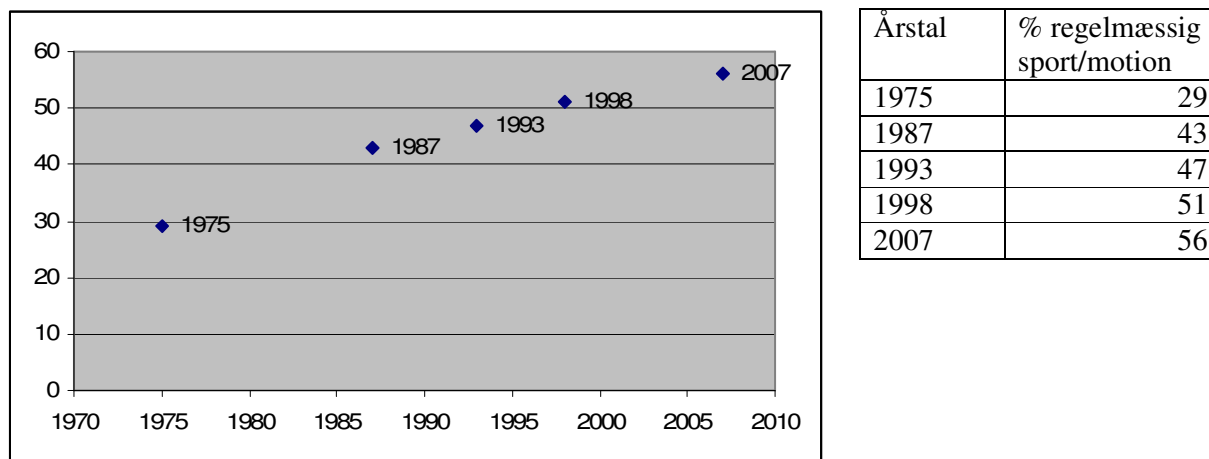
Et andet problem har ligeledes med sprogsensitiviteten at gøre. Folk opfatter begreber som sport, motion og idræt forskelligt, og deres betydning ændres i et vist omfang også over tid. Årsagen hertil er, at det er ord med en ret stor betydningsvidde, eller det som samfundsforsker Henning Olsen kalder brede semantiske felter (Olsen 1997: 301). Det bunder først og fremmest i, at der ikke synes at eksistere en entydig forståelse af de tre begreber, som ofte benyttes i flæng. Det i kombination med at sports-, idræts- og motionsområdet hele tiden er under forandring, lader de tre begreber stå åben for en betydningstilskrivning, som er påvirket af såvel den enkelte respondents opfattelse af begrebet som den diskurs, der hersker på undersøgelsestidspunktet (Larsen 2003b: 27f). Konsekvensen heraf eksemplificeres og diskuteres senere. Med disse metodiske overvejelser og forbehold in mente vil de nævnte undersøgelser nu blive benyttet til at vise, hvordan danskernes sports- og motionsvaner har ændret sig fra 1975 til 2007.

4. Danskernes idrætsvaner

Danskernes idrætsvaner har ændret sig relativt meget over tid, og som idræts- og samfundsforsker Knud Larsen peger på, er der tale om en udvikling karakteriseret ved såvel kontinuitet som forandring (Larsen 2003a: 55). En gennemgang og indledende analyse af de voksne danskeres ændrede deltagelsesmønstre i idrætten er temaet for dette afsnit.

4.1. Hvor mange og hvem dyrker regelmæssig sport og motion?

I den seneste undersøgelse fra 2007 angiver 56 % af de voksne danskere over seksten år, at de dyrker regelmæssig sport eller motion. Det er en stigning på fem procentpoint i forhold til 1998¹, og som det ses af nedenstående figur, er sports- og motionsdeltagelsen steget kontinuerligt siden 1975, om end stigningstakten er stagneret en smule siden slutningen af 1980'erne (Pilgaard 2007: 43).

Figur 1: Udviklingen i andelen af voksne danskere, der dyrker regelmæssig sport eller motion

Det er især kvinder, der har stået for stigningen. Mens der indtil 1993 var flest mænd, der dyrkede sport og motion, er den udvikling nu vendt, så kvinderne er mest aktive. I 2007 var 58 % af kvinderne regelmæssigt aktive, mens det kun var tilfældet for 53 % af mændene (Pilgaard 2007: 41). Det til trods er det fortsat mændene, der bruger mest tid på sport og motion, om end forskellen også her har udlignet sig noget over tid. I 1998 var mænd i gennemsnit aktiv en time og tolv minutter

¹ En stigning som sandsynligvis er en smule overvurderet, idet idrætsinteresserede, jf. metodeafsnittet, må antages at være overrepræsenterede i Pilgaards undersøgelse sammenlignet med de fire øvrige undersøgelser foretaget af Socialforskningsinstituttet.

længere end kvinder. Den forskel er i 2007 reduceret til 22 minutter. Samlet set er det gennemsnitlige tidsforbrug på sport og motion faldet fra fire timer og tyve minutter i 1998 til fire timer og seks minutter i 2007 (Pilgaard 2007: 44f). Flere dyrker således sport og motion, men bruger i gennemsnit kortere tid.

Den overordnede tendens til en større andel af regelmæssigt sports- og motionsaktive dækker over en række aldersmæssige forskelle. Her viser det sig, at deltagelsen hos de 16-39-årige er faldende, og at gruppen af 30-39-årige er lavpunktet med kun 47 %, der regelmæssigt dyrker sport eller motion. Derimod er sports- og motionsdeltagelsen stigende for voksne over 40 år. Det ændrer ikke ved, at de unge på 16-29 år stadig er den gruppe, hvor flest er aktive, blot er gruppen af ældre over 60 år nu nogenlunde ligeså aktiv. Hvor Larsen, på baggrund af 1998-undersøgelsen, konkluderede, at andelen af aktive faldt med stigende alder (Larsen 2003b: 46), viser Pilgaards undersøgelse, at der nu i højere grad er tale om en U-formet kurve, hvor andelen af aktive er lavest hos de 30-59-årige. Det samme er i øvrigt tilfældet for de aktives tidsforbrug på sport og motion, som er størst blandt unge og ældre (Pilgaard 2007: 38ff).

4.2. De foretrukne organisationsformer

Hvor de traditionelle idrætsforeninger tidligere organiserede langt den største del af idrætsudøvelsen i Danmark, er situationen i dag en noget anden. Kommercielle idrætstilbud og selvorganiserede aktiviteter² vokser i udbredelse i takt med den generelt stigende sports- og motionsdeltagelse. Det har ikke i samme grad været tilfældet for foreningsidrætten, hvilket har været med til at svække dens relative styrkeposition siden slutningen af 1980'erne (Larsen 2003a: 55f). Der er ikke tale om, at foreningsidrætten går tilbage, faktisk har andelen af voksne, der er medlem af en idrætsforening, ligget stabilt på ca. 30 % siden slutningen af 1980'erne (Larsen 2003a: 55). Pilgaards undersøgelse viser tilmed en stigning fra de 30 % i 1998 til 41 % i 2007 – en stigning som formentlig er en anelse højere end den reelle stigning pga. de tidligere omtalte metodiske problemer, som gør, at idræts- og foreningsaktive er overrepræsenterede i undersøgelsen. Foreningsidrætten vokser desuden ikke med samme hastighed som sports- og motionsdeltagelsen generelt. Således stiger andelen, der regelmæssigt dyrker mindst én sports- eller motionsaktivitet kraftigere end foreningsandelen heraf (Pilgaard 2007: 58). Samlet set er der i 2007 flere voksne, der dyrker selvorganiseret sport og motion (61 %)

² Med "selvorganiserede aktiviteter" forstås her "aktiviteter, der udøves på egen hånd og/eller sammen med andre i mere eller mindre spontane og uformelle sammenhænge" (Larsen 2003b: 21).

end foreningsidræt (41 %). Den selvorganiserede aktivitetsform har med andre ord overhalet foreningsidrætten og vokser fortsat hurtigst af de to (Pilgaard 2007: 56).

Til trods for at selvorganiseret sport og motion er mere udbredt end foreningsidræt, er det interessant, at foreningsidrætten de seneste ti år har oplevet en stigning i medlemstallet. Det er især interessant set i lyset af, at foreningerne tidligere er blevet beskyldt for ikke at følge med samfundsudviklingen og de ændrede krav til idrætsudøvelsen, som den har betydet (Bøje & Eichberg 1994: 124). Med den seneste fremgang kunne noget tyde på, at foreningerne er begyndt tilpasningen. Larsen argumenterer herfor allerede i 2003, hvor han ser en tendens til, at flere af de kommercielt organiserede og selvorganiserede aktiviteter så småt er ved at vinde indpas i idrætsforeningerne, *"både i deres oprindelige – "naturlige" – form og i mere eller mindre "sportificerede" varianter"* (Larsen 2003b: 43).

4.3. De foretrukne aktiviteter

Mange af de aktiviteter, der hørte til de mest populære i 1964, hvor danskernes idrætsvaner blev målt for første gang, er stadig populære i dag. Det nye er, at der er kommet en lang række aktiviteter til de senere år, som på relativt kort tid har opnået stor udbredelse (Larsen 2003b: 40). Idrætsbilledet og aktiviteterernes organisering er med andre ord blevet mere mangfoldigt. Ikke desto mindre er der nogle fællestræk for de aktiviteter, der gennem de seneste år har vokset sig størst. De syv største aktiviteter for voksne i 2007 (vandreture, jogging, styrketræning, gymnastik, aerobic, svømning og cykelsport) er alle i udgangspunktet individuelle aktiviteter, der, som Pilgaard påpeger, kan dyrkes med stor fleksibilitet (Pilgaard 2007: 49). Det betyder imidlertid ikke, at de nævnte aktiviteter altid udøves på egen hånd. Nogle vælger eksempelvis at løbe en tur sammen med deres ægtefælle, gå til styrketræning sammen med en god ven eller cykle sammen med en gruppe af ligesindede motionister. Aktiviteterne er med andre ord individuelle i udgangspunktet, ganske som Pilgaard påpeger, men det ændrer ikke ved, at de til stadighed dyrkes i større eller mindre selvvalgte fællesskaber – enten som selvorganiseret idræt eller i foreningsregi.

Det samme er tilfældet for traditionelle idrætsgrene som badminton, tennis og golf, hvor især sidstnævnte klarer sig godt i det senmoderne samfund. De to førstnævnte oplevede en vækst i begyndelsen af den periode, som behandles her, og har siden 1993 haft en stabil tilslutning. I samme periode, dvs. op gennem 1990'erne, har golf oplevet en femdobling i antallet af udøvere, om end der er tegn

på, at væksten i golfsporten er stagneret noget de seneste år (Pilgaard 2007: 52). Det kan forekomme en smule overraskende, at golf har oplevet en sådan vækst i det senmoderne samfund, for ganske vist er det en fleksibel idræt, som, på linje med de syv mest populære aktiviteter, kan dyrkes når som helst og med hvem som helst, men den er væsentligt mere tidskrævende og har en relativt lav intensitet. Det spiller ikke umiddelbart sammen med billedet af det tidspresede senmoderne menneske, som udnytter sin fritid så effektivt som muligt. Et dilemma som tages op i forbindelse med analysen af effektivitetskravet i det senmoderne samfund.

Selvom de aktiviteter, der er individuelle i udgangspunktet, kan udøves i fællesskab med andre, kunne deres vækst tolkes som værende i tråd med en øget individualisering i samfundet generelt. Den konklusion er især nærliggende, fordi holdidrætterne, i modsætning til de individuelle aktiviteter, generelt viser en stagnerende tendens. Fodbold udgør her en bemærkelsesværdig undtagelse, da andelen af voksne danskere, der dyrker fodbold, er steget fra 6 % i 1998 til 10 % i 2007 (Pilgaard 2007: 53). Det viser, at der tilsyneladende fortsat er plads til holdidrætsgrene i det senmoderne samfund, men at den primære vækst generelt sker i de individuelle idrætsgrene. Larsen og Pilgaard afviser da også begge, at væksten i de individuelle idrætsgrene skal opfattes som et resultat af en øget individualisering i samfundet. De henviser i stedet til, at det hænger sammen med idrætsudøvernes generelt stigende gennemsnitsalder, idet holdidræt især dyrkes af unge (Larsen 2003a: 69; Pilgaard 2007: 50).

En anden forklaring på de individuelle sports- og motionsformers fremgang kan tænkes primært at hænge sammen med en vækst i sidstnævnte eller måske rettere en ændring i, hvad folk opfatter som motion. Den omfattende oplysning om sundhed og motion, som danskerne har været udsat for, bl.a. gennem sundhedskampanjer, kan tænkes at have været med til at ændre folks forståelse af motion til også at omfatte hverdagsmotion³. Der er tale om aktiviteter, som man i 1960'erne og 1970'erne i højere grad opfattede som nødvendige og naturlige og derfor ikke tænkte på og registrerede som motion (Larsen 2003b: 34). Det billede har ændret sig i dag, hvilket understreges af, at respondenter i Pilgaards undersøgelse nævner aktiviteter som *"telefonbogsuddeling, drageflyvning, rengøring, havearbejde, leg med hunden, træfældning og sågar sex [...] under, hvilke former for sport og motion man dyrkede i sidste uge"* (Pilgaard 2007: 54).

³ Hverdagsmotion er, ifølge Larsens definition, aktiviteter, der udføres som en naturlig del af folks hverdag uden at man nødvendigvis behøver klæde om til dem (Larsen 2003b: 23). Et par eksempler herpå er en gåtur med hunden, en cykeltur til arbejde og det at tage trapperne.

Det kunne tyde på, at Larsen har ret i sin tese, og at hverdagsmotion udgør en væsentlig del af stigningen i sports- og motionsdeltagelsen generelt samt i de selvorganiserede aktiviteter specifikt. Den eksplosive stigning i andelen af folk, der dyrker vandring, fra 15 % i 1998 til 32 % i 2007, kan tjene som eksempel herpå (Pilgaard 2007: 53). En konsekvens heraf er, at en del af stigningen i andelen af folk, der angiver at dyrke regelmæssig sport og motion (fra 51 % i 1998 til 56 % i 2007), ikke er en reel stigning, men i stedet registrering af fysisk aktivitet, som altid har været der, men som folk blot tidligere ikke regnede som sport eller motion. Når det så er sagt, udgør det næppe hele forklaringen på den kontinuerte stigning i andelen af danskerne, der dyrker sport og motion, da den øgede deltagelse også sker i andre aktivitetsformer end dem, der kan dyrkes som hverdagsmotion.

4.4. Årsager til inaktivitet og til at forlade foreningsidrætten

Til trods for at flere og flere danskere er blevet aktive, er der stadig en stor gruppe, som angiver, at de ikke dyrker regelmæssig sport eller motion. De to vigtigste årsager, som respondenterne i Pilgaards undersøgelse angiver til inaktivitet, er, at de i stedet bruger tid på familien (34 %) og arbejdet (33 %). Især i gruppen af 20-49-årige er disse forklaringer udbredte. Blandt de 30-39-årige er det hele 66 %, der angiver familien som årsag til inaktivitet, mens tallet er 44 % hos de 40-49-årige. Ligeledes ses arbejdet som en stor hindring for hele 44 % blandt de 20-29-årige, 46 % blandt de 30-39-årige og 40 % blandt de 40-49-årige. Der er desuden en kønsforskel, idet kvinder oftere benytter familien som årsag til inaktivitet, mens mænd hyppigere angiver arbejdet som en hindring (Pilgaard 2007: 70f). Alt i alt passer dette billede udmærket med den gængse forestilling om det senmoderne liv som stresset og med for lidt tid til familien. Det gør, at folk må prioritere mellem forskellige fritidsinteresser, og 28 % nævner da også det, at de bruger tiden på andre fritidsinteresser, som årsag til inaktivitet (Pilgaard 2007: 70).

Ud over at se isoleret på de inaktives årsager til ikke at dyrke sport og motion, er det interessant at sammenligne med de årsager, som folk angiver til at være stoppet i en idrætsforening. Blandt voksne er det 11 %, der er stoppet i en idrætsforening det seneste år, og den altoverskyggende årsag her til, som nævnes af 40 %, er manglende tid. Igen er det blandt de 30-39-årige, at denne årsag vejer tungest med 61 %, ligesom 37 % angiver det, at de har stiftet familie, som årsag til at stoppe i forening (Pilgaard 2007: 74f). Der er med andre ord en vis overensstemmelse mellem de inaktives barrierer for at starte med at dyrke motion og så tidligere foreningsidrætsudøveres årsager til at stoppe. Interessant er det også at bide mærke i, at de årsager, som er mere specifikt knyttet til foreningsli-

vet, fylder mindre. Kun 16 % af de adspurgte angiver de faste træningstider som årsag til at være stoppet, 6 % peger på at foreningerne ikke kunne tilbyde den ønskede aktivitet, 5 % mener at foreningen ikke opfyldte den enkeltes krav om effektiv træning, og endelig mente kun 4 %, at der var for meget frivilligt arbejde (Pilgaard 2007: 75).

4.5. Det ændrede deltagelsesmønster

Alt i alt må man sige, at danskernes deltagelsesmønster i idrætten har ændret sig over tid. Flere dyrker sport og motion, men det meste af stigningen foregår i selvorganiserede idrætsaktiviteter og som hverdagsmotion. Det betyder ikke, at foreningerne er i krise, men snarere at de ikke formår at indfange den nye gruppe af fysisk aktive. Der er tegn på, at foreningerne har påbegyndt tilpasningen og flere er da også medlem af en idrætsforening i 2007 (41 %), end det var tilfældet i 1998 (30 %), om end stigningen som nævnt må antages at være en smule overvurderet. Den vanskeligste udfordring for foreningslivet ser på baggrund af empirien ud til at være det senmoderne samfunds indtog. I hvert fald er den mest udbredte årsag til at forlade foreningsidrætten manglende tid, og med familie og arbejde som de hyppigst nævnte årsager til inaktivitet, må man sige, at foreningerne står over for en udfordring, hvis de effektivt skal tage kampen op med de kommercielle og selvorganiserede organisationsformer. For bedre at forstå den udfordring, foreningsidrætten står overfor, må vi blive klogere på, hvad der kendetegner det senmoderne samfund. Det er temaet for det følgende afsnit.

5. Det senmoderne samfund

”Vi kan [...] kun forstå forskelle i befolkningens fritidsaktivitet og holdninger til, hvordan det skal organiseres, hvis vi også forstår, den måde folk lever på, organiserer hverdagen på, og den rolle arbejdet har i forhold til fritiden.” (Ottesen & Ibsen 2000: 52)

At danskernes idrætsvaner ændrer sig over tid blev anskueliggjort ovenfor. Vi dyrker stadig idræt, men med en øget mangfoldighed både når det gælder aktivitetsformer og organisering. Det interessante er nu at finde ud af, hvorfor disse ændringer har fundet sted, og det er derfor af central betydning at forstå den måde, folk lever på i dag, samt hvordan det adskiller sig fra tidligere tiders livsførelse. Anthony Giddens inddeler sin samfundsdiagnose i tre historiske samfundstyper: Det præmoderne samfund, det moderne samfund og det senmoderne samfund, hvor sidstnævnte samfundstype er den, der er mest udbredt i den vestlige del af verden i dag og derfor den, som vil være udgangspunktet for den følgende analyse. Der er imidlertid ikke tale om tre skarpt adskilte samfundstyper, som entydigt tilhører bestemte historiske epoker i verdenshistorien. Der er fortsat træk af det præmoderne og det moderne i dag, blot er det Giddens' pointe, at udviklingen generelt går i retning af sidstnævnte samfundstype, hjulpet på vej af globaliseringen (Giddens 1996). Når betegnelsen ”det senmoderne samfund” benyttes på bekostning af eksempelvis ”det postmoderne samfund” og andre beslægtede betegnelser, er det fordi, der er nogle tendenser, som peger i retning af en videreudvikling af det moderne, uden at der synes at være tale om noget egentligt epokeskift⁴. Forestillingerne om det postmoderne er primært baseret på fremspirende tendenser, som endnu ikke er udviklede nok til, at man kan kalde det for en ny sammenhængende samfundsdiagnose (Poder 2005: 510). Der er med Giddens' ord tale om, at modernitetens konsekvenser bliver mere radikale og universelle end før, uden at vi endnu har bevæget os hinsides moderniteten (Giddens 1994: 10).

Udviklingen mod et senmoderne samfund har været med til at udfordre foreningsidrætten, fordi det har ændret folks måde at leve på, organisere hverdagen på samt ændret balancen mellem arbejds- og fritidsliv markant. Det at mange folk vælger at dyrke idræt på egen hånd, enten ved at gå i fitnesscenter eller ved fx at vandre, løbe eller cykle en tur alene, kunne tyde på en øget selvfokusering og egoisme. Det forpligtende foreningsfællesskab fravælges til fordel for den frihed, fleksibilitet og effektivitet, som tilbydes ved de nævnte aktiviteter. En sådan diagnose er imidlertid forsimplet, hvilket den følgende analyse vil illustrere. Udvalgte af senmodernitetens karakteristika gennemgås i

⁴ Dette udgangspunkt vælges i tråd med Giddens' argumentation til trods for, at en række postmoderne teoretikere vil være uenige heri.

dette afsnit i overordnet form, mens de mere konkrete konsekvenser for folks hverdags- og fritidsliv behandles dybdegående i næste afsnit.

Ifølge Giddens kendetegnes det senmoderne samfund ved en forandringshastighed, som er større end nogensinde før. De teknologiske landvindinger er med til at presse tiden sammen, hvilket betyder, at livet går hurtigere og hurtigere (Giddens 1994: 10ff). Giddens ser tre udviklingstræk, som har gjort den senmoderne verden til det, han kalder "en løbsk verden". For det første er der sket en adskillelse af tid og rum, som har betydet, at en stor del af hverdagslivets sociale interaktion ikke længere foregår på samme tid og sted. For det andet og forbundet hermed er sociale relationer blevet løftet ud af deres lokale sammenhæng af udlejringsmekanismer, som er med til at øge modernitetens tid-rum-udstrækning. For det tredje er der, i forhold til det præmoderne samfund, sket et brud med traditionen i den forstand, at både individ og institutioner ikke længere handler herefter, med mindre det kan legitimeres og begrundes i eksisterende viden. Giddens bruger udtrykket *refleksiv modernitet* til at beskrive, hvordan individet i traditionens fravær konstant stilles over for en lang række af valg, som giver individet mulighed for at skabe sin egen livsstil og identitet (Giddens 1996: 28ff). At disse tre udviklingstræk har ledt til et højere tempo i hverdagen finder støtte i sociolog Mette Jensens undersøgelse af senmoderne mennesker⁵. Hun finder, at det at alting går hurtigere er en uundgåelig tendens, og "*noget man som enkeltperson må underlægge sig*" (Jensen 2001: 54). Jensens informanter giver udtryk for, at de føler sig magtesløse overfor det senmoderne samfunds opskruede tempo, som de enten må følge eller vælge helt at stå af ræset. Noget reelt valg er der imidlertid ikke tale om, da sidstnævnte kan være forbundet med uoverskuelige konsekvenser for den, som måtte træffe et sådant valg, idet arbejdsløshed som oftest vil være alternativet til at følge det opskruede tempo (Jensen 2001: 83f). En åbenlys konsekvens heraf er det rent økonomiske, men måske endnu vigtigere er arbejdsløshedens konsekvenser for identiteten. I tråd med Giddens' *refleksive modernitet*, som sætter individet fri til selv at skabe sin identitet, giver det god mening, når Jensen argumenterer for, at et individ uden arbejde risikerer at blive identitetsløst (Jensen 2001: 85). Det er en del af forklaringen på, hvorfor senmoderne mennesker i vidt omfang accepterer det stigende tidspres i hverdagen.

Det opskruede tempo kommer ikke kun til udtryk på arbejdsmarkedet. Vi taler hurtigere, indkøb foregår i et opskruet tempo, breve er blevet erstattet af e-mails og transportmidler kører generelt

⁵ Jensens analyse bygger på såvel en kvalitativ interviewundersøgelse, med tretten semistrukturerede interviews, som en kvantitativ surveyundersøgelse med svar fra 469 respondenter og en svarprocent på 79 (Jensen 2001).

hurtigere (Jensen 2001: 75ff). Den moderne teknologi betyder, at vi hurtigt kan orientere os og komme rundt i hverdagen, hvilket ifølge samfundsforsker og politolog Johannes Andersen betyder, at vi har travlt med at gøre ting i forbifarten. Det gælder de daglige gøremål, som skitseret ovenfor, men også vores møde med andre mennesker. Kommunikation i forbifarten består primært af abstrakte og almene udsagn, mens vi kun fordyber os i de projekter og fællesskaber, som vi selv har valgt. På den måde har teknologien medvirket til at skabe et samfund med så mange valgmuligheder og så få forpligtende bånd som muligt (Andersen 1997: 96ff). Det er ikke alene på arbejdet og i vores hverdagsgøremål, at vi har øget tempoet – det er også i vores omgang med andre mennesker, i hvert fald dem vi ikke selv har valgt at omgås. Det kan ses som en meget hensigtsmæssig strategi, idet den i en fortravlet hverdag skaber tid og overskud til at fordybe sig i selvvalgte fællesskaber, men det kan også ses som et udtryk for den individualisering og egoisme, som ofte forbindes med det senmoderne samfund. Verner Møller laver denne kobling ved at trække en lige linje fra den reflektive modernitet til et samfund, hvor tilværelsen kommer til at dreje sig om private interesser, og hvor egoismen tager til (Møller 2006: 83). Han går endda så langt som til at tale om ”*forpligtelsernes og de sociale relationers erosion*” som et senmoderne karakteristikum, men påpeger samtidig det uhensigtsmæssige heri, idet mennesket har et basalt behov for socialt samvær (Møller 2006: 91f). Møller er i sin analyse inspireret af sociolog Émile Durkheim, der så tendenser til individualisering allerede i slutningen af det 19. århundrede. Durkheim så manglen på en sammenbindende kollektiv bevidsthed som årsag til individualiseringen, der, hvis den fik lov til at forløbe uhindret, kunne risikere at ende i et samfund domineret af egoistiske individer og deres indbyrdes kamp. Det mente Durkheim ville være katastrofalt for samfundets orden, da det ville føre til utryghed hos individerne, som har et grundlæggende behov for fællesskab og for ”at høre til” (Guneriusen 2005: 75ff).

Det er således ikke nyt at tale om individualisering som et karakteristikum ved det moderne og det senmoderne samfund. Oftest omtales udviklingens negative konsekvenser:

”Med individualiseringen forsøger de [mennesker] at tilpasse sig tidens herskende ideal, skønt de i modsætning til de få virtuose surfere oplever et fald i livskvalitet ved det. Tiltagende utryghed, stress og ensomhed er prisen, de mindre robuste betaler for deres nye rodløse livsstil.” (Møller 2006: 92).

Individualisering er med andre ord noget negativt for den største gruppe af individer, som betaler prisen herfor i form af utryghed, stress og ensomhed, mens en mindre, elitær gruppe, som Møller, inspireret af Zygmunt Bauman, kalder ”de få virtuose surfere”, formår at tilpasse sig den ændrede

livsstil. Hele denne misere er som beskrevet et resultat af de påståede eroderende sociale relationer og fællesskaber, men spørgsmålet er, om denne erodering nu også er så omfattende, som mange individualiseringsteoretikere vil gøre den til. Det mener Tage Skou-Hansen⁶ ikke. Han beskriver, hvorledes fællesskabsrelationerne ganske vist er blevet transformeret væk fra de forpligtende og ofte lokalbundne fællesskaber hen imod frivillige og midlertidige fællesskaber, uden at det har medført en erodering af de sociale relationer (Skou-Hansen 1972). Han suppleres af den franske sociolog Michel Maffesoli, som i det senmoderne samfund ser en lang række af værdifællesskaber, han betegner stammefællesskaber. Disse stammefællesskaber er kendetegnet ved ikke at være dannet for at opfylde et bestemt politisk eller samfundsmæssigt formål, men udelukkende for at opfylde menneskers sociale behov (Maffesoli 1996). Disse nye fællesskabstyper behandles i større detalje senere. Her er de blot beskrevet kort for at vise, at individualiseringen ikke nødvendigvis er ensbetydende med en social erodering, men snarere en transformation. Fællesskaber er, med undtagelse af familiefællesskabet, ikke længere noget man fødes ind i, som det var tilfældet for fx arbejdsfællesskaber og sognefællesskaber i det præmoderne samfund (Skou-Hansen 1972: 209). Det senmoderne samfunds frivillige og midlertidige fællesskaber, kræver mere af individet, som hele tiden må skabe og vedligeholde dem. På den led vinder individualiseringsdiskursen ny relevans, idet folk er mere frie til at vælge og fravælge fællesskaber end i det præmoderne samfund. Det betyder givetvis tab af sociale fællesskaber for dem, som ikke formår selv at skabe og vedligeholde fællesskaber, men det er ikke ensbetydende med, at samfundet, med Durkheims ord, bliver domineret af egoistiske individer og deres indbyrdes kamp.

Individualisering er, som den foregående diskussion har vist, et komplekst fænomen. At det senmoderne samfund er blevet individualiseret synes at have noget på sig så langt, at individet i traditionens fravær, i højere grad end det var tilfældet i det præmoderne samfund, må reflektere over sine handlinger og som sådan står med flere muligheder for at skabe sin egen identitet. Det er det, Giddens betegner refleksiv modernitet. Problemet opstår, når man, som Møller, tager skridtet videre og antager, at det fører til et samfund af rodløse egoister. Selv refleksive modernister som Giddens og især sociolog Ulrich Beck er forbeholdende overfor en sådan tolkning. Beck argumenterer ganske vist for en øget individualisering, men han mener ikke, at individualiseringsprocessen er lineær. Det

⁶ Forfatter Tage Skou-Hansens diagnose af fællesskabets karakter benyttes, fordi den er utroligt præcis og stadig højaktuel til trods for, at den er skrevet i 1969 og mere må opfattes som et indlæg fra en forfatter end en egentlig forsker på området.

er i stedet en proces præget af modsigelser og modtendenser, som ikke nødvendigvis ender i ”*et singlesamfund efter mottoet: Enhver er sin egen lykkes smed*” (Jørgensen 2002: 129).

Henning Eichberg går et skridt videre i sin kritik af individualiseringsdiskursen, sådan som den beskrives hos Giddens:

”Den giddenske fortælling om ”det enkelte individ” og dets ”selv-identitet” i ”det senmoderne samfund” er pop og mening – sociologi er noget andet.” (Eichberg 2007: 100)

Eichberg ser gennem historien træk af både det individuelle og det kollektive og sætter på den måde spørgsmålstegn ved en modstilling af dengang (det præmoderne samfund) og nu (det senmoderne samfund). Det er en vigtig indsigt, men som tidligere nævnt tager Giddens selv forbehold herfor ved at hævde, at der fortsat er træk af det præmoderne og det moderne i dag. I det hele taget er det ikke så meget Giddens’ teorier som sådan, Eichberg er kritisk overfor, da han anerkender, at Giddens ytrer en række forbehold. Det er mere den forsimplede individualiseringsdiskurs, som Giddens’ teorier har ført til, han er kritisk overfor (Eichberg 2007: 107).

Til trods for de nævnte kritikpunkter lever diskursen om den frisættende individualisering som et specifikt karaktertræk ved det senmoderne samfund i bedste velgående. Det gælder såvel i forskerkredse som hos befolkningen:

”The idea that in our epoch the very *concept* of individualisation has become dominant both in everyday life experience, in organisational strategies, in policy making and in sociological discourse.” (Steen-Johnsen 2004: 2)

Her er det vigtigt at holde fast i, at det idrætsforsker Kari Steen-Johnsen argumenterer for er, at det er *konceptet* individualisering, som er blevet dominerende i hverdagslivet, mens hun forholder sig mere kritisk overfor diskursen som sådan. At diskursen står stærkt understøttet af Mette Jensen, hvis undersøgelse af senmoderne mennesker viser, at folk generelt oplever deres valgmuligheder som ubegrænsede, identificerer dette med frihed, og derfor ikke ønsker at give afkald herpå (Jensen 2001: 20). Det kan forekomme paradoksalt, at folk har denne holdning, når de, som tidligere nævnt, samtidig føler sig magtesløse overfor dagligdagens opskruede tempo. En mulig forklaring på diskrepansen er, at de trods magtesløsheden føler, det i sidste ende er dem selv, som vælger. Et eksempel herpå ses, da en af Jensens informanter på spørgsmålet om, hvem der sætter dagsordenen i hendes og hendes mands liv, svarer, at ”*Det gør vi selv. Det gør vi jo. Vi kan jo bare stå af. Det er det der er så mærkeligt ved det*” (Jensen 2001: 87). Under alle omstændigheder er individualise-

ringsdiskursens styrkeposition interessant, idet den har betydning for måden folk agerer på i samfundet generelt, men også specifikt i forhold til valg af fritidsaktiviteter, herunder valg af idrætsaktivitet og organisationsform.

6. Det senmoderne menneske og fritiden

Der tegner sig med udgangspunkt i ovenstående beskrivelse et billede af et senmoderne samfund, der er præget af et højt opskruet tempo. Det kommer til udtryk i såvel folks arbejds- som fritidsliv, hvor effektivitet og fleksibilitet er gået hen og blevet nøgleord. Desuden hersker der en diskurs om, at senmoderne individer er mere individualiserede, end det tidligere har været tilfældet, og at fællesskabers rolle i den forbindelse er blevet mindsket. På den baggrund forekommer det relevant at diskutere tid, effektivitet, fleksibilitet og fællesskab som fire områder, hvor foreningsidrætten udfordres af det senmoderne samfunds indtog.

6.1. Tid

”Hvem styrter ikke rundt til daglig for at nå det hele? Hverdagslivet er hårdt presset, lyder det fra mange sider. Noget er der givetvis om snakken, for den forstummer aldrig helt.” (Wanger 1990: 224).

Tid kan aflæses på vores armbåndsur og er standardiseret, således at hele verden lever efter samme tidssystem, hvor hvert døgn har 24 timer, hver time består af 60 minutter, som igen består af hver 60 sekunder. Når man taler om tid, eller som i ovenstående citat om mangel på tid, så har vi alle derfor en fornemmelse af, hvad vi skal forstå herved, og de fleste kan formentlig relatere sig til den pressede hverdag, som citatet giver udtryk for. Sammenhængen mellem en presset hverdag og det senmoderne samfunds øgede tempo synes oplagt, men det er her vigtigt at skelne mellem eksternt/standardiseret og intern/oplevet tid. Den østrigske sociolog Helga Nowotny, som har studeret sammenhænge mellem tid, videnskab og teknologi, introducerer disse begreber, hvor den eksterne tid er den givne, standardiserede tid, som ikke løber hurtigere, end den har gjort siden dens introduktion. Et sekund er varigheden af 9.192.631.770 svingninger af et cæsiumatom, og det ændres ikke bare, fordi vi lever hurtigere end før. Det der påvirkes er i stedet den interne, oplevede tid forstået som den opfattelse, vi hver især har af tiden, som det ene øjeblik kan føles lang, fx når vi venter på noget rart, og kort, fx når vi presses af en deadline på arbejdet (Nowotny 1994: 21ff). Et generelt opskruet tempo i såvel arbejds- som fritidsliv skaber en følelse af mangel på tid, som i dag er udbredt til næsten alle. Socialantropolog Thomas Hylland Eriksen beskriver, hvordan tidens acceleration påvirker selve tænkemåden i vores kultur og derfor angår os alle. Selv dem der står udenfor ræset på arbejdsmarkedet rammes af det opskruede tempo, fx når de tænder for fjernsynet (Eriksen 2002: 165).

Man kan foranlediges til at få det indtryk, at mangel på tid er noget enestående for det (sen)moderne samfund. Det præmoderne samfund romantiseres af mange, fordi det ses som en tid, hvor alting gik langsommere, både når det gælder arbejde og fritid, hvilket står i skærende kontrast til vores hverdag. Selvom det ikke er et dækkende billede af det præmoderne samfund, hvor der uden tvivl også har været perioder med travlhed, fx ved høsttid, så synes industrialiseringen at have medført en kvalitativt anderledes tidsudnyttelse og tidsopfattelse, som er karakteriseret ved høj hastighed (Eriksen 2002: 71). Nowotny beskriver dette skift som forbundet med teknologiens udvikling, herunder især kommunikations- og produktionsteknologien, med kapitalismens indtog og med tidens standardisering. Industrialiseringens introduktion af maskiner i produktionen muliggjorde en mere effektiv udnyttelse af tiden, som arbejdere har måttet tilpasse sig, hvilket har medvirket til en øgning af tempoet i produktionen. Det er i tråd med kapitalismens krav om effektivisering, som afspejles i sætningen tid = penge, hvilket ifølge Nowotny er en af de fremmeste forklaringer på, at tid opfattes som en knap ressource både specifikt i arbejdslivet og i hverdagslivet mere generelt (Nowotny 1994: 37ff). Vi har et stabilt tidsrum til vores rådighed (døgnets 24 timer), men vi presser mere og mere aktivitet ind i tidsrummet, fordi vi ønsker at få mest muligt ud af tiden. Mangel på tid er ligefrem blevet en slags socialt statussymbol – det er smart at have travlt, for så udnytter man tiden optimalt (Nowotny 1994: 96).

En anden side af den teknologiske udvikling er kommunikationsteknologien, som har muliggjort den adskillelse af tid og rum, Giddens argumenterer for er kendetegnende for det senmoderne samfund. En adskillelse som er med til at ændre folks tidsopfattelse overalt og som muliggør, fx via mobiltelefonen eller e-mailen, at folk hele tiden kan kontaktes og dermed konstant står til rådighed, fx overfor arbejdsgiveren. Det har gjort, at folks private tid er blevet tilgængelig, og at grænserne mellem fritid og arbejdstid er blevet udviskede – noget som kan være med til yderligere at frembringe en følelse af manglende fri tid⁷ hos folk (Nowotny 1994: 31). Denne mere fleksible holdning til grænsen mellem arbejde og fritidsliv er ifølge Eriksen til arbejdets fordel, da arbejdets hurtige tid for mange er mere tillokkende end den langsomme tid, som trives i familielivet (Eriksen 2002: 146). Den udtalelse kan forekomme paradoksal, men Eriksen understøttes af den amerikanske sociolog Arlie Hochschild:

⁷ Fritid og fri tid er her to forskellige ting. Fritiden er i princippet den arbejdsfri tid, men den kan sagtens indeholde et væld af aktiviteter. Omvendt er fri tid den tid, der er ikke båndlagt af aktiviteter, hvad enten de er arbejdsrelaterede eller ikke.

”Virksomhederne har meget mere magt over familier, end familier har over dem. Så tidskrav på arbejdet lader til at være uforsonlige, mens tidskrav derhjemme ser ud til at være eftergivelige.” (Hochschild 2003: 169)

Ikke alene koloniserer arbejdslivets effektivitetskrav fritidslivet, det stjæler tilsyneladende også reel tid herfra. Det er derfor nærliggende at stille spørgsmålstejn ved, hvorvidt arbejdets tilsyneladende uforsonlige tidskrav har ført til, at folk arbejder mere i dag, end de har gjort tidligere, og dermed reelt har fået mindre fritid til rådighed, eller om følelsen af manglende tid er resultat af en ændret tidsopfattelse og dermed udelukkende et spørgsmål om indre, oplevet tid.

Der tegner sig med udgangspunkt i ovenstående analyse et billede af en befolkning, som føler sig pressede på tid i en grad, som er større end nogensinde før. Det har fået ugebrevet A4 til at stille spørgsmålet om, hvorvidt vi i Danmark er en nation af knoklere eller klynkere, underforstået om vi arbejder så meget, at vi har grund til at brokke os. Svaret må ud fra artiklen siges at være, at det afhænger af, hvordan man ser på tallene. I international sammenligning er Danmark blandt de lande i OECD, der har den højeste erhvervsfrekvens, hvilket især hænger sammen med, at kvinderne komparativt set er stærkt repræsenteret. Omvendt er arbejdstiden *pr. beskæftiget* i Danmark blandt de laveste i OECD's undersøgelse fra 2006. Generelt kortere arbejdsuger og flere og længere ferier er tilsyneladende forklaringen. Konklusionen i artiklen er, at den typiske danske familie arbejder mindst ligeså meget, som det er tilfældet for familier i resten af OECD-landene, hvilket understøttes af, at hvis man måler den gennemsnitlige arbejdstid *pr. indbygger*, så ligger Danmark over OECD-landenes gennemsnit (Kudahl 2006). En beskæftiget dansker arbejder altså i gennemsnit færre timer, end det er tilfældet i OECD-landene, men i og med at flere kvinder er erhvervsaktive i Danmark, arbejder vi som befolkning samlet set mindst ligeså meget som resten af OECD-landene. På den baggrund må det antages, at problemet med manglende tid pga. arbejdsmæssige forpligtelser, hverken er markant mere eller mindre udbredt i Danmark end i andre udviklede lande.

En anden måde at se på udviklingen i danskernes arbejdstid er at studere måden, den har udviklet sig på over tid. Det bedste tilgængelige redskab hertil er Socialforskningsinstituttets tidsundersøgelse, hvor flere tusinde danskere har udfyldt dagbøger om, hvordan de bruger deres tid⁸. Samlet set ses en tendens til svagt faldende arbejdstid *pr. indbygger* i Danmark fra 1964 til 1987, inden der sker en mærkbar stigning i arbejdstiden fra 1987 til den seneste undersøgelse i 2001. Fra 1987 til

⁸ Jens Bonke skriver om undersøgelsens metode: ”Undersøgelsen er repræsentativ for hele landet, og der er gennemført besøgsinterview med 2.739 personer, som sammen med evt. samlever har udfyldt og indsendt 6.624 dagbøger om deres tidsanvendelse” (Bonke 2002: 3).

2001 er den gennemsnitlige arbejdstid⁹ steget med ca. en halv time om dagen og er dermed højere end i nogle af de tidligere undersøgelser. En stigning der vel at mærke er et resultat af såvel en øget erhvervsfrekvens, som det at arbejdstiden er øget for i hvert fald nogle af de allerede beskæftigede (Bonke 2002: 28).

Ud fra OECD's og Socialforskningsinstituttets undersøgelser kan man altså slutte, at danskerne arbejder mindst ligeså meget, som det er tilfældet i andre udviklede lande, og at vi arbejder mere end på noget andet tidspunkt, i hvert fald siden 1964. Betyder det så, at vi er en nation af knoklere? Det er straks sværere at svare på, da det, at vi i dag arbejder ca. en halv time mere om dagen end i 1987, ikke alene kan forklare den markante mangel på tid, som folk synes at opleve i dag. Ser vi imidlertid nærmere på, hvordan danskerne bruger deres tid, er der nogle andre tendenser, som springer i øjnene. Først og fremmest er det bemærkelsesværdigt, at den tid, som danskerne angiver at bruge på fritid, er faldet med små to timer om dagen fra 1987 til 2001. Omvendt bruger vi i stedet ca. 40 minutter mere på primære behov som søvn, spisning, hygiejne mv. og ca. en halv time mere på husholdningsarbejde som madlavning, rengøring, reparationer ude og inde mv. Der bruges med andre ord mindre tid på diverse fritidssysler, socialt samvær og ikke mindst afslapning (Bonke 2002: 28ff; Tonboe 2004: 35f). Med fremtidsforsker Jesper Bo Jensens ord, har vi *"på grund af travlhed og tidsknaphed [...] skåret meget kraftigt ned på den tid, hvor vi ikke laver noget – bare er sammen. Den er næsten forsvundet"* (Jensen 2007: 33). Dermed er vi kommet et skridt tættere en forklaring på, hvorfor mange føler et tidspres. Den øgede arbejdstid spiller uden tvivl en rolle herfor, men det helt centrale er manglen på fri tid, som ikke er båndlagt med en lang række af aktiviteter. Danskerne medvirker gennem deres prioriteringer af tiden til at skabe en fornemmelse af, at tiden er mere knap, end det reelt er tilfældet, fordi også den frie tid skal fyldes med aktiviteter. Det er helt i tråd med den effektivitetstankegang, der som nævnt har spredt sig fra arbejdslivet til hverdagslivet generelt, hvor fri tid, der ikke bruges på konkret aktivitet, er spildt tid. Når man så oveni det ligger, at folk bruger mere tid på at spise, gå på toilet, gøre rent, lave mad og købe ind, er der ikke noget at sige til, at tiden føles mere knap end nogensinde før.

Er vi så en nation af knoklere eller klynkere? Der kan med udgangspunkt i det ovenstående tales både for og imod. Det der taler for, at vi er en nation af knoklere er, at vi rent faktisk arbejder mere

⁹ Det skal bemærkes, at arbejdstiden her er opgjort som bruttoarbejdstid og derfor inkluderer frokostpausen og transport til og fra arbejde, herunder afhentning af børn (Bonke 2002: 28). Dermed kan en del af stigningen i arbejdstiden tænkes at skyldes en øget mobilitet og dermed transporttid til og fra arbejde.

end nogensinde før. Måske undervurderer Socialforskningsinstituttet ligefrem den tid, som folk bruger på deres arbejde. Med de langt mere fleksible jobs, som flere og flere folk besætter i dag, er det formentlig svært for mange at holde styr på, præcist hvor meget tid de bruger på deres arbejde. De svarer måske på et par arbejdsrelaterede e-mails efter aftensmaden eller bliver ringet op af en kunde udenfor deres officielle arbejdstid. Arbejdslivet får med andre ord lov til at glide ind i fritiden, uden at den enkelte arbejder bemærker det eller noterer sig det som værende arbejdstid. Omvendt er vi i Danmark en nation af klynkere, fordi det i virkeligheden er os selv, der er med til at skabe det tidspres, vi føler os underlagt. Ved at være dårlige til at prioritere fritiden på en måde, så den ikke underlægges arbejdslivets effektivitetskrav, presser vi os selv mere end nødvendigt. Dermed bliver det opskruede tempo noget, vi tilsyneladende selv er med til at skabe, godt hjulpet på vej af den samfundsmæssige og teknologiske udvikling, som er beskrevet ovenfor. Danskerne er således hverken knoklere eller klynkere generelt set. De gengivne tal og tendenser, der nævnes i dette afsnit rammer ganske vist alle, om ikke andet så som en oplevelse af et samfund, der kører i et højt tempo, men det generelle billede gemmer over en fordeling af tidspreset, som ikke er fuldstændig lige. En 37 timers arbejdsuge er stadig det mest normale, men hele 39 % af alle danskere oplyser, at de har en arbejdsuge på 38 timer eller mere om ugen. Ligeledes har 50 % af mændene og 35 % af kvinderne overarbejde, der ikke kompenseres for ved afspadsering (Bonke 2002: 47). Nogle tager med andre ord en større del af arbejdsbyrden, og derfor vil presset for dem være større kvantitativt set, uden at det nødvendigvis betyder, at de også kvalitativt set oplever det største tidspres. Ikke desto mindre kan man, ud fra ovenstående analyse, opnå en vis forståelse for, at nogle mennesker begrundes deres fravalg af idræt med manglende tid og prioriteringer til fordel for deres arbejde og familie, sådan som Pilgaard's undersøgelse viste. Omvendt peger undersøgelser på, at det især er højtuddannede med lange arbejdsdage, der finder tid og overskud til at dyrke idræt og deltage i foreningsarbejde (Pilgaard 2007: 46f; Torpe 2001: 114f). Det er endnu en indikation på, at det ikke kun er folks arbejdstid der bestemmer, hvor stort et tidspres de føler.

6.2. Effektivitet

"After it has been proved possible to produce more in less time, it is now a question of doing more, fitting in more work and leisure activities in potentially less time." (Nowotny 1994: 139).

Som beskrevet er der to sider af tidspreset: Først og fremmest er der det, at man kvantitativt arbejder mange timer og derfor mangler fritid, men der er også den anden side, som har at gøre med den rent kvalitative udnyttelse af tiden, dvs. den intensitet som tiden udnyttes med (Jensen 2001: 88).

Det forrige afsnit viste, at der rent faktisk er sket en stigning i danskernes kvantitative arbejds-mængde, men at det ikke i sig selv udgør en tilfredsstillende forklaring på det tidspres, som opleves større end nogensinde før. Derfor er det interessant at vende sig mod den kvalitative side af tidspreset, som er den, der beskrives i citatet ovenfor, og som har med den interne tid at gøre. Oprindelsen til den fokusering på effektiv udnyttelse af tiden (tid = penge), som citatet er udtryk for, er beskrevet i forrige afsnit, men spørgsmålet er, hvordan presset for effektivitet i arbejdslivet er kommet til at kolonisere hverdagslivet. Det giver Arlie Hochschild og Mette Jensen begge empirisk funderede bud på i deres undersøgelser af travle voksne mennesker i hhv. USA og Danmark¹⁰. Det er, som Jensen påpeger, vigtigt at holde sig for øje, at der er konkrete forskelle mellem situationen på det amerikanske og det danske arbejdsmarked, men at tendenserne er de samme, bare mere ekstreme i USA (Jensen 2001: 87). Derfor fokuseres i det følgende på de tendenser, som Hochschild og Jensen finder.

Hochschild beskriver, hvordan effektiviteten i dag ikke længere bare er et middel til at nå et mål, men at det er gået hen og blevet et mål i sig selv at være effektiv – en livsstil (Hochschild 2003: 185). At effektivitetstankegangen på den måde har fået lov til at gennemsyre vores kultur, forklarer Hochschild med, at markedstankegangen har fået lov til at snige sig ind i privatlivet som følge af folks fortravlede hverdag (Hochschild 2004: 110). Det er primært startet hos de højtuddannede og især højtuddannede med børn, som var de første til at føle et øget tidspres. For dem blev en effektivisering af livet derhjemme, bl.a. ved at udføre flere opgaver på samme tid, et middel til at få mere ”kvalitetstid” med børn og samlever. På den måde blev hjemmet en arena for effektivisering, som imidlertid ikke har vist sig at kunne løse problemerne for en tidspreset familie:

”Det, der tilsyneladende så ud til at være en løsning på Tidsfælden – effektivitet og opdeling af tiden – kan paradoksalt nok føles som et problem i sig selv. For at få mest muligt ud af den tid, de råder over derhjemme, prøver mange forældre at rende stærkere [...] Efterhånden som tid bliver til noget man ”sparer op” derhjemme lige så meget som eller endda mere end på arbejdet, bliver hjemmelivet helt bogstaveligt ”det andet skift.” (Hochschild 2003: 185)

Hjemmelivet kommer med andre ord til at minde om arbejdslivet, og så opstår ønsket om mere fri tid og tid til sig selv, som går igen hos alle informanterne i Jensens undersøgelse (Jensen 2001: 98). Informanterne føler sig magtesløse overfor det opskruede tempo, som de enten må følge med i eller tage den lidet attraktive udvej, som er helt at stå af ræset. Det paradoksale er dog, at folk ikke øn-

¹⁰ Jensens metode er beskrevet tidligere, men Hochschilds analyser bygger på et casestudie af en stor amerikansk virksomhed (Amerco), hvor hun har foretaget kvalitative interviews og observation af udvalgte af virksomhedens ansatte. Undersøgelsen er relativt omfattende og forløber over tre år, fra 1990 til 1993 (Hochschild 2003: 5).

sker at gøre op med travlheden, da den er så tæt knyttet til det (sen)moderne, blot ønsker de ved siden af travlheden at have perioder med god tid. 86 % af Jensens informanter kan således godt lide at have travlt, fordi der med travlheden følger spænding og udfordringer, men samtidig mener 53 % at tingene "helt sikkert" burde gå langsommere, mens 23 % mener at tingene "måske" burde gå langsommere (Jensen 2001: 277ff).

Det senmoderne menneske har således et ambivalent forhold til det kvalitative tidspres, som ikke desto mindre er blevet en indgroet en del af hverdagslivet, bl.a. pga. markedets indtog i privatlivet, sådan som Hochschild argumenterer for. Effektivitetstankegangen har imidlertid rødder længere tilbage i tiden, og som sådan er udviklingen i det senmoderne samfund først og fremmest udtryk for en radikaliseret af effektivitetskravet. Den tyske økonom, historiker og sociolog Max Weber skrev tilbage i 1905 bogen "Den protestantiske etik og kapitalismens ånd", hvori han redegjorde for, hvordan protestantismen¹¹ og dermed den kristne askese, siden reformationen i 1500-tallets Europa er kommet til at gennemsyre hele den moderne kultur. Han bruger betegnelsen "den kapitalistiske ånd" til at illustrere, hvorledes der knytter sig en bestemt normbunden livsstil til kapitalismen – en livsstil der har dens udspring i den kristne askese. Centralt i den kapitalistiske ånd står dyder som flid og nøjsomhed samt punktlighed og retskaffenhed (Weber 1972: 106ff). Det ligger med andre ord i den kapitalistiske ånd, at mennesket skal leve og frem for alt producere så effektivt som muligt. Et krav der gennem den kristne askeses påbud er blevet internaliseret og nu fremstår som noget mere eller mindre selvfølgeligt, både i arbejds- og i fritidslivet.

Spørgsmålet er nu, hvad effektivitetstankegangen har af betydning for fritidslivet – eller mere specifikt hvilken betydning det har for folks forhold til idræt og motion. Det kommer Kari Steen-Johnsen med et bud på:

"Even though strongly valued as "time off" and therefore as meaningful, training thus still is enveloped in a demand for efficiency. One interpretation of this is that its legitimacy rests on its being efficient [...] It is worth noting, however, that among those who have chosen the training centre there is a widespread notion that the sports club does not allow such detached, time efficient use." (Steen-Johnsen 2004: 201)

Det er ikke nok at idræts- og motionsaktiviteter har en værdi i sig selv – aktiviteterernes relative popularitet afhænger af, hvor stor en træningseffekt de kan tilbyde set i forhold til tidsforbruget. Det er i og for sig ikke noget nyt, at idrætten må legitimere sig i andet end aktiviteterernes egen værdi. Den

¹¹ Weber er primært inspireret af den calvinistiske gren af protestantismen, hvis kristne asketiske livsførelse byggede på dyder som afholdenhed, nøjsomhed, orden og lydighed.

er ikke alene et mål i sig selv, men også et middel til opnåelse af en række af andre mål, herunder at fremelske så forskellige kvaliteter som hygiejne, beslutsomhed, samfundsforståelse, selvkontrol, udholdenhed, fællesskab – og ikke mindst sundhed (Jensen 2006: 1). Hvilke kvaliteter, der er blevet fremhævet, har varieret fra tid til anden og med varierende kontekster, men at det netop er aktiviteterernes træningsmæssige effekt, som vægtes højt i det senmoderne samfund, forekommer af flere årsager ikke overraskende. For det første er effektivitet som beskrevet blevet et kendetegn ved det senmoderne samfund. For det andet kobles idræt og sundhed tæt sammen, hvilket betyder en øget fokusering på idrættens output og dermed aktivitetens træningsmæssige og sundhedsfremmende effekt. For det tredje – og forbundet hermed – er effektivitet også et nøgleord for de sundhedskampanjer, der er blevet lanceret fra Sundhedsstyrelsens side. Kampagnen ”Rør dig 30 minutter om dagen” fokuserede netop på 30 minutters daglig fysisk aktivitet som vejen til en sund livsstil og ved at indlægge motionen som en del af hverdagen, kunne dette opnås så effektivt som muligt (Sundhedsstyrelsen 2003).

At folk reelt søger mod de aktiviteter, hvor træningseffekten er det primære, er ifølge idræts- og samfundsforsker Bjarne Ibsen tilfældet. Han beskriver, hvordan den sports- og motionsmæssige deltagelsesforøgelse *”er kommet inden for aktiviteter, hvor den sundhedsmæssige og kropslige effekt er det primære (aerobic, styrketræning, målrettet træning, spinning mv.)”* (Ibsen 2006: 39). Det samme mønster kan i grove træk genfindes i Pilgaards undersøgelse, som er gengivet tidligere. Dermed ikke sagt, at folk ikke kan have andre motivationer for at dyrke de nævnte aktiviteter, blot forbindes disse aktiviteter i udbredt grad med deres afledte sundheds- og udseendemæssige effekter. Det kunne tyde på, at aktiviteter, der sælger sig selv på deres effektivitet, opnår en stor tilslutning i befolkningen. Billedet fra Pilgaards undersøgelse er imidlertid ikke helt så entydigt, som det fremstilles her. Ganske vist går tendensen generelt mod en vækst i de fleksible og effektive træningsformer, men som tidligere nævnt skiller en idrætsgren som golf sig ud. En eksplosiv vækst, som den golfsporten oplevede i 1990’erne, hvor antallet af udøvere femdobledes, kan forekomme overraskende, når man tænker på, at vi lever i et senmoderne samfund, hvor tempoet er højt, og hvor fritiden helst skal bruges så effektivt som muligt. Ganske vist kan golf dyrkes når som helst og med hvem som helst, og er derfor en fleksibel motionsform, men trænings- og tidsmæssigt er den ikke specielt effektiv. En runde på golfbanen tager ofte tre til fire timer eller mere, og selvom kroppen bliver rørt, er den træningsmæssige effekt beskedent i sammenligning med den effekt, man kunne få ved et lignende tidsforbrug på fx løb, cykling, aerobic eller svømning.

På baggrund af ovenstående kan man diskutere, om golf skal opfattes som en slags kompensation for et stresset arbejdsliv, hvorimod de aktiviteter, der fokuserer mere på effektivitet, i højere grad afspejler arbejdslivet. I hvert fald foregår tingene på golfbanen i et langsommere tempo end i arbejds- og hverdagslivet. Hvert slag kræver koncentration, og der er god tid til at stresse af mellem slagene, da man som oftest går rundt på banen. Som sådan er det en afstressende idrætsform, selv om enhver, der har prøvet at spille golf, nok har oplevet at spillet på en dårlig dag kan være yderst stressende. Karakteristisk er det imidlertid, at der er nogle aktiviteter, som foregår i et roligere tempo, der har vundet frem side om side med aktiviteter, der har et højere tempo, og hvor effektivitet er et centralt mål. Ud over golf kan bl.a. nævnes friluftsliv, yoga, tai chi, petanque og bowling. Alle disse idræts- og motionsformer har vundet frem i takt med det senmoderne samfunds fremkomst og radikaliserings. Samlet set viser den udvikling, at effektivitetskravet ikke er ufravigeligt, og muligvis kan det opfattes som en kærlighed til det lidt langsommere tempo, som også dyrkes i de såkaldte "slow movements"¹². Det er i hvert fald tilfældet, hvis vi skal tro Henning Eichberg, som ser disse langsomhedsbevægelser som et interessant fænomen, der er kommet for at blive, og, som han udtaler, kunne man "*godt tænke sig, at det er et modsvar på vores stresskultur*" (Therkildsen 2005).

Det generelle billede er imidlertid stadigvæk, at det er de aktiviteter, der med deres effektivitetsfokusering afspejler arbejdslivet, som oplever den største tilgang af udøvere. Det nævner Steen-Johnsen da også som en af de primære årsager til, at fitnesscentre er blevet så populære (Steen-Johnsen 2004: 190). I fitnesscentret betaler man sit kontingent, og når det er betalt, behøver man ikke bekymre sig om at skulle udføre frivilligt arbejde eller på andre måder være afhængig af andre. Samtidig kan træningstilbud skræddersyes til den enkelte, som dermed antages at opnå de ønskede træningsmæssige resultater så effektivt som muligt (Kirkegaard 2007a: 135). Selvom der i foreningsidrætten findes aktiviteter, der kan dyrkes på en fleksibel måde, er det effektive og uforpligtende tilbud (endnu) ikke nær så udviklet i idrætsforeningen, og, som Steen-Johnsen påpeger i det ovenstående citat, ser medlemmer i fitnesscentre da heller ikke foreningen som et reelt alternativ til de kommercielle fitnesscentre. De tror ikke på, at de kan finde samme uforpligtende, tidseffektive tilbud i foreningen, hvilket der givetvis er noget om, i hvert fald for nuværende, selvom et initiativ som projekt foreningsfitness kan opfattes som et skridt i den uforpligtende og tidseffektive retning.

¹² Et eksempel på en sådan bevægelse kan findes på internettet på flg. adresse: <http://www.slowmovement.com/>

En afgørende forskel mellem fitnesscentre og idrætsforeninger, og dermed en af årsagerne til, at foreningerne ikke ses som et reelt alternativ til de kommercielle fitnesscentre, er måden de hver især sælger sig på. Fitnesscentret sælger sig i høj grad på det instrumentelle, hvilket ligger i ordet fitness, som konnoteres med de *"træningsformer, hvor formning af kroppen og dermed dens udseende og træningstilstand er i fokus"* (Jensen 2006: 121). Derudover ligger det også i aktiviteternes navne, som i fitnesscentrene relaterer sig til, hvad de gør ved kroppen: Styrketræning, bodybuilding, aerobics og bodytoning. Det er ikke tilfældet i foreningen, hvor aktiviteternes navne for det meste beskriver selve aktiviteten: Fodbold, håndbold, skøjteløb, dans og ikke mindst styrketræningens sportificerede variant vægtløftning (Jensen 2006: 122). Ydermere bygger foreningsidrættens repræsentation ved de to store idrætsorganisationer DIF og DGI, på et værdigrundlag, hvor det forpligtende fællesskab står som et centralt aspekt af idrætsudøvelsen (Jensen 2006: 3). Med det in mente synes der i foreningsregi ikke at være plads til den form for uforpligtende og tidseffektiv træning, fitnesscentret står som repræsentant for. Selv i forbindelse med projekt foreningsfitness, som går ud på at oprette foreningsdrevne motionscentre, opgives ikke fra landsorganisationernes og foreningernes side tanken om "en fælles ånd", som også skal gælde motionscentret. Det til trods for, at undersøgelser viser, at det sociale spiller en anden og mindre rolle for dem, der går til fitness, end dem der dyrker mere traditionel foreningsidræt (Ibsen & Møller 2007: 47f).

Forskellen mellem fitnesscentre og foreninger er i realiteten ikke helt så sort/hvid, som den er beskrevet her. At dyrke idræt i fitnesscenter betyder fx ikke nødvendigvis, at det sociale fællesskab er uden betydning, hvilket der redegøres for i større detalje senere, i afsnittet om fællesskab. Desuden sælger fitnesscentre sig på mere end bare deres træningsmæssige effektivitet. Det påviste Steen-Johnsen i sin undersøgelse af S.A.T.S-kædens¹³ interne og eksterne informationsmateriale, udsendt i 1999, som viste, at der i materialet var træk af både det individuelle og det kollektive, det instrumentelle og det ekspressive samt af leg og rationel træning (Steen-Johnsen 2001: 18). At man fra centrene side sigter så bredt har formentlig at gøre med, at det er den måde, man rammer det bredest mulige segment af potentielle kunder. Når man først kommer inden for i S.A.T.S's lokaler, symboliserer indretningen da, ifølge Steen-Johnsen, også først og fremmest individualitet, instrumentalitet og rationel træning (Steen-Johnsen 2001: 20f). Samlet set synes fitnesscentrene således at være mere fokuseret på og bedre rustet til at møde befolkningens krav om effektiv træning, end det er tilfældet for de traditionelle foreninger, hvor der er større skepsis overfor den type træning, fordi

¹³ S.A.T.S-kæden er Norges største kæde af fitnesscentre, som på tidspunktet for Steen-Johnsens undersøgelse havde 140.000 medlemmer og 70 træningscentre fordelt rundt i Norge.

den antages at mangle de værdier, som foreningerne bygger på (Ibsen & Møller 2007: 38). Dermed har fitnessindustrien, gennem dens forankring i markedet, større mulighed for at udvikle sine tilbud i tråd med samfundsudviklingen og de ændrede krav, som den har medført hos idræts- og motionsudøverne. Det kan være med til at forklare den kommercielle idræts store vækst set relativt i forhold til foreningsidrætten de senere år og samtidig kan det også bidrage til en forståelse af, at flere dyrker sport og motion, men samtidig i gennemsnit bruger kortere tid herpå, sådan som Pilgaard's undersøgelse viste. Det er blevet mere prestigefyldt at holde sig i form pga. sundhedsdyrkelsen, men samtidig ønsker mange udøvere ikke at bruge mere tid end højst nødvendigt herpå.

6.3. Flexibilitet

En anden forklaring på den selvorganiserede og kommercielle idræts succes i det senmoderne samfund er, at disse aktivitetsformer tilbyder en meget høj grad af flexibilitet. Man kan løbe sig en tur når som helst, man måtte have tid og lyst til det, gå til styrketræning i de næsten døgnåbne fitnesscentre og træne på diverse aerobic- og spinninghold, som i de fleste fitnesscentre afholdes både morgen, eftermiddag og aften. Desuden tilbyder mange fitnesscentre i dag børnepasning i de sene eftermiddagstimer og om aftenen, hvilket skaber en hidtil uset grad af flexibilitet i træningen for de forældre, som måtte ønske at træne, men som ikke har mulighed for at skaffe pasning til deres børn. Nogle steder tilbydes ligefrem børnehold samtidig med voksenholdene, således at både børn og voksne kan træne samtidig og dermed optimere fritidsforbruget. En sådan flexibilitet er større end den, der tilbydes i de fleste foreningsaktiviteter, herunder især de store boldspil, som er dem, der, sammen med gymnastikken, især kendetegner foreningsidrætten udadtil. Her foregår træning som oftest på fastlagte tidspunkter fx to gange om ugen og evt. med kamp eller opvisning i weekenden som kulmination på ugens træning. Desuden er der i foreningerne tradition for, at børne- og ungdomstræning, hvor faciliteterne muliggør det, ligger sidst på eftermiddagen, mens voksentræning foregår om aftenen. Det skaber naturligvis langt mindre fleksible træningsforhold end i fitnesscentret og for den sags skyld også i den selvorganiserede idræt. Der er tale om to forskellige verdener, hvor den førstnævnte spiller fint sammen med det mere fleksible arbejdsmarked, som findes i dag, mens sidstnævnte havde sin storhedstid i det traditionelle industrisamfund pga. de mere faste arbejdstider, som var kendetegnende for lønarbejdet i den periode. Det skal dog nævnes, at der er eksempler på foreningsaktiviteter, der kan dyrkes fleksibelt, herunder eksempelvis atletik, roning og bowling, ligesom nogle foreninger målrettet har forsøgt at skabe en flexibilitet, som nærmer sig den, der tilbydes i fitnesscentret (Bille 2008a). Disse forsøg på tilpasning er imidlertid endnu spora-

diske (Ibsen & Møller 2007: 37) og behandles i større detalje senere – her tages udgangspunkt i en modstilling af kommercielt organiserede og selvorganiserede aktiviteter overfor den traditionelle foreningsidræt.

Som nævnt i forrige afsnit har fleksibilitetens indtog på arbejdsmarkedet at gøre med den teknologiske udvikling og den medfølgende adskillelse af tid og rum, som har betydet, at arbejdstid og fritid er begyndt at flyde sammen. Det har, sammen med et øget behov for at gøre karriere, betydet en ændret tidsopfattelse i forhold til arbejds- og hverdagsliv:

”Ønsket om at gøre karriere er en væsentlig drivkraft i manges arbejdsliv, som det øvrige hverdagsliv indrettes efter. For stadig flere er det opgaverne og deadlines, som tiden må indrettes efter til forskel fra det traditionelle arbejdsliv, hvor opgaverne indpasses efter den tid, der er til rådighed.” (Ibsen 2006: 39).

Det er således ikke nok med, at arbejdslivets hurtige tempo smitter af på hverdagslivet – mange indretter i stigende grad deres hverdagsliv efter opgaverne på arbejdet. Det er der i og for sig ikke noget nyt i, da arbejdet i et eller andet omfang altid har været styrende for den enkeltes hverdagsliv. Det kvalitativt nye er den mere fleksible holdning, som folk har fået til deres arbejdstid. Der er stadig mange, der har faste arbejdstider, men flere og flere ansættes i jobs, hvor fokus ikke så meget er på selve arbejdstiden, men på den succesfulde løsning af opgaver og overholdelse af deadlines. Sociolog Michael Hviid Jacobsen beskriver, hvordan denne opgaveorientering er kendetegnende for både de opgaver, som skal løses i løbet af arbejdsdagen, men også for arbejdet som helhed. Arbejdet er blevet et livsprojekt, hvor de daglige opgaver ses som naturlige og nødvendige for det videre karriereforløb (Jacobsen 2004:76ff). Jacobsens konklusion understøttes af Mette Jensens resultater. Hendes informanter gav udtryk for, at de følte, *”de havde et arbejde de skulle varetage, frem for at arbejde et bestemt antal timer”* (Jensen 2001: 92). I den optik bliver arbejdet attraktivt, da arbejderne får større indflydelse på planlægningen af sin dag. Arbejdet får på den måde en identitetsskabende rolle for individet, hvilket er essentielt i det senmoderne samfund, hvor det i højere grad end tidligere er op til den enkelte at skabe sin egen identitet. For virksomheden er fleksibiliteten et middel til at få udført en række opgaver uanset tidsforbruget herpå (Jensen 2001: 92). Med det in mente er det forståeligt, hvis folk efterspørger fleksibilitet i deres fritidsliv, da det åbner mulighed for at sætte løsningen af opgaver på arbejdet i første række, uden at det forhindrer udlevelsen af et aktivt fritidsliv.

Et symbol på det mere fleksible arbejdsmarked i dag er begrebet flekstid, som er indført på over halvdelen af de danske arbejdspladser (Ilsøe 2008). Ideen med flekstid er, at arbejderen i varierende omfang stilles fri til at planlægge sin egen arbejdstid, således at vedkommende kan stå til rådighed, når der er brug for det, og holde fri i de stille perioder. Jacobsen beskriver, hvordan flekstid holder folk i troen på, at de arbejder mindre, selvom de reelt arbejder mere. Det bygger han på, at det især er højtuddannede karrieremennesker, der arbejder mere end 37 timer om ugen, og at det samtidig er dem, der har de mest fleksible ansættelser (Jacobsen 2004: 97). Således synes der at være en sammenhæng mellem fleksible arbejdstider og et øget kvantitativt tidspres. Denne kombination af længere og mere fleksibelt indrettede arbejdsdage skaber svære betingelser for de faste træningstider, som er kendetegnende for en væsentlig del af den traditionelle foreningsidræt. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at det er umuligt at få folk til at forpligte sig på faste træningstider og i forpligtende fællesskaber med andre aktive. Det påpeger Steen-Johnsen, som i sin analyse finder, at fleksibilitetsnormen ganske vist er stærk, men ikke altoverskyggende:

”Flexibility is not the one, overriding norm in relation to time use, but one norm among several. The social content or the skill content of an activity may be far more important in defining how time should be used in relation to this activity. More precisely these members do not require time flexibility in relation to any offer, but they display a strong *selectivity* in which offers are allowed to be constraining.” (Steen-Johnsen 2004: 209).

Det får Steen-Johnsen til at konkludere, at det ikke er nok for et fitnesscenter eller en idrætsforening at få medlemmerne til at føle, at den tid de bruger på idræt eller motion udelukkende er nyttig og effektiv, hvis medlemmerne skal forpligte sig overfor den pågældende aktivitet, det pågældende hold og/eller en fast træningstid. Aktiviteten må i tilgift opfattes som meningsfyldt og også gerne socialt givende, hvis medlemmet skal indgå i et sådant forpligtende forhold (Steen-Johnsen 2004: 209).

Med Steen-Johnsens pointe i baghovedet, giver det god mening, når landsformanden for DGI, Søren Møller, udtaler, at danskerne både vil ”*det traditionelle tilbud om faste træningsdage og -tider og det fleksible tilbud om at bestemme selv*” (Møller 2008b). Det er i tråd med Pilgaard’s undersøgelse af danskernes sports- og motionsvaner, som netop viser, at selvom den kommercielle og selvorganiserede idræt har vundet frem, så er det generelt ikke på bekostning af de traditionelle foreningsaktiviteter. Deres vækst er ganske vist stagneret eller vokser langsommere end den selvorganiserede og kommercielt organiserede sektor, men foreningsidrætten er ikke i tilbagegang rent medlemstalsmæssigt. Danskerne er generelt set parate til at binde sig til faste træningstider i en forening, hvis aktiviteten opfattes som meningsfuld, sådan som Steen-Johnsen fandt, at det var tilfæl-

det i Norge. Kravet om fleksibilitet kan med andre ord tilsidesættes for det rigtige tilbud, men ligesom forskellige grupper i samfundet oplever varierende grad af tidspres og fleksibilitet i deres arbejds- og familieliv, har de også forskellige behov for fleksibilitet i deres idræts- og motionsvalg. Det er i den forbindelse ikke tilfældigt, at foreningsdeltagelsen er lavest blandt 30-39-årige danskere, og at det især er den gruppe, der angiver manglende tid som årsag til ikke at være med i en forening (61 %). Netop folk i den aldersgruppe er typisk ved at etablere en familie og har hjemmeboende børn, som kræver meget opmærksomhed ved siden af, at begge forældre arbejder på fuld tid eller mere. For dem kan fleksibilitet i fritidslivet være afgørende for, om de kan få hverdagen til at hænge sammen, og fitness derfor reelt være den eneste arbejds- og familiemæssigt acceptable løsning, som det ser ud i dag.

At børnefamilier oplever et tidspres, som er større end de fleste andre samfundsgrupper, forekommer ikke overraskende, når man tænker på, at de oplever et pres på flere fronter, som de må koordinere bedst muligt og derfor har behov for fleksible tilbud. Det interessante er imidlertid, at kravet om fleksibilitet ikke er begrænset til den gruppe. Idrætsforsker Jens-Ole Jensen beskriver, hvordan hovedparten af hans informanter, som var unge mennesker i alderen 20-30 år, angav fleksibilitet som en vigtig faktor i forbindelse med deres valg af idræts- og motionsaktivitet, uanset deres familiemæssige situation. En af Jensens informanter står som eksponent for denne holdning:

”Noget af det vigtigste ved spinning er, at jeg stort set kan gøre det, når det passer mig. At der er spinningtimer hver dag, så jeg kan passe det ind i min hverdag – at jeg kan træne om formiddagen kl. 10, kl. 16 eller kl. 19 eller hvornår det nu måtte være. At jeg kan træne alle ugens dage. Det betyder meget for mig. Det er den måde jeg kan lide at leve på, at jeg kan vælge” (Jensen 2006: 169).

Holdningen hos Jensens informanter kan ikke uden videre tages som udtryk for en generel holdning i samfundet. Dertil er der tale om for få informanter og for begrænset et aldersspænd, men sammenholder man Jensens resultater med tendensen til, at danskerne i stigende grad søger de fleksible tilbud, bl.a. inden for idrætsverdenen, kunne det tyde på, at der i det senmoderne samfund eksisterer en fleksibilitetsnorm, som er kendetegnende for vores epoke og som, i hvert fald for den citerede informant, nærmest er blevet en livsstil. Friheden til at vælge er den måde, som informanten har valgt at leve på – et liv der er i tråd med den reflektive modernisme, som Giddens netop argumenterer for, er et kendetegn ved det senmoderne samfund. Et liv med konstante valg og uden for mange bindinger, synes at være det liv som i hvert fald en del af den yngre generation *angiver*, de ønsker at leve – helt i tråd med den individualiseringsdiskurs, som er kendetegnende for mange forskeres fortælling om det senmoderne samfund.

Til trods for at fleksibilitet og en oplevet frihed er vigtig for mange idrætsudøvere, viser en spørgeskemaundersøgelse i DGI Roskilde Amt¹⁴, at knap ni ud af ti af de udøvere, der træner på hold med faste træningstidspunkter, rent faktisk foretrækker de faste tidspunkter frem for selv at kunne bestemme deres træningstidspunkt. Helt omvendt er situationen for dem, der træner på egen hånd i motionscenter. Mere end ni ud af ti respondenter angiver her, at de foretrækker at træne ”når de har tid og lyst” til det (Larsen 2005: 9). Der er med andre ord en god overensstemmelse mellem den måde, folk foretrækker at træne på, og den måde, de reelt træner på. Når Jensen derfor finder, at hans informanter vægter fleksibiliteten højt i deres idrætsvalg, behøver det ikke gælde generelt. På baggrund af undersøgelsen kan man forestille sig, at de netop har valgt at træne fleksibelt, fordi det er den måde, de foretrækker at træne på. Det skal imidlertid bemærkes, at det ikke kun er de af Jensens informanter, der træner i fitnesscenter, som vægter fleksibiliteten højt, det er også den del af informanterne, som spiller volleyball i en forening. De træner ganske vist på fastlagte tidspunkter, men vægter deres fleksibilitet til at springe en træning over, hvis noget mere vigtigt skulle dukke op, højt (Jensen 2006: 170). På den måde går de to undersøgelser imod hinanden. En mulig årsag hertil er, at Jensen udelukkende har interviewet unge i alderen 20-30 år, mens aldersspredningen er noget større i spørgeskemaundersøgelsen fra DGI Roskilde Amt, hvor der er respondenter fra 16 år og til 70+. Specifikt er det aldersgrupperne fra 40-69 år, der er bedst repræsenteret blandt holdudøverne, som foretrækker de faste træningstider (Larsen 2005: 27). Dermed kunne forskellen til dels repræsentere en generationsmæssig forskel i holdningen til fleksibilitet. Under alle omstændigheder bekræfter undersøgelsen, at det langt fra er alle idrætsudøvere, der ikke er interesserede i at forpligte sig på et fast træningstidspunkt, hvilket er i tråd med Steen-Johnsens pointe om, at vi godt vil forpligte os til noget, vi finder meningsfuldt.

Når friheden og fleksibiliteten alligevel angives at være vigtig for størstedelen af informanterne i Jensens undersøgelse, forekommer det paradoksalt, at hovedparten af selvsamme informanter i praksis altid træner på de samme tidspunkter (Jensen 2006: 170). Kravet om fleksibilitet er med andre ord først og fremmest udtryk for et ønske om frihed, eller måske rettere sagt en oplevet frihed. Det er vigtigt for informanterne at føle, at de lever i overensstemmelse med fleksibilitetsnormen, selvom mange reelt ikke har brug for eller udnytter den fleksibilitet, som fitnesscentret tilbyder.

¹⁴ Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget blandt 1084 udøvere af gymnastik og beslægtede aktiviteter i 34 gymnastik- og idrætsforeninger i DGI Roskilde Amt (Larsen 2005).

Kasper Lund Kirkegaard, som har undersøgt fitnessindustriens historie, når frem til samme konklusion:

”Den kommercielle idræt [er] vokset frem af et oplevet behov for fleksibilitet i fritidsforbruget. Fitnessaktivitetens styrke består i, at den giver individet mulighed for at træne, når der er behov, tid og lyst. Dette selvom langt hovedparten af kunderne rent faktisk træner i de samme tidsrum [...] Det lader således til, at den fleksible træningsform først og fremmest har stor mental betydning for individet.” (Kirkegaard 2007a: 127)

Det er imidlertid ikke alle, der træner på de samme tidspunkter hver uge, og som nævnt er der grupper i samfundet, som fx børnefamilierne, der reelt synes at have et stort behov for fleksible idræts- og motionstilbud. En undersøgelse foretaget af den norske sociolog Anne-Lene Bakken Ulseth viser imidlertid, at forældre med børn under atten år ikke er signifikant mere tilbøjelige til at vælge fitnesscentret frem for foreningen (Ulseth 2002: 58). Det resultat er umiddelbart overraskende og i modstrid med den tidligere hypotese om, at børnefamilierne på det nærmeste tvinges til at vælge fitnesscentret frem for foreningen pga. deres store behov for fleksibilitet. Enten finder de norske familier tilsyneladende den nødvendige fleksibilitet i deres idrætsforening, eller også er de faste træningstider ikke så stor en hindring for børnefamiliernes idrætsdeltagelse som først antaget. Under alle omstændigheder synes det at være en mindre gruppe, der reelt fravælger foreningsidrætten pga. de faste træningstider. Ifølge Pilgaards undersøgelse er det således kun 16 % af respondenterne, som har fravalgt foreningsidrætten, der angiver de faste træningstider som årsag hertil. De fleste er med andre ord villige til at binde sig til et fast træningstidspunkt, og for mange er det som nævnt også praksis, hvad enten de binder sig til et selvvalgt eller foreningsdiktet fast træningstidspunkt. Der er imidlertid stadig den ikke uvæsentlige forskel mellem de faste tider i hhv. foreningen og fitnesscentret, at den tid, som folk træner på i fitnesscentret er selvvalgt, mens den i foreningsidrætten er fastsat af de lokale foreningsbestyrelser i overensstemmelse med kommunen. Derfor er det ikke rimeligt at slutte, at folk let kan flyttes fra fitnesssektoren over i foreningsidrætten, men alligevel tegner ovenstående et billede af, at kravet om fleksibilitet i fritidslivet måske ikke er helt så ufravigeligt, som man, hvis man ser samfundet som stærkt individualiseret, kunne foranlediges til at tro. Dermed vinder Steen-Johnsens pointe om, at folk stadig godt vil binde sig til faste træningstider, når blot de oplever aktiviteten som meningsfuld og socialt givende, relevans. Sidstnævnte giver desuden næring til tesen om, at fællesskaber fortsat har en vigtig rolle at spille i det senmoderne samfund, blot i en mere fleksibel form. Det er temaet i det følgende afsnit.

6.4. Fællesskaber

”De senmoderne fællesskabsformer udviser en fleksibilitet og valgfrihed, som var fremmed for de førmoderne og moderne fællesskabsformer, og de udgør derfor et kvalitativt forskelligt løsningsforslag i valget mellem frihed og fællesskab. Evnen til at indgå og færdes i spontane og midlertidige fællesskaber og at kunne håndtere rolleskift med den usikkerhed og segmentering, der følger heraf, er en central kompetence for at kunne koble individualitetens frihed med fællesskabets tryghed” (Jensen 2006: 169)

Som antydnet i afsnittet om det senmoderne samfund, har individualiseringen ikke betydet, at fællesskaber er ophørt med at eksistere, da vi som mennesker har et basalt behov for socialt samvær. Den øgede frihed, som det senmoderne samfund har udstyret de fleste med, har ikke ført til en erosion af sociale relationer, sådan som bl.a. Verner Møller agiterer for, men snarere en transformation. Det kunne med andre ord tyde på, at valget mellem individualismens frihed og fællesskabets tryghed ikke er et enten-eller, men snarere et både-og. Frihed og tryghed kan, som Jens-Ole Jensen antyder det i ovenstående citat, kombineres, hvis individet formår at indgå i og opretholde flere midlertidige, senmoderne fællesskaber på samme tid, ganske som det er tilfældet for Møllers virtuose surfer¹⁵. Når en postmoderne sociolog som Zygmunt Bauman – og flere med ham – alligevel argumenterer for, at fællesskabet har trange kår i det senmoderne samfund¹⁶, hænger det sammen med, at fællesskaber i dag ikke tilbyder den sikkerhed, som, ifølge Bauman, er ”af afgørende betydning for et lykkeligt liv” (Bauman 2002: 143). Den langvarige, etiske forpligtelse til et fællesskab er på det nærmeste ikke eksisterende i dag – i stedet indgår individet hovedsageligt kun i fællesskaber så længe det er tilfredsstillende for den enkelte. Fællesskabsbåndene er blevet så overfladiske og flygtige, at de kan brydes uden konsekvenser, hvorfor vi, med Baumans ord, ender i et ”rodløshedens fællesskab” (Bauman 2002: 67ff). Bauman står ikke alene med den holdning, og mange fællesskaber i det senmoderne samfund er da også af en kvalitativt anden karakter, end det var tilfældet i det førmoderne og til dels også det moderne samfund. Når der alligevel er grund til at kritisere hans konklusion om, at den langvarige etiske forpligtelse til et fællesskab næsten er forsvundet, så er det fordi, man i samfundet kan finde en række stærke personlige fællesskaber, som er af varig karakter. Jensen påpeger, at den type fællesskab, som mange fortsat har med deres familie eller nærmeste venner, ofte overses, fordi de tages for givet (Jensen 2006: 205), hvilket tilsyneladende også er tilfældet i Baumans analyse.

¹⁵ Den virtuose surfer blev beskrevet i afsnittet om det senmoderne samfund som værende i stand til at tilpasse sin livsstil til det senmoderne samfund, hvorved han undgår individualiseringens negative konsekvenser i form af utryghed, stress og ensomhed.

¹⁶ Betegnelsen ”senmoderne samfund” benyttes for kontinuitetens skyld på trods af, at Bauman taler om det postmoderne eller rettere en flydende modernitet.

Når Bauman taler om mere overfladiske og flygtige fællesskaber, har han ikke desto mindre fat i en tendens i det senmoderne samfund, om end den ikke gælder for alle fællesskaber, sådan som hans analyse umiddelbart kunne give indtryk af. Tage Skou-Hansen har forsøgt at diagnosticere denne nye, mere flygtige form for fællesskab, som han betegner ”midlertidige fællesskaber”. Han ser denne type fællesskab vinde frem på bekostning af de givne fællesskaber og meningsfællesskaberne. Skou-Hansen skriver dette tilbage i 1969, men hans diagnose, og det midlertidige fællesskab han skriver om, synes at have stor relevans i dag. I hvert fald er der mange sammenfald mellem Skou-Hansens og Baumans analyse af fællesskabets rolle. De ser begge en tendens til, at det langvarige, forpligtende fællesskab på mange områder afløses af nye midlertidige fællesskaber, som er relativt skrøbelige. Den store forskel mellem de to er, at Bauman ser denne udvikling som et udtryk for fællesskabsrelationernes erosion, mens Skou-Hansen mener, at der snarere er tale om en transformation, som ikke nødvendigvis er til det værre:

”At fællesskaber er midlertidige gør dem bare ikke ringere. Enhver som har oplevet dem husker dem som sit livs egentlige indhold. Her var man sig selv og glad. Man gav sig hen, lærte uden at mærke det. Og her blev noget til som ellers ikke var muligt.” (Skou-Hansen 1972: 211)

Skou-Hansens midlertidige fællesskaber er af en praktisk, opgaveorienteret type, hvor en gruppe individer bliver til et fællesskab, fordi de mødes om en fælles opgave eller problemstilling (Skou-Hansen 1972: 215). I den forstand er de yderst relevante i idrætsmæssig sammenhæng, hvor man, især i de holdbaserede aktiviteter, netop mødes i midlertidige fællesskaber med en fælles opgave. Det være sig et fodboldhold, hvis fælles opgave er at få holdet til at fungere og vinde den forestående fodboldkamp. Lidt mere kontroversielt kan man også forestille sig et midlertidigt fællesskab, som opstår, når en gruppe af individer samles til en spinningtime, hvor den fælles opgave består i skabe en god stemning, som får alle til at yde deres maksimale.

Årsagen til, at det er mere kontroversielt at tale om en spinningtime end et fodboldhold som et fællesskab, er, at der udefra set foregår mindre interaktion mellem individerne til en spinningtime end under en fodboldkamp. Behovet for at interagere med hinanden under en spinningtime, både verbalt og kropsligt, er da også mindre, end det er tilfældet i en fodboldkamp, og som både Kari Steen-Johnsen og Jens-Ole Jensen når frem til i deres undersøgelser, er især den verbale kommunikation begrænset ved holdtræning i et fitnesscenter. Til gengæld når de begge frem til, at der ofte opstår en fællesskabsfølelse blandt individerne til en holdtime. Steen-Johnsen karakteriserer den følelse som en delt ekspressivitet, men ikke et fællesskab, da det ville betyde at *”any experience of being to-*

gether in practice implies a sense of community” (Steen-Johnsen 2004: 159). For Steen-Johnsen må individet, ud over en delt oplevelse af samhørighed, også føle og mene at det rent faktisk indgår i et fællesskab, for at man kan tale om et sådant. Der skal være en vis form for realitet og stabilitet samt fælles værdier og normer, som binder individerne sammen til et fællesskab, der også helst skal række udover selve aktiviteten (Steen-Johnsen 2004: 159ff). Dermed ligger Steen-Johnsens opfattelse af fællesskabet sig op af det, Jensen karakteriserer som ”det moderne fællesskab”.

Jensen opstiller tre fællesskabsidealtyper, som han navnemæssigt knytter til tre samfundstyper. Disse stemmer overens med de tre historiske samfundstyper, som Giddens opstiller, og som er omtalt i afsnittet om det senmoderne samfund, nemlig det førmoderne, det moderne og det senmoderne fællesskab. På samme måde som Giddens gør Jensen rede for, at de tre fællesskabstyper eksisterer side om side i det senmoderne samfund, men at udviklingen generelt går mod en større udbredelse af de senmoderne fællesskaber, mens de moderne og især de førmoderne fællesskaber er på retur (Jensen 2006: 45). I sin definition af det førmoderne fællesskab ligger Jensen sig tæt op af Skou-Hansens beskrivelse af det, han kalder givne fællesskaber. Karakteristisk for dem er deres selvfølgelighed, forpligtende karakter, nærheden i tid og rum, samt at de er afgrænset rent geografisk. Med moderniteten og adskillelsen af tid og rum samt den gradvise svækkelse af de selvfølgelige og lokalbundne fællesskaber, opstår en ny fællesskabstype – den moderne. Karakteristisk for de moderne fællesskaber er, at de er frivillige og ikke længere knyttet til en bestemt lokalitet, men i stedet hviler på en fælles livsanskuelse eller et fælles sæt af normer og værdier – det Skou-Hansen kalder meningsfællesskaber. Endelig er der de senmoderne fællesskaber, som til forskel fra de (før)moderne fællesskaber, er midlertidige, mindre forpligtende samt mere specifikke og afgrænsede, ofte knyttet til en bestemt aktivitet, løsrevet fra andre livssfærer og dermed sammenlignelig med Skou-Hansens midlertidige fællesskab (Jensen 2006: 51ff; Skou-Hansen 1972).

Introduktionen af Jensens tre idealtyper for fællesskaber hjælper os til at forstå, hvad der får Jensen og Steen-Johnsen til at konkludere to forskellige ting på baggrund af lignende undersøgelsesresultater. Jensen er af den holdning, at individualiseringsdiskursen har fået os til at overse de senmoderne fællesskaber, mens Steen-Johnsen omvendt mener, at der ikke er tale om et fællesskab, hvis det begrænser sig til en følelse af samhørighed, knyttet til selve aktiviteten og uden kontakt med andre livssfærer. Det senmoderne fællesskab er med andre ord ikke et fællesskab set med Steen-Johnsens optik. At Jensen og Steen-Johnsen definerer fællesskab forskelligt har yderligere den konsekvens, at

de er uenige om, hvorvidt fællesskabet trives bedst i en idrætsforening, eller om det trives ligeså godt i selvorganiseret eller kommercielt organiseret regi. Jensen konkluderer ud fra sine analyser, at forskelle i fællesskabsrelationer primært må tilskrives aktiviteterens indhold og i mindre grad den organisatoriske kontekst. Godt nok hersker der en fællesskabsdiskurs i foreningsregi, men den leves der ikke op til i praksis. Omvendt forbindes fitness med en individualiseringsdiskurs, som imidlertid overser det kropslige og senmoderne fællesskab (Jensen 2006: 205ff). For Jensen er forskellen mellem foreningsidrætten og den kommercielle idræt således primært af diskursiv karakter, mens den udgør en kvalitativ forskel for Steen-Johnsen. Hun mener, at foreningsidrætten bygger på et værdigrundlag, hvor frivillighed, kollektiv handlen og socialt fællesskab står centralt, hvilket er med til at skabe en art fælles identifikation mellem medlemmerne, som rækker ud over selve idrætsaktiviteten. Det samme er ikke tilfældet i fx et fitnesscenter, hvor fællesskabsdannelsen er begrænset til en samhørighedsfølelse i selve aktiviteten samt skabelsen af mere personlige relationer (Steen-Johnsen 2004: 167ff). Herudfra må man slutte, at Steen-Johnsen heller ikke ser selvorganiserede, midlertidige træningsfællesskaber inden for fx løb, golf og cykling som rigtige fællesskaber, da samværet ofte er begrænset til at dreje sig om selve aktiviteten og eventuelle personlige relationer. Dette synspunkt forekommer at være en undervurdering af selvorganiserede aktiviteterers fællesskabsgenererende potentiale.

Steen-Johnsens definition af fællesskab ligger relativt tæt på den idealtipe for fællesskabet, som de store danske idrætsorganisationer ser som en integreret og vigtig del af idrætsudøvelsen, nemlig det forpligtende fællesskab¹⁷. I DIF's idegrundlag nævnes det forpligtende fællesskab ordret som en central del af organisationens og dens specialforbunds fælles historiske arv. Desuden fremhæves det, at idrættens egenværdi og det gode kammeratskab er det primære for foreningen, men også at det enkelte menneske sættes i centrum (DIF's politiske program 2006-2010). Selvom sidstnævnte kunne opfattes som udtryk for en individualiseringstankegang, indtager det forpligtende fællesskab en central position i DIF's opfattelse af, hvordan idræt i foreningsregi bør udøves – i hvert fald rent diskursivt. Det samme er tilfældet for den anden store danske idrætsorganisation DGI, som i sit idegrundlag argumenterer for, at idrætten skal bidrage til at skabe ”engagerende fællesskaber”, hvor *”udvikling af erfaringer og identitet i mødet med andre er afgørende”* (DGI's idegrundlag og vær-

¹⁷ Med forpligtende fællesskab forstås i denne sammenhæng et fællesskab, hvor deltagerne engagerer og involverer sig på en måde, som betyder, at man føler sig forpligtet overfor de øvrige deltagere i fællesskabet. Et forpligtende fællesskab kan sagtens eksistere på holdniveau i de enkelte foreninger, uden at der er tale om et forpligtende foreningsfællesskab, som i stedet implicerer en følelse af forpligtelse overfor den pågældende forening som helhed.

dier). Til trods for at de to hovedorganisationers ordvalg ikke er identisk, når det gælder fællesskaber og deres rolle i idrætten, er der næppe tvivl om, at det fællesskab, som de præsenterer i deres idegrundlag, er af en kvalitativt anden karakter end de midlertidige, senmoderne fællesskaber. Fællesskabet ses som en mere stabil størrelse, der helst også skal række ud over selve aktiviteten, selv om det, at man fra DGI's side har fravalgt at bruge betegnelsen forpligtende fællesskab, kunne tolkes som en accept af, at midlertidige fællesskaber også indeholder en række positive kvaliteter. Alligevel er der hos DGI og DIF et ønske om, at den lokale idrætsforening skal udgøre rammen om et større forpligtende foreningsfællesskab, som omfatter hele foreningens aktivitetsudbud og ikke blot det enkelte hold, som idrætsudøveren deltager på. Det er i tråd med holdningen hos de lokale foreningsledere i Bjarne Ibsen og idrætsforsker Peter Mindegaard Møllers undersøgelse, som giver udtryk for, at de ønsker, der skal være en fælles ånd, som gennemsyrrer foreningen – inklusiv de foreningsmotionscentre, som en række foreninger har oprettet for at imødekomme efterspørgslen efter den type aktiviteter (Ibsen & Møller 2007: 47). En indikator, på om en sådan fælles ånd eksisterer, er, hvorvidt medlemmerne af foreningen er indstillet på at lave frivilligt arbejde. Ibsens analyse tyder på, at frivilligheden trives ligeså godt i dag, som den gjorde i midten af 1980'erne (Ibsen 2006: 21f), hvorfor svækkelsen af det forpligtende foreningsfællesskab ikke alene kan tilskrives en voksende individualisme og egoisme i samfundet generelt.

Det til trods finder både Jensen og Steen-Johnsen, at senmoderne fællesskabsformer er de mest udbredte i såvel foreningsregi som i de kommercielle centre, men at moderne fællesskabsformer er en smule mere udbredte i foreningsregi, i hvert fald rent diskursivt, hvilket er i tråd med Ibsen og Møllers analyse. Jensen mener, at potentialet for at skabe moderne fællesskaber er lige stor i de to organisatoriske rammer, og at det primært er aktiviteten, der sætter rammen for fællesskabet (Jensen 2006: 165). Omvendt mener Steen-Johnsen som nævnt, at moderne fællesskaber trives bedst i foreningerne. Hvem har så ret? Det spørgsmål er svært at svare entydigt på, men Ibsen og Møllers empiri viser, at det foreningsfællesskab, som omfatter hele foreningen, og som bygger på tanken om det forpligtende, har relativt svære kår. Folk er generelt mere knyttede til deres hold eller aktivitet end til foreningen som helhed, hvilket ikke er nødvendigvis er noget nyt eller enestående for det senmoderne samfund (Ibsen & Møller 2007: 49). En årsag til, at det er svært for mange foreninger at holde fast i det værdibaserede fællesskab er, at mange folk har et neutralt forhold til den organisatoriske kontekst. Ibsen og Møller når i deres analyse frem til, at det er de færreste aktive, der vælger aktivitet efter, om den er organiseret på den ene eller den anden måde. Det gælder generelt, men

især folk, der vælger at dyrke fitness, hvad enten det er i forening eller kommercielt regi, har et kundeforhold til det sted de træner. Desuden spiller fællesskabet en anden og mere marginal rolle for den gruppe. Motionscentret er for mange en ramme for opretholdelsen af allerede eksisterende venskaber, mere end et sted hvor man indgår i nye fællesskaber, som rækker ud over selve aktiviteten (Ibsen & Møller 2007: 47f). Rent faktisk angiver de fleste af udøverne i fitnesscentret, at de ikke føler, de har tid eller overskud til at indgå i nye sociale fællesskaber (Jensen 2006: 156). Det hænger givetvis sammen med det senmoderne menneskes fortravlede hverdag, som betyder, at vi kun fordyber os i de fællesskaber, som vi føler er vigtige for os, og ellers omgås andre mennesker i forbigarten, sådan som Johannes Andersen argumenterer for. Vi vælger aktivt at indgå i nogle midlertidige fællesskaber, mens andre fravælges ligeså aktivt og bevidst.

Der synes på baggrund af ovenstående at være en diskrepans mellem foreningsledernes og hovedorganisationernes diskurs og så den virkelighed, som findes i en stor del af foreningerne. Noget tyder på, at en voksende del af foreningerne bevæger sig i en retning, hvor fokus først og fremmest er på aktiviteten og mindre på et specifikt værdigrundlag. I den forbindelse opstiller Ibsen fire idealtypiske foreninger, nemlig den idébestemte forening, den lokale forening, aktivitetsforeningen og serviceforeningen. Disse idealtyper er opstillet efter fællesskabets grundlag, dvs. det der forener folk i foreningen. Alle fire typer af foreninger eksisterer i dag, men det interessante i denne sammenhæng er bevægelsen væk fra det, Ibsen typologiserer som den idébestemte foreningstype:

”Undersøgelser af ændringerne i populationen af frivillige organisationer og foreninger viser, at aktivitets- og interesseorienterede foreninger og organisationer i stigende grad dominerer foreningsbilledet, mens de idébetonede foreninger og organisationer er vigende.” (Ibsen 2006: 30)

I sin ideelle form bygger den idébestemte forening på en række eksplicite værdier og holdninger, og fællesskabet er netop kendetegnet ved at omfatte hele foreningen samt måske endda række ud over foreningen til andre fællesskaber med samme værdier (Ibsen 2006: 27ff). Den type forening læner sig, på samme måde som hovedorganisationerne DIF og DGI, op af et værdigrundlag. Rent faktisk opfattes værdigrundlaget som værende vigtigere end en potentiel medlemstilgang, hvorfor man i den idébestemte forening kan forvente en vis modstand mod at tage nye aktiviteter, som fx fitness, op, såfremt det strider mod værdigrundlaget. På bekostning af den idébestemte forening, som dog på ingen måde er ophørt med at eksistere, vokser aktivitetsforeningen frem. Kendetegnene for aktivitetsforeningen er, at idrætsaktiviteten er et mål i sig selv. Fællesskaberne er derfor primært bygget op om aktiviteten og ligner på den måde Skou-Hansens midlertidige opgavefællesska-

ber. Ibsen gør dog rede for, at der ud af disse midlertidige træningsfællesskaber ofte vokser fællesskaber, som omfatter et bredere udsnit af tilværelsen (Ibsen 2006: 30ff). Med udgangspunkt i især Jensens og til dels Steen-Johnsens undersøgelser, kan man imidlertid stille spørgsmålstejn ved det udsagn. De midlertidige træningsfællesskaber i deres undersøgelser vokser kun i meget begrænset omfang til bredere fællesskaber, hvilket gælder for såvel de undersøgte fitnesscentre som foreninger. Der er dog empiri, som understøtter Ibsens påstand. Eksempelvis finder idrætsforsker Laila Ottesen i sit studie af idrætsforeningen Skovlunde IF flere eksempler på fællesskaber, der rækker ud over selve aktiviteten (Ottesen 1990). På den baggrund må man forvente, at der i nogle tilfælde vokser bredere fællesskaber ud af de midlertidige træningsfællesskaber, men hvorvidt det sker ofte, sådan som Ibsen argumenterer for, er det ikke muligt at afgøre ud fra den forhåndenværende empiri.

6.5. Hvordan danskernes ændrede deltagelsesmønstre kan forklares

Ud fra den ovenstående analyse er det muligt at give et bud på, hvad der kan forklare danskernes ændrede deltagelsesmønstre inden for idrætten. Som nævnt har det senmoderne samfunds indtog haft en række konsekvenser for danskernes arbejds- og fritidsliv, bl.a. på de fire udvalgte områder: tid, effektivitet, fleksibilitet og fællesskab. Danskernes arbejdstid er steget til det højeste niveau siden 1964 og måske nogensinde. Mange oplever derfor en kvantitativ mangel på tid, men meget tyder på, at det især er den sammenpresning af tid, som har fundet sted i såvel arbejds- som fritidslivet, der er den primære årsag til, at tiden føles knap. I hvert fald omgås tiden ikke med lethed – den skal udnyttes, og der skal presses så meget aktivitet som muligt ind i hvert øjeblik. Det handler om effektivisering, også i forhold til valg af idræt og motion, hvor de aktiviteter, der sælger sig på deres træningsmæssige effektivitet, har opnået en betydelig tilslutning. Ligeledes er fleksibelt organiserede aktiviteter populære i det senmoderne samfund. Det skyldes delvist et mere fleksibelt arbejdsmarked, og er dermed for nogle en nødvendighed, men mere generelt er oplevelsen af fleksibilitet mentalt vigtigt for mange, da de ønsker at være frie til selv at vælge, hvornår og med hvem de vil træne. Således ønsker danskerne ikke kun en tidsmæssig fleksibilitet i deres idrætsvalg, men også en større mulighed for selv at vælge, hvilke fællesskaber de vil indgå i. Det forklarer, hvorfor de største idrætsaktiviteter i dag er individuelle i udgangspunktet, men samtidig kan dyrkes i mindre, selvvalgte fællesskaber, som kan dannes og brydes efter lyst og behov.

Det er de generelle tendenser, som kan udledes af analysen, men der er naturligvis en række gråzoner og undtagelser, som er skitseret i selve analyseafsnittet. På baggrund af de skitserede ændringer

i danskernes idrætsvalg samt de mulige forklaringer herpå, vil fokus nu vende sig mod foreningsidrætten. Først undersøges foreningsidrættens struktur, værdier og ikke mindst potentiale for fornyelse på et generelt plan, dernæst diskuteres mere konkret nogle måder, hvorpå foreningsidrætten kan tilpasse sig til det senmoderne samfund og ikke mindst de ændrede deltagelsesmønstre.

7. Foreningsidrættens struktur, værdier og potentiale for fornyelse

”Samfundet og idrætten ændrer sig ikke uafhængigt af hinanden, og det er lettere at ændre håndbolden [idrætten] end samfundet. For at bevare en bred folkelig tilslutning, må håndbolden [idrætten] fornys, så den passer nutidens familie- og arbejdsmønstre” Idrætsforsker Peter Mindegaard Møller (Møller 2008a)

”Folk skal ikke altid have, hvad de gerne vil have, men vi kan på den anden side heller ikke lade samfundet udvikle sig uden at følge med” Gymnastikudvalgsformand i DDSG&I, Hans Jørgen Lørup, 1991 (Kirkegaard 2007a: 99)

”Foreningerne er klar til at matche de krav og ønsker, som danskerne både nu og i fremtiden vil stille til deres idrætsudøvelse” Landsformand i DGI Søren Møller (Møller 2008b)

Idrættens landsorganisationer og lokalforeninger er under pres på grund af danskernes ændrede sports- og motionsvaner. De udvalgte citater ovenfor er alle på hver sin måde udtryk for en holdning til, hvordan foreningerne bør håndtere den udfordring, bare set fra forskellige perspektiver. Peter Mindegaard Møller står for forskerperspektivet. Han konstaterer nøgternt, at samfundet og idrætten ikke ændrer sig uafhængigt af hinanden, og at det er nemmere at ændre på idrætten end på samfundet. Hans Jørgen Lørup står for det specifikke partsindlæg. Han er enig i, at det er nødvendigt at følge med samfundsudviklingen, men er som formand¹⁸ på netop det område, hvor kravet om tilpasning er mest udtalt, mere forbeholdende overfor bare at give folk, hvad de gerne vil have. Lørup har givetvis en holdning til, hvad gymnastik har været, er og bør være i fremtiden, og der er det ikke sikkert, at aktiviteter som fitness, spinning, aerobic, pump o. lign. passer ind. Endelig står Søren Møller for det overordnede partsindlæg. Som landsformand for DGI mener han, at foreningerne allerede er klar til at matche de krav, som folk stiller både nu og i fremtiden.

Hver især er de tre synspunkter eksponent for nogle generelle holdninger. Mindegaard Møller skriver sig med sin udtalelse ind i en række af forskere, som gennem længere tid har foreslået grundlæggende ændringer af de traditionelle foreninger. Foreningsidrætten fremstilles som værende træg i forhold til at indføre de nødvendige justeringer (Bøje & Eichberg 1994; Ibsen 2006; Ibsen & Møller 2007). Lørup derimod står som eksponent for den holdning, at foreningsidrætten bygger på nogle værdier og en kultur, man skal holde fast i, og ikke bare for enhver pris tilpasse sig samfundets og markedets krav. En mere værdikonservativ linje som var en del af baggrunden for den interne uenighed i bl.a. DGI om, hvorvidt de individuelle fitnessaktiviteter reelt er eller bør være en del af gymnastikken og dermed foreningsidrætten (Kirkegaard 2007a: 99ff). Endelig er der Søren Møllers

¹⁸ Hans Jørgen Lørup var gymnastikudvalgsformand i DDSG&I i 1991, som er det år, hvor citatet stammer fra. Han trak sig imidlertid fra posten som gymnastikudvalgsformand i DGI i 2004, men står som eksponent for den mere værdikonservative holdning til foreningsidrættens og gymnastikkens rolle i samfundet.

synspunkt, som er af relativt ny dato (april 2008) og fremført i forbindelse med en diskussion af DGI og DIF's fælles initiativ projekt foreningsfitness. Hans bevæggrunde for en sådan udtalelse er relativt lette at få øje på, da det er en måde at signalere overfor stat og kommune, at foreningerne både nu og i fremtiden er det eneste rigtige støtteobjekt inden for idrætsverdenen. Som han understreger i samme artikel, er idrætsforeningerne, for ham at se, det eneste sted, danskerne kan finde den kombination af forpligtende fællesskab og fleksible tilbud, som de ønsker (Møller 2008b). Møllers udtalelse kan med andre ord ses som et forsøg på mere generelt at legitimere foreningsidrættens privilegerede position, når det kommer til offentlig støtte.

7.1. De træge idrætsforeninger?

Er det, som DGI's landsformand Søren Møller gør det, rimeligt at hævde, at foreningsidrætten er klar til at matche danskernes krav til deres idrætsudøvelse nu og i fremtiden? For at kunne svare på det, er det nødvendigt at se lidt nærmere på, hvad der kendetegner en idrætsforening, samt hvilke udviklingsmuligheder det giver den organiserede idræt. I den forbindelse opstiller sociologen Klaus Heinemann fem kendetegn ved en idealtypisk idrætsforening: For det første er foreningen baseret på frivilligt medlemskab, dvs. at den enkelte frit kan melde sig ud og ind. For det andet er foreningen uafhængig af det offentlige, forstået på den måde, at den kan forfølge sine mål og interesser uden offentlig indblanding. Foreningsfriheden er formelt sikret af Grundlovens paragraf 78, hvoraf det fremgår, at foreninger frit kan dannes i lovligt øjemed og ikke opløses ved regeringsforanstaltning. For det tredje har foreningen en interesseforpligtelse overfor medlemmerne, der sikrer overensstemmelse mellem foreningens mål og medlemmernes interesser. For det fjerde har foreningen en demokratisk beslutningsstruktur, hvor afgørelser træffes af medlemmerne efter vedtægtsbestemte principper. For det femte bygger foreningen på en frivillig og ulønnet indsats af ledere og instruktører, som varetager forskellige opgaver i foreningen uden betaling (Heinemann 1986). Formelt set lever de fleste idrætsforeninger op til de opstillede kriterier, om end Claus Bøje og Henning Eichberg fremhæver en række områder, hvor situationen i praksis adskiller sig fra den ideale situation: Et tilnærmet foreningsmonopol på brug af bestemte faciliteter kan indskrænke frivilligheden, offentlig økonomisk støtte kan være behæftet med betingelser, som indskrænker foreningens autonomi, aflønning af frivillige kan være en trussel mod frivillighedsprincippet, og endelig kan de demokratiske principper blive udvandede pga. uoverskuelighed i beslutningsgrundlaget (Bøje & Eichberg 1994: 128). Det er alle relevante indvendinger mod den idealtypiske foreningsmodel, som ikke uddybes yderligere her, men dukker op i diskussionen af foreningernes påståede forandringstræghed

og i forbindelse med den videre diskussion af tilpasningen af foreningsidrætten til det senmoderne samfund.

Som nævnt har en række forskere betegnet foreningsidrætten som værende forandringstræg. Det er der flere årsager til. For det første modtager mange idrætsforeninger offentlig støtte til deres aktiviteter, hvilket gør det mindre nødvendigt at følge ændringer i samfundet for at tilfredsstille markedet. Modsat den kommercielt organiserede idræt har idrætsorganisationerne siden deres spæde start i 1861, med oprettelsen af De Danske Skytteforeninger, i dag associeret medlem af DGI, modtaget offentlig støtte. Støtten var til at begynde med, og indtil tipslovens vedtagelse i 1948, beskeden og ikke drevet af lovgivning. Tipsloven sikrede imidlertid landsorganisationerne en anseelig statsstøtte kombineret med en betydelig autonomi, som siden er blevet bevaret, samtidig med at den offentlige støtte er vokset i tråd med de øgede indtægter fra spil (Ibsen & Ottesen 2003), om end der de seneste par år er opstået en frygt for faldende tipsmidler pga. øget konkurrence på spillemarkedet (Brandt 2008). Senere udbyggedes den offentlige støtte til også at omfatte bidrag fra kommunerne direkte til foreningerne. Fritidsloven fra år 1968 og folkeoplysningsloven fra år 1991 forpligter kommunerne til at anvise og drive lokaler for foreningsidrætten, som dermed understreger sin privilegerede position i det danske idrætsbillede (Ibsen & Ottesen 2003). En sådan privilegeret position kan tænkes at øge modstanden mod forandring, såfremt den ikke opfattes som værende i tråd med foreningernes værdigrundlag.

For det andet, og bl.a. som en konsekvens af foreningernes struktur, kan hverken politikere eller landsorganisationer som DGI eller DIF bestemme, hvordan foreningerne skal agere, da det, i hvert fald i princippet, er de enkelte foreningers medlemmer, som sidder med beslutningskompetencen (Ibsen 2003: 7). Landsorganisationernes primære styringsredskab overfor foreningerne er derfor incitamentsstyring, idet det er landsorganisationerne, der står for fordelingen af langt den største del af de offentlige midler. Det muliggør, at DGI og DIF gennem økonomiske incitamenter kan påvirke foreningerne i den retning, de måtte ønske. Politikerne er heller ikke fuldstændig uden magt overfor foreningerne. Deres store autonomi til trods er udviklingen op gennem 1980'erne og frem til i dag gået mod en voksende politisk interesse for, hvordan foreningerne bruger deres penge, uden at det dog har ført til andet end vage og upræcise krav samt mindre puljer o. lign. (Ibsen 1995: 130). Ibsen forudser dog, at kommunerne pga. en presset økonomi i fremtiden vil fokusere mere på kernevel-færdsområder på bekostning af idrætsforeningerne. Det vil betyde, at kommunerne opstiller mere

konkrete mål for idrætten på især det sundhedsmæssige område, hvilket vil tvinge foreningerne til at tænke mere i markedet for idræt for at bevare deres støtteberettigelse. Det skal bemærkes, som også Ibsen gør det, at disse tendenser endnu ikke er slået igennem (Ibsen 2006: 40ff).

For det tredje kan forandring af en idrætsforening kun ske ved, at en engageret gruppe af medlemmer på frivillig basis er villige til at bruge tid og kræfter på at udvikle den forening, de allerede er medlem af, eller alternativt oprette en helt ny forening. Det er en konsekvens af det frivillighedsprincip, som foreningerne bygger på, og som, ifølge Ibsen, både kan fungere som det han kalder et ”konservativt filter” overfor tilfældige modestrømninger, men samtidig også kan være med til at udvikle foreningerne, hvis nye ideer fanger medlemmer i tilstrækkelig grad til, at de gider arbejde for det (Ibsen 2003: 33). Frivillighedsprincippet er således ikke entydigt hæmmende for nytænkning og nyudvikling af foreningerne, selvom bestemte ideer om, hvordan foreningen bør drives hos enkeltpersoner, i særdeleshed de frivillige ledere, kan stå i vejen for alternative løsningsforslag og udviklingsmuligheder. De vil ofte få deres vilje, da andre, der måtte være af en anden holdning, kunne tænkes ikke at være interesseret i at lægge det arbejde i foreningen, som er nødvendigt. Omvendt kan progressive frivillige ledere skabe stor fornyelse med støtte fra engagerede medlemmer.

For det fjerde er nogle foreninger forandringstræge, fordi de har rod i et værdigrundlag, som er retningsgivende for, hvilke aktiviteter og arbejdsformer der anses for at være passende. Vi så antydningen heraf i Lørups udtalelse, ligesom de store landsorganisationer bygger på et værdigrundlag, og det samme gør mange af foreningerne. Som beskrevet i forrige kapitel går udviklingen imidlertid mod en svækkelse af foreningernes ideologiske fundament i det, Ibsen karakteriserede som den idébestemte forening. I stedet bliver mange foreningers værdigrundlag mere konkret og knyttet til selve aktiviteten, hvorfor foreningerne kommer til i højere grad at ligne aktivitetsforeningen. Den udvikling må umiddelbart siges at være godt for forandringsspektivet, da forslag om ændring af eksisterende aktiviteter eller integration af nye aktiviteter i foreningsidrætten, må forventes at støde på mindre ideologisk begrundet modstand i aktivitetsforeningen end i den idébestemte forening.

Samlet set er der på baggrund af ovenstående god grund til at karakterisere foreningsidrætten som forandringstræg, men samtidig er der tegn på, at denne træghed gradvist er blevet og bliver mindre. Foreningsidrætten indtager fortsat en privilegeret position i forhold til offentlig støtte, hvilket efterlader et større spillerum til både landsorganisationer og foreninger, som ikke behøver følge marke-

det for enhver pris. Det betyder ikke, at samfundsændringer og krav fra politikere kan ignoreres totalt, for selvom politikerne endnu ikke har kunnet enes om en stærkere detailstyring af idrætten, er det ikke ensbetydende med, at det ikke vil ske i fremtiden. En sådan styring ønsker foreningerne ikke, da det strider imod deres selvopfattede uafhængighed af stat og marked, og det kan til en vis grad tænkes at få dem til at "rette ind" efter markedet, således at politikere ikke finder anledning til at ændre på den offentlige støtteordning. Noget tyder imidlertid på, at det ikke kun er tvangsperspektivet, der har skabt en mere åben holdning overfor forandring i foreningerne. Den ideologiske og værdibaserede modstand mod fornyelse, som gjorde, at mange foreningsledere var skeptiske overfor fx introduktionen af fitnessaktiviteter i foreningerne, synes at være mindsket. Ibsen og Møller konkluderer ligefrem, at det ifølge deres undersøgelse spiller en større rolle for foreningerne, at de *"kan opfylde borgernes behov for motion, end at de dyrker gymnastik og motion på lige netop den måde, som foreningslederne selv synes om"* (Ibsen & Møller 2007: 38). For nu at tage fat i Lørrups citat kan det således nok være, at der er frivillige i foreningerne, som ikke synes, at folk skal have det, de gerne vil have, for enhver pris, men det der vinder er tilsyneladende hensynet til samfundet, som ikke skal have lov til at udvikle sig, uden at foreningerne følger med. Det har taget et stykke tid for foreningerne at komme dertil, og det er da heller ikke alle foreninger, der besidder denne åbenhed. Det kan der som nævnt være ideologisk baserede årsager til, men det kan, som Ibsen og Møller påpeger, også bare være et spørgsmål om, at de pågældende foreninger har manglet frivillige, der har brændt for at forny foreningen (Ibsen & Møller 2007: 37f). Det er endnu et eksempel på, at frivillighedsprincippet både kan skabe dynamik og inert i foreningerne.

7.2. "Den Stille Revolution"

Fokus har hidtil været på de udfordringer, foreningsidrætten stilles overfor som en konsekvens af det senmoderne samfunds struktur. Det er imidlertid ikke den eneste udfordring, foreningerne står overfor. Ibsen nævner tre konkrete områder som foreningernes hovedudfordringer lige nu: For det første har befolkningens idrætsvaner ændret sig som følge af et ændret hverdags- og arbejdsliv. For det andet sker der ændringer i den offentlige sektor – herunder især kommunerne hvis støtte, foreningerne er afhængige af. For det tredje er kommercielle motions- og idrætstilbud i stigende grad en konkurrent for foreningsidrætten (Ibsen 2006: 38). Udfordringen fra kommunerne blev berørt kort ovenfor, hvor større detailstyring af foreningerne blev nævnt som en mulig konsekvens. Der vil ikke blive gået yderligere i dybden med denne problemstilling, fordi den ikke på samme måde, som de to andre udfordringer, er en direkte konsekvens af det senmoderne samfund. Derimod er de ænd-

rede idrætsvaner blevet berørt i kontekst til det senmoderne arbejds- og hverdagsliv i analyseafsnittet. Det ledte til fire områder, hvor foreningsidrætten udfordres, nemlig tid, effektivitet, fleksibilitet og fællesskab. Intimt forbundet hermed er udfordringen fra den kommercielle idrætssektor, da dens voksende udbredelse langt hen ad vejen er en følge af det senmoderne samfunds udvikling. Derfor vil fokus i det følgende være på tilpasning af idrætsforeningerne til den første og tredje af Ibsens hovedudfordringer.

Ibsen beskriver, hvordan foreningsidrætten i princippet kan ændre sig på to måder: Enten ved at en eksisterende forening tager nye aktiviteter op og organiserer sig på en ny måde, eller også ved at nye foreninger, som gør tingene anderledes end de eksisterende, opstår. Han peger på, at den største forandring af foreningsidrætten er sket ved dannelsen af nye foreninger, hvilket understreges af, at to tredjedele af alle idrætsforeninger er dannet siden 1970 (Ibsen 2003: 31). Idrætsanalytiker Kasper Lund Kirkegaard er enig i Ibsens konklusion. Han argumenterer for, at fornyelsen primært sker i de nye foreninger, mens mere traditionelle foreninger i højere grad sigter på at fastholde og vedligeholde de eksisterende foreningsaktiviteter (Kirkegaard 2008: 49). Det kunne med andre ord tyde på, at der i en del af de eksisterende idrætsforeninger fortsat er en vis modstand mod fornyelse, og at ildsjæle med alternative visioner i flere tilfælde må danne nye foreninger for at opnå den ønskede forandring. Det har fået DGI og DIF til fra centralt hold at opfordre til dannelsen af nye foreninger, som driver foreningsbaserede motionscentre (Kirkegaard 2008: 18), og dermed må en del af fornyelsen i foreningsidrætten tilskrives landsorganisationerne, om end udviklingen allerede var startet i en del af de lokale foreninger.

DGI's landsformand Søren Møller står som eksponent for mange af de tiltag til fornyelse af foreningsidrætten, der er sket i DGI siden hans tiltrædelse i 2001, i og med at han er landsorganisationens primære ansigt udadtil. Møller og DGI har under navnet "Den Stille Revolution" sat fokus på ændringerne i samfundet, herunder især kravet om effektivitet, fleksibilitet og nye fællesskabsformer i danskernes idrætsudøvelse (Møller 2008c). Møller beskriver den holdningsændring, han har forsøgt at indføre, på følgende måde:

"Hvis jeg i 2001 havde spurgt, om det var bedre, at folk ikke dyrkede idræt, hvis de ikke gør det i forening, så ville relativt mange i DGI have svaret ja [...] Derfor har vi vendt det hele på hovedet og siger nu, at det handler om, at folk kan komme til at dyrke idræt på en måde, som de har glæde af. Og så må vi finde ud af, hvordan foreningen kan blive udgangspunkt for det." (Kristensen 2007)

Den måde at tænke på har tilsyneladende bredt sig til en del af foreningerne, som, jf. Ibsen og Mindegaard Møllers undersøgelse, i stigende grad tænker på samme måde som Søren Møller i ovenstående citat. Der er desuden ikke tale om tom retorik fra Møllers side, hvilket understreges af de initiativer, han har været med til at tage. Først og fremmest har han medvirket til at indføre fitnessaktiviteter i foreningsregi gennem et projekt som DGI træningskultur, der siden er blevet efterfulgt af projekt foreningsfitness i samarbejde med DIF. Derudover har Møller sat fokus på behovet for, at hallerne står åbne for både hold og enkeltmedlemmer, således at folk kan træne, når de har tid og lyst (Møller 2008c). Førstnævnte har resulteret i adskillige foreningsbaserede motionscentre, mens den mere fleksible adgang til haller rundt omkring i foreningerne, og generelt større fleksibilitet i form af eksempelvis klippekortsordninger, udvikles i et langsommere tempo. Der har tilsyneladende været en frivillig medlemsskare, som har været villig til at lægge det nødvendige arbejde i oprettelsen af foreningsdrevne motionscentre, mens det har vist sig sværere at ændre på de traditionelle foreningsaktiviteter. Det kan tænkes at hænge sammen med en ideologisk baseret modstand i de eksisterende foreninger.

At DGI træningskultur og projekt foreningsfitness har fungeret som katalysator for oprettelsen af mange foreningsbaserede motionscentre er et faktum, men det er værd at bemærke, at flere foreninger faktisk havde oprettet foreningsbaserede motionscentre allerede inden, der blev taget initiativ fra centralt hold (Kirkegaard 2008: 18). Der er næppe tvivl om, at formandsskiftet fra Leif Mikkelsen til Søren Møller i 2001, med Kirkegaards ord, har betydet, at DGI som landsorganisation har genfortolket sin rolle og sat motion og sundhed i fokus, samt at skiftet har været så brat, at flere foreningsledere har svært ved at følge med (Kirkegaard 2008: 21). Omvendt er en del af fornyelsen sket allerede inden dette skifte, og det understreger frivillighedsprincippet mulighed for at skabe dynamik, når bare der findes progressive frivillige ledere og lokale ildsjæle. Landsorganisationerne spiller således en central rolle, hvis foreningsidrætten succesfuldt skal tilpasse sig det senmoderne samfund, men man må ikke overse betydningen af de initiativer til fornyelse, som kommer nedefra, dvs. fra de lokale foreninger.

8. Foreningsidrættens tilpasning til det senmoderne samfund

Hvor det foregående afsnit behandlede idrætsforeningernes karakteristika og potentiale for fornyelse på et overordnet plan, vil fokus i dette afsnit være mere specifikt. Konkret diskuteres fire forslag til tilpasning af foreningsidrætten til det senmoderne samfund, som er udvalgt på baggrund af teori og analyse:

- 1) **Integration af effektive og fleksible træningsformer:** At foreningerne integrerer de aktiviteter, der fremstilles som værende specielt effektive og fleksible, i foreningsregi, inspireret af kommercielle fitnesscentre og væksten i den uorganiserede idræt
- 2) **Fleksibel organisering af traditionelle foreningsaktiviteter:** At traditionelle foreningsaktiviteter indrettes på en mere fleksibel måde ved at give motionister mulighed for at bruge foreningernes idrætsfaciliteter på selvvalgte tidspunkter og i selvvalgte fællesskaber. Det kan eksempelvis ske ved brug af klippekortsordninger eller sms-organisering
- 3) **Fleksible tilbud til børnefamilier:** At foreningerne opretter fleksible tilbud specifikt rettet mod børnefamilierne, som fx at give børn og forældre mulighed for at træne samtidig under det samme tag
- 4) **Løsere tilknytning til foreningslivet:** At foreningerne åbner mulighed for en mere ad hoc og aktivitetsbaseret tilknytning fra medlemmers og frivilliges side. Det indebærer en accept af, at fællesskaber primært er af aktivitetsbaseret, senmoderne slags, og at foreningerne tænker mindre i forpligtende foreningsfællesskaber både retorisk og i praksis, således at barrieren for foreningsdeltagelse sænkes

Behandlingen af hvert enkelt tilpasningsforslag begynder med en teoretisk baseret diskussion af, hvorfor foreningsidrætten bør tilpasse sig på den foreslåede måde. Dernæst behandles de tiltag, hvis nogen, som foreningerne allerede har taget på området, og deres effekt evalueres med udgangspunkt i teori og empiri, hvor det er muligt. I den forbindelse påpeges også eventuelle udfordringer, som foreningerne kan komme ud for ved implementering af forslaget. Endelig opstilles og diskuteres yderligere tilpasningsforslag med udgangspunkt i teorien, herunder andre forskeres analyser, og disse forslag vurderes ligeledes kritisk.

8.1. Integration af effektive og fleksible træningsformer

Analysen af det senmoderne samfund og undersøgelsen af danskernes sports- og motionsvaner viste et behov for, at foreningerne, såfremt de ønsker at tilpasse sig samfundsudviklingen og derigennem øge deres medlemstal, må indtænke nye effektive og fleksible træningsformer i foreningsregi. Med nye effektive og fleksible træningsformer skal i denne forbindelse forstås aktiviteter, der primært sigter på en bearbejdelse af kroppen, enten ved brug af apparater, instruktørledet træning eller træning på egen hånd¹⁹. Det kan være fitnessaktiviteter, som dyrkes af flere og flere i kommercielt regi, og som vil danne udgangspunkt for denne diskussion, men også aktiviteter, der i stigende omfang dyrkes uorganiseret, som fx løb og cykling, kan høre til i denne kategori. Analysen viste, at fremgangen for den type aktiviteter er i tråd med folks ændrede hverdags- og fritidsliv. Kravet om effektivitet i arbejdslivet har bredt sig til fritidslivet, hvor mange søger de aktiviteter, der er mest effektive rent træningsmæssigt, og som bedst kan tilpasses et gradvist mere fleksibelt arbejdsliv. Faktisk er fleksibilitetskravet blevet en vigtig norm hos mange, især unge mennesker, i det senmoderne samfund. De ønsker at have muligheden for at træne, når de har tid og lyst, selvom både Jens-Ole Jensens og Kari Steen-Johnsens undersøgelser peger på, at i hvert fald deres informanter alligevel vælger at træne på de samme tidspunkter uge efter uge. Det er interessant, fordi det er en indikation på, at det ikke alene er af nødvendighed, mange vælger kommercielle og uorganiserede aktiviteter frem for foreningsidræt. Ikke desto mindre er fleksibilitetsnormen stærk og, som Peter Mindegaard Møller påpeger, er det nemmere at tilpasse foreningsidrætten til samfundet, end det er at ændre på samfundet. Derfor foreslås her en tilpasning af foreningsidrætten ved at integrere effektive og fleksible træningsformer i aktivitetsudbuddet ved siden af de mere traditionelt organiserede aktiviteter. En tilpasning, der kan ses som et skridt i retning af at tilpasse foreningsidrætten til markedet for idræt og dermed øge medlemstallet.

8.1.1. Om DGI træningskultur og Projekt foreningsfitness

”DGI træningskultur er et konkret svar på, hvordan foreningsidrættens organisering og principper kan forsøges fastholdt, samtidig med at der skabes tidssvarende træningsfaciliteter med motionsaktiviteter, som udbydes og organiseres fleksibelt” (Kirkegaard 2008: 128)

DGI træningskultur og projekt foreningsfitness er begge initiativer, som har til formål at integrere de effektive og fleksible træningsformer, som kendes fra bl.a. kommercielle fitnesscentre, i for-

¹⁹ Definitionen er inspireret af Bjarne Ibsen og Knud Larsens definition af ”gymnastik og beslægtede træningsformer”, der defineres som aktiviteter, der tager sigte på ”en bearbejdelse af kroppen, hvad enten det foregår ved brug af apparater eller ved instruktørledet indendørs træning” (Ibsen & Larsen 2005: 7).

eningsidrætten. Det første af de to projekter, DGI træningskultur, blev søsat i år 2004, og som nævnt var det en del af "den stille revolution" af DGI, der skulle gøre landsorganisationen mere efterspørgselsorienteret end tidligere. De første skridt i den retning blev imidlertid taget længe før Møllers indtrædelse som formand. Kasper Lund Kirkegaard beskriver, hvordan aerobics og målrettet træning allerede i 1980'erne langsomt blev sluset ind i foreningsregi og på den måde "*trækker tydelige spor op til nutidens udviklingsorienterede projektkultur og DGI træningskultur*" (Kirkegaard 2008: 12). Kirkegaard ser med andre ord DGI træningskultur som et betydningsfuldt skridt i en udviklingstradition inden for DGI, hvis formål det er at tilpasse foreningsidrætten til samfundets skiftende udfordringer. Den overordnede vision med projektet er tredelt og tager sigte på, gennem træning og samvær, at bidrage til folks fysiske sundhed, de sociale relationer samt den enkeltes generelle velbefindende (DGI 2006). En meget omfattende vision som sætter sundhed i fokus, men som samtidig spiller på det sociale og dermed forsøger at adskille sig fra den individualiseringsdiskurs, der knytter sig til fitnessaktiviteter generelt. Det kan opfattes som en måde, hvorpå DGI rent diskursivt forsøger at distancere sig fra de kommercielle tilbud, selvom både Jens-Ole Jensen og Kari Steen-Johnsens undersøgelser viste, at det sociale også spiller en ikke uvæsentlig rolle i de kommercielle fitnesscentre.

Mere konkret er formålet med DGI træningskultur, at idrætsforeningerne kan få rådgivning og rentefrie lån fra DGI til oprettelse af foreningsdrevne motionscentre, og som sådan er det et eksempel på, hvordan landsorganisationerne via incitamentsstyring kan medvirke til at påvirke foreningsidrætten i den retning, de måtte ønske. Med rådgivning og lån følger en række krav til centrene, herunder at de skal være bygget op som en forening, at deltagerne skal være medlem af foreningen, at overskuddet skal bruges i foreningen, samt at centrene bliver drevet på frivillig basis (DGI 2006). Det er på den baggrund, Kirkegaard karakteriserer projektet som værende i tråd med foreningsidrættens organisering og principper. Specifikt adskiller de foreningsdrevne centre sig da også fra de kommercielle på afgørende områder. For det første gør kravet om medlemskab af foreningen, at fitnessudøverne har mulighed for at øve demokratisk indflydelse på foreningen. For det andet går et eventuelt overskud til foreningen, og foretagendet er som sådan baseret på et princip om nonprofit. For det tredje drives centrene alt overvejende på frivillig basis, og selvom det ikke er helt usædvanligt at uddele omkostningsgodtgørelser eller honorar til eksempelvis holdinstruktører, er det alligevel en afgørende forskel i forhold til de kommercielle centre, som næsten udelukkende drives ved hjælp af lønnet personale (Kirkegaard 2007b: 56ff).

Ud over de mere overordnede visioner og rammer er der også opstillet mere konkrete og kvantitative mål for DGI træningskultur: Der skal oprettes ti nye centre med rådgivning og økonomisk støtte fra DGI hvert år samt rådgives yderligere tyve centre (DGI 2006). Siden januar 2008 er DGI træningskultur blevet afløst af projekt foreningsfitness, da DIF har valgt også at blive en del af projektet. De overordnede visioner og rammer er stadig de samme, men de kvantitative mål er blevet en anelse mere ambitiøse, idet man nu går efter at oprette tyve centre med støtte hvert år samt at rådgive 40 centre (DGI/DIF 2008).

8.1.2. DGI træningskultur og projekt foreningsfitness – evaluering og status

”Jamen, der er ingen tvivl om, at det har været en hamrende succes. Der er politisk opbakning, medlemmerne vælter ind, der er stor medlemstilfredshed, og foreningerne oplever et nyt liv, som de ikke har oplevet i mange år.” Idrætsanalytiker Kasper Lund Kirkegaard (Kristensen 2008)

Kirkegaard er ikke i tvivl, når han skal betegne DGI træningskultur og projekt foreningsfitness – de har begge været hamrende succesfulde. De kvantitative mål er da også blevet opfyldt. I perioden fra 2004 til 2007 er der blevet oprettet 45 nye foreningsdrevne motionscentre med låntagning hos DGI, hvilket er lidt mere end målet på ti i snit pr. år, og i 2008 blev der oprettet hele 23 nye centre, altså tre mere end målet i projekt foreningsfitness (Kilde: www.foreningsfitness.dk). Der er tillige sket en betragtelig medlemstilgang til foreningerne pga. de nyoprettede motionscentre. I 2003 var der, ifølge DGI's egne medlemsopgørelser, små 27.000 der trænede i foreningsdrevne motionscentre, hvilket i 2007 var steget til godt 47.000, dvs. næsten en fordobling i DGI træningskulturs levetid (Kilde: www.dgi.dk). Ydermere viser Kirkegaards analyser, at en meget stor del af de nye foreningsmedlemmer kommer fra inaktivitet, og at der dermed er tale om en helt ny gruppe af aktive i foreningerne (Kirkegaard 2008: 129). Det har været med til at gøre en del af den lokale skepsis, der har været overfor projekterne, til skamme, da det mange lokale ledere frygtede var, at foreningsmotionscentre potentielt kunne tænkes at flytte medlemmer fra de traditionelle foreningsaktiviteter til de nye (Kirkegaard 2008: 45ff). Der har da også vist sig, skepsissen til trods, at være lokal velvilje og initiativ nok til, at det er lykket at integrere de nye aktiviteter i foreningsregi, om end primært i nyetablerede foreninger, mens de allerede eksisterende foreninger i højere grad har satset på at vedligeholde deres eksisterende aktivitetsudbud. Ikke desto mindre er det generelt lykket de nyoprettede foreninger at skaffe tilstrækkeligt med frivillige til at drive motionscentrene på frivillig basis, uden at det har været sværere, end det normalt er, at skaffe frivillig arbejdskraft i idrætsforeningerne (Kirkegaard 2008: 47ff).

Den beskrevne succes for projekterne får Kirkegaard til at udtale, at det er ret uinteressant at evaluere dem, fordi det hele ser ud til ”at være rosenrødt” (Kristensen 2008). Han tegner et billede af de foreningsdrevne motionscentre som en succesfuld tilpasning af foreningsidrætten til det senmoderne samfund, mens den kritik, der har været undervejs, primært skal opfattes som bump på vejen, som siden er blevet gjort til skamme. Ud fra den hidtidige analyse af det senmoderne samfund forekommer den succes ikke at være overraskende af i hvert fald tre årsager. Den første årsag har med tid og effektivitet at gøre. Med oprettelsen af foreningsdrevne motionscentre tager foreningerne umiddelbart et skridt i den effektive retning, i hvert fald rent diskursivt. Som det blev nævnt i afsnittet om effektivitet, er det inden for fitnessaktiviteter muligt at skræddersy programmer til den enkelte, således at vedkommende kan opnå de størst mulige træningsmæssige fremskridt på kortest mulig tid.

Effektivitet nævnes også eksplicit som et mål med projekt foreningsfitness, hvor der stilles internet-baserede træningsredskaber til rådighed for instruktørerne, som desuden sendes på kurser, der ligner de kommercielle, og som skal sætte dem i stand til at rådgive om effektiv træning. Den viden skal bidrage til, at instruktørerne bliver i stand til at tilpasse deres øvelsesvalg til deltagerne, således at de hver især kan få effektive træningsprogrammer stillet til rådighed (DGI 2008). Dermed er det ikke sagt, at fitness er den aktivitetsform, der giver den største træningsmæssige effekt af alle motionsformer – det er der ikke belæg for at hævde, især fordi træningseffekten kan måles på mange forskellige måder²⁰.

Det interessante ved fitness er det instrumentelle fokus på træning af kroppen af både sundheds- og skønhedsmæssige årsager. Formningen skal helst ske så effektivt som muligt, da det at man kan se konstante fremskridt på både badevægt og i spejlet, udgør en vigtig del af motivationen til at fortsætte for mange udøvere. Det fokus på at opnå konstante fremskridt på den mest effektive måde er imidlertid ikke nødvendigvis befordrende for effektiviteten. Idrætsforsker Peter Krstrup har, sammen med en række kollegaer fra København Universitet, foretaget en undersøgelse, hvor de målte og sammenlignede den helbredsmæssige effekt ved hhv. fodboldtræning og jogging på en række

²⁰ Træningseffekt kan fx måles som forbedringer af kredsløbet: lavere submaksimal puls, lavere hvilepuls, en øget maksimal iltoptagelse mv. Desuden kan træningseffekt forstås som fremskridt i maksimal ydeevne: en øget 1-RM (repetition max), større eksplosiv kraftudvikling, en bedre tid på 60 m sprint etc. Listen er langt fra udtømmende, da dens formål blot er at illustrere, at træningseffekt kan defineres på mange måder.

utrænede personer²¹. Resultatet af undersøgelsen viste, at fodboldspillerne ikke alene opnåede større helbredsmæssige fremskridt, de fandt også træningen mindre hård til trods for, at gennemsnitsfarten i de to grupper var tilnærmelsesvist den samme. Krstrup forklarer resultatet på følgende måde:

”When you jog you focus on yourself. You notice the efforts and the breathlessness. And then you start to feel a little sorry for yourself [...] When you play soccer, you push those thoughts aside. It’s fun, the players are caught up in the game and they don’t notice that their hearts are pounding” (Krstrup 2007)

Undersøgelsen er i sig selv ikke et bevis for, at de aktiviteter, der italesættes som specielt effektive, herunder fitness og løb, ikke også kan være effektive, eller for den sags skyld lystbetonede, men den viser, at aktiviteter, hvor det primære fokus er et andet sted end på den træningsmæssige effekt, kan være mindst ligeså effektive. Når fitness og løb derfor beskrives som ”effektive og fleksible træningsformer”, er det ikke, fordi de nødvendigvis er mere effektive end mange andre former for idræt og motion, men fordi de italesættes sådan. Det der gør de effektive og fleksible træningsformer interessante for foreningerne i det senmoderne samfund er, at der, som Kirkegaard påpeger, er opstået en større efterspørgsel i befolkningen efter aktiviteter, der fokuserer på det instrumentelle. Ved at gå til fitness kan den enkelte overbevise sig selv om, at han udnytter tiden så effektivt som muligt, fordi de kommercielle udbydere har haft held til at skabe en sådan diskurs om fitnessaktiviteterne (Kirkegaard 2007a: 135f).

Den anden årsag har med fleksibilitet at gøre. Det at gå i motionscenter medfører en betydelig fleksibilitet i forhold til træningstidspunkt, og som sådan harmonerer den måde at træne på godt med det senmoderne arbejdsliv, som i stigende grad indebærer skiftende arbejdstider og fleksible ansættelser. Faktisk er fleksibiliteten i de foreningsdrevne motionscentre tilnærmelsesvist på højde med de kommercielle. I hvert fald kan medlemmerne komme og gå stort set som de har lyst til på samme måde som i de kommercielle centre, ligesom åbningstiderne for de fleste foreningsdrevne centre ikke afviger væsentligt fra de kommercielle (Kirkegaard 2008: 102). Dermed skulle der, set ud fra graden af fleksibilitet, ikke være noget, der forhindrer motionister i at vælge de foreningsdrevne motionscentre frem for de kommercielle.

²¹ Forsøget blev udført på i alt 42 utrænede personer inddelt i tre grupper med fjorten i hver, nemlig en gruppe der trænede fodbold, en gruppe der løb og en inaktiv kontrolgruppe. Begge de aktive grupper trænede én time to til tre gange om ugen. Forskerne foretog før og efter forsøget, som løb over 12 uger, måling af forsøgspersonernes kondital, muskelmasse, fedtprocent, blodtryk, insulinsensitivitet og balance. Begge aktive grupper gik frem på de målte parametre, men den fodboldspillende gruppe mest markant (Krstrup 2007).

Den tredje årsag har med fællesskab at gøre. Ved at oprette motionscentre har foreningerne taget et skridt i retning af at give danskerne mulighed for at træne, når de har lyst, og med hvem de har lyst. Det er med andre ord et skridt på vej imod en accept af selvvalgte, midlertidige træningsfællesskaber i foreningsregi. Foreningen tydeliggøres som et sted, hvor man kan komme for at træne på egen hånd eller opretholde allerede eksisterende venskaber, ganske som i de kommercielle centre. At det betyder en medlemsfremgang for foreningerne er ikke overraskende. Ifølge Ibsen og Møllers undersøgelse, der er gengivet tidligere, er udøverne af fitnessaktiviteter mere tilbøjelige til at have et kundeforhold til det sted, de træner. En illustration heraf kan ses hos fitnessinformanterne i Jensens undersøgelse, som langt overvejende hævder, at de ikke har tid eller overskud til at indgå i nye sociale fællesskaber, hvilket er en del af deres bevæggrund for at vælge fitnesscentret frem for foreningen (Jensen 2006: 156). Den samme pointe findes hos Kirkegaard, som argumenterer for, at idræt i andre organisatoriske rammer end foreningen i flere tilfælde er ”*et fravalg af idrættens krævende socialisering*” (Kirkegaard 2007a: 122). Det er imidlertid ikke, fordi der hos fitnessudøverne hersker en ideologisk baseret modstand mod foreningsidræt som sådan, men mere fordi foreningerne ikke hidtil har kunnet levere den vare, som danskerne har ønsket (Ibsen & Larsen 2005: 19f). Der er ganske vist allerede aktiviteter i foreningerne, der tillader folk at komme og gå stort set som de har lyst til og træne på egen hånd eller i selvvalgte fællesskaber. Nogle eksempler herpå er atletik, roning, golf, svømning og bowling, hvor en del af træningen foregår alene, eller i mindre grupper, i faciliteter, som foreningerne stiller til rådighed. Ikke desto mindre er der med projekt foreningsfitness tale om en stor satsning på den type af aktiviteter, som, i hvert fald for nuværende, betyder, at motionister med hang til fitness ligeså godt kan vælge det foreningsdrevne motionscenter som det kommercielle.

Retorisk holder DGI og DIF imidlertid fast i tanken om det forpligtende foreningsfællesskab, som tildeles en central rolle i projekt foreningsfitness. De foreningsdrevne motionscentre ses som samlingspunkter i foreningerne, hvor medlemmer kan mødes på tværs af afdelingerne. Centrene præsenteres desuden som steder, hvor medlemmerne kan ”*få en god oplevelse med motion og bevægelse i et godt socialt fællesskab*” (DGI/DIF 2008). Alt i alt en ikke uvæsentlig betoning af de sociale relationer og af fællesskabet. Ifølge Kirkegaard har DGI og DIF gode grunde hertil. Betoningen af fællesskabet er rent diskursivt med til at adskille de foreningsdrevne centre fra de kommercielle og dermed bibeholde deres særligt privilegerede rolle, når det kommer til offentlig støtte. Derfor foreslår Kirkegaard, at der i centrene ikke bare skal foregå træning på egen hånd i maskiner, men også

instruktion og holdtræning, da det i højere grad fremstår som foreningsaktiviteter med forpligtende fællesskaber (Kirkegaard 2008: 50). Her har Kirkegaard en pointe så langt, at det er nemmere udefra at se det fællesskabsgenererende potentiale i holdaktiviteter end i individuel træning, selvom fx en aerobic time set udefra kan fremstå som en gruppe af individualister, der ikke interagerer under træningen. Ikke desto mindre har foreningerne igennem faktisk hele deres levetid budt på individuelle aktiviteter, uden at det har forhindret brugen af fællesskabsretorikken i den type aktiviteter, og uden at støtten af den grund er blevet taget fra foreningerne. Problemet for en aktivitet som fitness er, at den er en del af individualiseringsdiskursen, og at det fællesskabsgenerende, eller måske snarere fællesskabsvedligeholdende, potentiale, der er i selv den individuelle træning i maskiner, jf. Jens-Ole Jensen og Kari Steen-Johnsens resultater, derfor overses. Det får Kirkegaard til at foreslå en fremhævelse af holdaspektet, selvom det at folk indgår på et hold ikke er ensbetydende med, at de også danner et fællesskab – og da slet ikke et forpligtende fællesskab. Samværet vil i mange tilfælde begrænse sig til en oplevelse af delt ekspressivitet, hvorfor Kirkegaards betoning af holdtræningen, som værende mere en foreningsaktivitet end den individuelle træning i maskiner, synes at være baseret på de fordomme, der eksisterer om fitness.

8.1.3. Udfordringer for projekt foreningsfitness

Selvom oprettelsen af foreningsdrevne motionscentre har vist sig hidtil at være en gevinst for foreningsidrætten, når det kommer til at øge medlemstallet, er der alligevel en række udfordringer, som projektet står overfor nu og i fremtiden. Disse udfordringer er af både ekstern og intern karakter. De eksterne udfordringer kommer især fra den kommercielle og politiske sektor, og her er to forhold af særlig interesse: Den konkurrence på kvalitet og udvikling af fitnesskonceptet, som kommer fra den kommercielle sektor, samt konkurrencen på det politiske plan mellem de kommercielle udbydere af fitness og foreningerne. De interne udfordringer kan ligeledes deles i to forhold af særlig interesse: Den kritik, som projektet mødes med i dele af foreningslivet, afstedkommet af den holdning, at fitness ikke hører til i foreningsregi, samt en eventuel fremtidig mangel på frivillig arbejdskraft.

Den første eksterne udfordring er den konkurrence på kvalitet og udvikling af fitnesskonceptet, som kommer fra den kommercielle sektor. I den forbindelse argumenterer Kirkegaard for, at oplevelsen af at træningen er effektiv, er en vej til tilfredshed og kundeloyalitet, men at den kommercielle sektor for det meste vil være mindst et skridt foran de foreningsdrevne centre i forhold til at være opda-

teret med de nyeste og mest effektive træningsmetoder, produkter og udstyr. Det forudser Kirkegaard på sigt kan føre til en medlemsflugt fra de foreningsdrevne centre, skabt af en øget kvalitetsforskel mellem det foreningsdrevne og det kommercielle center (Kirkegaard 2008: 51). Kun tiden kan vise, om Kirkegaard får ret i sin forudsigelse, men faktisk viser historien, at de lokale foreninger med en aktivitet som aerobic, der fik sit gennembrud i 1980'erne, var hurtig til at udbyde holdtimer og udvikle kurser. Modstanden var størst i landsorganisationerne, hvor det tog længere tid at acceptere denne nye træningsform som en del af aktivitetsudbuddet (Kirkegaard 2007a: 99ff).

De lokale foreningers hurtige reaktion på en øget efterspørgsel efter aerobic i befolkningen viser, at det ikke nødvendigvis kommer til at gå som Kirkegaard spår, da frivillighedsprincippet som tidligere nævnt kan skabe stor dynamik i foreningslivet, såfremt der findes nytænkende og engagerede frivillige. Det, i kombination med at landsorganisationerne i højere grad end tidligere synes at orientere sig mod markedet, gør, at foreningerne står forholdsvist stærkt i kampen med de kommercielle udbydere på kvalitet og udvikling af fitnesskonceptet. Fra DGI's side er man i hvert fald opmærksom på konkurrencen med den kommercielle sektor. Konsulent i DGI's afdeling for organisationsudvikling, Anders Kragh Jespersen, udtaler i den forbindelse:

"Foreningerne må forholde sig til den dynamiske tænkning i den kommercielle sektor og måske sætte innovationsstempelet op med tilbud om nye aktiviteter for at overleve" (Bille 2007: 14).

Rent konkret satses der da også fra foreningsside målrettet på at kvalitetssikre de foreningsdrevne centre. Det sker specifikt ved at formulere klare krav og forventninger til instruktører, lave uddannelsesplaner og nedskrive procedurer, således at kvaliteten holdes højt (Bille 2007: 14ff). Om den opmærksomhed på innovation og kvalitet er nok til at fremtidssikre de foreningsdrevne motionscentre i konkurrencen med de kommercielle, vil fremtiden vise – nødvendigt er det i hvert fald med den type initiativer, hvis ikke de kommercielle centre skal vinde kampen om kvalitet og udvikling.

Den anden eksterne udfordring er den konkurrence på det politiske område, som de kommercielle centre i stigende grad yder mod foreningsidrættens indtog på markedet for fitness. Generelt nyder foreningsidrættens indtog godt af den goodwill, som kommer fra flertallet af politiske beslutningstagere på idrætsområdet. Den goodwill har, som tidligere nævnt, resulteret i, at foreningsidrættens indtager en privilegeret position, når det kommer offentlig støtte, hvilket ikke er noget problem på de idrætsområder, hvor foreningerne er enerådende. Med foreningernes indtog på fitnessområdet, har det imidlertid medført store diskussioner om, hvorvidt foreninger og kommercielle centre konkurrerer på

ulige vilkår. Faktum er, at de foreningsdrevne motionscentre i modsætning til de kommercielle modtager offentlige tilskud, ikke skal betale moms og kan få rentefri lån hos DGI og DIF. Det får Kirkegaard til at slutte, at der er tale om unfair konkurrence, men samtidig at det er lovligt, fordi de foreningsdrevne centre drives efter principperne i folkeoplysningsloven (Kristensen 2008). Det der taler for Kirkegaards konklusion om, at der er tale om unfair konkurrence er, at de økonomiske fordele giver foreningerne mulighed for at tilbyde deres medlemmer et billigere kontingent end de kommercielle. Omvendt har foreningerne ikke samme muligheder for at drive deres centre på den professionelle måde, som det gøres i kommercielt regi, idet de foreningsbaserede centre skal drives som en forening med et traditionelt foreningsdemokrati og ved brug af frivillig arbejdskraft. Som nævnt kan den måde en forening drives på betyde både dynamik og inert, afhængig af bl.a. de frivillige ledes omstillingsparathed, men alt andet lige må den kommercielle sektor, pga. den mere professionelle ledelsesstruktur, være bedre stillet mht. at handle hurtigt og følge med udviklingen på fitnessområdet. Den forskel bør medtænkes, når man skal bedømme, hvorvidt der er tale om unfair konkurrence.

Der findes enkelte eksempler på, at den kommercielle sektor i stigende omfang får held til at italesætte de foreningsdrevne motionscentre som unfair konkurrence. Det er et resultat af, at de kommercielle interesser repræsenteres stærkere rent politisk, end det var tilfældet før, bl.a. gennem brancheorganisationen "Dansk Fitness og Helse Organisation" (DFHO), som, siden sin oprettelse i 2006, har arbejdet for bedre vilkår for den danske fitnessbranche. Kirkegaard nævner forhenværende sundhedsminister Lars Løkke Rasmussens initiativ om skattefri fitnessordninger for medarbejdere som et eksempel på den stærkere repræsentation. Til at starte med var det initiativ kun rettet mod den kommercielle sektor og kom først efter indsigelser fra foreningsidrætten, og heftig politisk diskussion, til også at omfatte idrætsforeninger (Kirkegaard 2008: 51). Der er endnu ikke mange eksempler af den type, hvor der politisk forskelsbehandles til fordel for den kommercielle sektor, og i og med at det til sidst lykkedes foreningerne at få deres bid af kagen, kan man stille spørgsmålstegn ved, hvor stor politisk magt den kommercielle sektor reelt har på idrætsområdet på nuværende tidspunkt. Ikke desto mindre viser eksemplet, at det ikke længere er utænkeligt at lave initiativer på idrætsområdet udenom foreningerne. Der er, som Ibsen påpeger det, en større accept af de kommercielle principper i samfundet i dag end for 20-30 år siden (Ibsen 2006: 42), og hvis den kommercielle idrætssektor forstår at udnytte den udvikling, kan det tænkes, at man fra offentligt hold vil være mere lydighør overfor påpegningen af den unfair konkurrence på fitnessområdet i fremtiden. Især hvis

foreningerne, som Ibsen forudser det, lader markedslogikken sive ind på bekostning af de traditionelle foreningsidealer (Ibsen 2006: 42). Sker det, bliver det sværere for foreningerne at fastholde deres privilegerede position i forhold til de offentlige midler, også selvom man fra DGI og DIF's side, i det mindste retorisk, holder fast i foreningsidealene, herunder det forpligtende fællesskab.

Den første interne udfordring er den kritik, som baserer sig på et synspunkt om, at fitness ikke hører til i foreningsregi, da det ikke er folkeligt og foreneligt med det værdigrundlag, som kendetegner foreningsidrætten. Dybest set bunder diskussionen i en normativt forskellig opfattelse af, hvad der kendetegner og ikke mindst bør kendetegne foreningsidrætten, hvorfor det let kan blive en omfattende og principiel diskussion. Her vil kritikken kun kort blive ridset op, da diskussionen allerede er berørt ved flere lejligheder. Kari Steen-Johnsen opsummerer kritikken på følgende måde: At integration af fitnessaktiviteter i foreningsregi er med til at svække foreningen som normativt fællesskab, da udøvere af den type aktiviteter typisk vægter det sociale samvær lavere end udøvere i andre foreningsaktiviteter og det instrumentelle aspekt af idrætten højt. Fitness er med andre ord ikke i tråd med foreningsidrættens værdigrundlag, da udøverne antages at være mindre forenings- og fællesskabsorienterede (Steen-Johnsen 2004: 220f). Denne kritik understøttes af Ibsen og Møllers undersøgelse, som viser, at udøverne af fitnessaktiviteter generelt har et lavt engagement i foreningslivet, ligesom foreningerne bag de foreningsdrevne motionscentre som oftest ikke bygger på et værdigrundlag, men udelukkende ser det som deres mission at opfylde et behov i befolkningen (Ibsen & Møller 2007: 52ff). Når Kirkegaard derfor, som gengivet tidligere, kalder denne kritik et bump på vejen, synes det at være en noget forhastet konklusion. Ganske vist er holdningen overfor fitness i foreningsregi blevet mere åben, bl.a. takket være projekt foreningsfitness, men det forventede lave foreningsengagement hos de nye medlemmer kunne tænkes at få kritikken til at blusse op igen. Det vil især være tilfældet, hvis man på sigt ender med mindre frivillighed og større professionalisering i driften af de foreningsbaserede motionscentre og måske i foreningslivet generelt.

Den anden interne udfordring er en eventuel fremtidig mangel på frivillig arbejdskraft, som kunne tænkes at svække de foreningsbaserede motionscentres konkurrenceevne. Ganske vist kan centrene opretholde deres lange åbningstider ved, som mange foreninger allerede har gjort, at give deres medlemmer mulighed for at komme og gå i centrene ved brug af eksempelvis nøglekort. Til gengæld kan de foreningsdrevne centre blive ramt på konkurrenceevnen, hvis der ikke er tilstrækkeligt med frivillige til at sikre den udvikling af fitnesskonceptet, som, jf. den tidligere diskussion, er af-

gørende i konkurrencen med de kommercielle fitnessudbydere. Indtil nu er det som nævnt lykket foreningerne at skaffe den fornødne frivillige arbejdskraft til at drive og udvikle centrene, men det der kan true er en ændret holdning til frivillighed hos den yngre generation. Ifølge sociolog Lars Skov Henriksen og Bjarne Ibsen udviser de unge en lavere grad af organisationsloyalitet, og de tillægger aktiviteten større betydning end organisationsformen (Henriksen & Ibsen 2001: 17). Ses det som udtryk for en ændret holdning til frivilligt arbejde hos en ny generation af unge, kan det vise sig at blive sværere for foreningerne at skaffe frivillig arbejdskraft i fremtiden. Hvis de unge er mere indifferente overfor organisationsformen og mindre loyale, kunne det tænkes, at flere vil foretrække den kommercielle sektor, hvor de får løn for deres arbejde, frem for at arbejde ulønnet for at tjene et foreningsideal, de ikke har noget specielt forhold til. Den tendens er imidlertid ikke slået igennem endnu og, som Ibsen påpeger, viser de fleste undersøgelser, *"at andelen af befolkningen, der involverer sig i frivilligt arbejde, er stigende og aldrig har været større end i dag"* (Ibsen 2003: 23). Det betyder ikke, at kurven ikke kan vende i fremtiden, da det for nuværende især er den ældre del af befolkningen, der står for stigningen i det frivillige arbejde. Det kan derfor på sigt vise sig at være nødvendigt at justere på frivillighedsprincippet, så det nærmer sig en mere ad hoc og aktivitetsbaseret tilknytning. Denne problemstilling behandles særskilt senere.

8.1.4. Fremtidsudsigter for projekt foreningsfitness

Samlet set har projekt foreningsfitness genereret en ret så stor skare af nye medlemmer i foreningsidrætten. Årsagen hertil er, at projektet som beskrevet opfylder nogle af de behov hos danskerne, som er afstedkommet af det senmoderne samfunds fremkomst og radikaliserings. Det betyder ikke, at tilpasningen er sket uden modstand, eller at projektet ikke står overfor en lang række af udfordringer, hvoraf nogle af de vigtigste er skitseret ovenfor, hvis succes skal fortsætte. Når der alligevel er grund til at se lyst på fremtiden for de foreningsdrevne motionscentre, hænger det sammen med, at der tegner sig et potentiale for fortsat vækst i fitnesssektoren de kommende år. Hvis man skal tro Idrættens Analyseinstituts beregninger, er der marked for mindst 100.000 nye kunder i de kommende fem år. En stor del af væksten vil ske i den kommercielle sektor, men med oprettelsen af foreningsdrevne motionscentre kan idrætsforeningerne se frem til også at nyde godt af denne vækst (Kirkegaard 2008: 49). Danmark har da også, sammenlignet med de omkringliggende lande, en lav andel af fitnessudøvere i kommercielt regi på ca. 7 % sammenlignet med 8,1 % i EU som helhed og 15 % i eksempelvis Holland. Det tilskriver Kirkegaard den stærke danske foreningstradition, som han mener, har vist sig som *"et væsentligt og potentielt konkurrencedygtigt alternativ til den kom-*

mercielle idrætsorganisering” (Kirkegaard 2007a: 124). I international sammenligning klarer den danske foreningsidræt sig tilsyneladende udmærket i konkurrencen med de kommercielle udbydere, hvilket Kirkegaard tilskriver den omstillingsparathed, som har vundet frem, bl.a. gennem projekt foreningsfitness (Kirkegaard 2007a: 124f). En alternativ forklaring kunne være forskelle mellem de enkelte landes politiske organisering af og støtte på idrætsområdet. Den forklaring vil imidlertid ikke blive forfulgt her, blot skal det ovenstående illustrere, at de danske idrætsforeninger faktisk klarer sig udmærket i konkurrencen på fitnessområdet sammenlignet med de øvrige EU-lande, samt at der er et potentiale for fortsat fremgang på området, så længe folk efterspørger effektivitet og fleksibilitet i deres idrætsudøvelse.

8.2. Fleksibel organisering af traditionelle foreningsaktiviteter

Selvom integrationen af fitnessaktiviteter i foreningsregi har betydet en betragtelig medlemsfremgang for foreningsidrætten, så er det langt fra alle, der er indstillet på at skifte den idræt, de dyrker, ud med træning i et fitnesscenter, bare fordi træningen her foregår mere fleksibelt og måske også mere effektivt. Organiseringen af en aktivitet spiller uden tvivl en væsentlig rolle for, hvilken aktivitet folk vælger at dyrke, men de skal helst også kunne se det meningsfulde i den aktivitet, de vælger at gå til, hvis de skal forpligte sig på længere sigt (Steen-Johnsen 2004: 209). Badminton kan ikke bare uden videre erstattes af squash, eller fodbold af spinning, eller for den sags skyld gymnastik af fitness. Nogle vælger givetvis, af hensyn til deres arbejds- og hverdagsliv, den mere fleksibelt organiserede aktivitet, selvom de reelt har større lyst til at gå til en anden aktivitet, som de finder mere meningsfuld, men som ikke er organiseret med den efterspurgte fleksibilitet. Det forklarer en del af væksten i fitnesssektoren og de uorganiserede aktiviteter, men samtidig også, hvorfor relativt mange giver udtryk for, at de har svært ved at vedligeholde motivationen for at dyrke idræt og motion. Den konklusion bekræftes af Idrættens Analyseinstituts undersøgelse af 5000 aktive voksne danskere i fitnesssektoren:

”Frafald er fitness-sektorens ømme punkt. Når træningsindsatsen efter nogle måneder ikke længere resulterer i samme fysiske fremskridt og måleligt væggtab, falder mange af kondicyklen igen” (Kirkegaard 2009)

Kirkegaards analyser viser, at medlemmerne i de foreningsdrevne motionscentre er mere trofaste end i de kommercielle. I de kommercielle centre udgjorde nye medlemmer i 2005 således hele 40 % af den samlede medlemsgruppe, mens det tilsvarende tal i de foreningsdrevne centre er godt 8 % (Kirkegaard 2007b: 43). Den lavere udskiftning i medlemsskaren kunne indikere, at motionisterne i

de foreningsdrevne motionscentre, i tråd med foreningernes selvopfattelse, ikke i så høj grad, som i de kommercielle centre, er troløse kunder, men snarere medlemmer. Det kunne tale for, at det er lykkedes at skabe den fælles ånd i de foreningsdrevne centre, som landsorganisationer og foreningsledere ønskede – en fælles ånd som ikke i samme grad findes i de kommercielle centre. Desuden påpeger Kirkegaard, at de kommercielle udbydere primært koncentrerer sig om at få fat i nye medlemmer, og dermed fokuserer mindre på at fastholde dem de har. Årsagen hertil er, at der fortsat er vækstpotentiale på det danske fitnessmarked (jf. potentialet for 100.000 nye kunder over de næste fem år), og dermed fortsat mange nye medlemmer at få (Kirkegaard 2007b: 44).

Bagved de specifikke forklaringer, som Kirkegaard giver på frafaldet inden for fitnesssektoren, kunne en dybereliggende årsag tænkes at være, at den primære motivation for mange til at dyrke fitness ligger i det instrumentelle og effektiviteten. Det er afgørende for folks motivation, at de hele tiden mærker fremskridt. Mange fitnessudøveres fokus er i overvejende grad på resultatet og den gode følelse bagefter, men ikke så meget på processen og selve glæden ved aktiviteten – lysten til at dyrke idræt og motion. Lystelementet spiller umiddelbart ikke så stor en rolle, som det tilskrives i flere af de traditionelle foreningsaktiviteter. Den konklusion understøttes til dels af Anne-Lene Bakken Ulseths undersøgelse blandt norske idræts- og motionsudøvere, som viser, at de instrumentelle begrundelser for at dyrke idræt, fx mentalt overskud, udseende og fysisk form, vejer tungere i fitnesscentret end i foreningen. Omvendt vejer de kvaliteter, der forbindes med idrættens egenværdi, fx konkurrence, socialt samvær og glæde, tungere i foreningen. Det er i tråd med hypotesen, som dog ikke bekræftes entydigt, da glæde hyppigt nævnes som årsag til at dyrke idræt i såvel forening som fitnesscenter, ligesom de instrumentelle årsager spiller en ikke uvæsentlig rolle i foreningen (Ulseth 2002: 56f). Det viser, at det generelt ikke er selve aktiviteten, der bestemmer, om folk dyrker idræt og motion af pligt eller af lyst. Folk har forskellige motivationer for at dyrke den samme aktivitet, og derfor er der brug for et bredt udvalg af aktiviteter i foreningen, således at der er noget for enhver smag. Et bredt udvalg af aktiviteter findes allerede i foreningen, om end nogen sikkert vil påstå, at det ikke er bredt nok, til trods for at idrætsudbuddet med tiden er blevet mere mangfoldigt. Det næste skridt er at forsøge at tilpasse den bredest mulige vifte af foreningsaktiviteter til det senmoderne samfund, således at danskerne får mulighed for at dyrke de aktiviteter, de finder meningsfulde, så effektivt og fleksibelt som muligt.

Søren Møller opsummerer kravene om tilpasning af aktivitetsudvalget, set fra et foreningssynspunkt, på følgende måde:

”Der [er] flere og flere, der vil dyrke deres idræt, når de har tid og lyst til det. Og det er ikke nødvendigvis hver tirsdag og torsdag fra 18 til 20. Danskerne vil med andre ord være fleksible, når de skal dyrke deres idræt” (Møller 2008c)

Møller mener, at foreningslivet i den henseende har gjort det godt. DGI's medlemstal har gennem de seneste par år været voksende, hvilket han begrundes med, at foreningerne har ”*formået at udvikle sig i forhold til de ændrede ønsker og behov*” (Møller 2008c). Den hidtidige analyse har da også vist, at der er blevet taget en række initiativer i den retning ved at introducere nye, mere fleksible idræts- og motionsformer i foreningsregi. Det til trods er organisationsformen i de fleste foreninger mere traditionel. Træningen foregår på faste hold til faste tidspunkter (Ibsen & Møller 2007: 37), hvilket er fint for nogle, men udelukker andre, som foretrækker fleksibiliteten enten af mentale eller praktiske grunde. I den forbindelse behandles to udvalgte tiltag til at øge fleksibiliteten i de eksisterende foreningsidrætter. Først behandles en klippekortsordning, som skal give motionister mulighed for at bruge foreningernes idrætsfaciliteter på selvvalgte tidspunkter og i selvvalgte fællesskaber. Bjarne Ibsen og Peter Mindegaard Møller beskriver klippekortsordningen som en model, hvor ”*motionisten kun betaler for de gange hun møder op, og kan vælge at træne på forskellige tidspunkter i løbet af ugen*” (Ibsen & Møller 2007: 37). Dernæst behandles endnu et forslag, som skal øge fleksibiliteten, nemlig indførelse af en form for elektronisk organisering af aktiviteterne, fx via sms eller e-mail. Ideen er, at man som udøver kan registrere sig i en pulje af ligesindede motionister, som har lyst til at spille eller træne sammen med andre af og til. Fælles aktiviteter og eventuel holdsætning til kampe kan på den måde annonceres elektronisk, hvorved man undgår de ufleksible, faste træningstider.

8.2.1. Klippe-kortsordning

Ideen om at foreningerne stiller idrætsfaciliteter til rådighed for motionister, som så kan dyrke deres idræt i et selvvalgt fællesskab, er ikke ny. Det har bl.a. været tilfældet i tennisklubber, hvor træningen ganske vist ligger på et fast tidspunkt, men hvor man frit har mulighed for at spille tennis, når som helst man måtte have lyst. Samme fleksibilitet findes i eksempelvis roklubber og til dels også inden for badmintonporten, dog med den begrænsning, at foreningerne som oftest ikke kan stille haller til rådighed til badminton hele dagen. Derudover er systemet i mange foreninger, at man køber sig ret til en bane på et fast tidspunkt hver uge, og dermed forsvinder den tidsmæssige fleksibili-

tet, om end fleksibiliteten i forhold til valg af fællesskab bibeholdes. Som analysen af det senmoderne samfund viste, er den oplevede frihed til selv at kunne vælge tidspunkt og træningspartner begge af stor mental betydning for individet i dag. Det er da også et fællestræk for en lang række af de idræts- og motionsformer, som har haft fremgang de sidste tredive år, at de tilbyder denne fleksibilitet – og her er ikke kun tale om fitnessaktiviteter, selvom de har oplevet stor vækst. Ibsen nævner bl.a. badminton, tennis, golf, svømning, bowling, motionscykling og rullekøjtølb (Ibsen 2006: 38f). Fælles for disse aktiviteter er, at de alle er individuelle i udgangspunktet, at de kan dyrkes fleksibelt både mht. tidspunkt og fællesskab, samt at de dyrkes både uorganiseret og i foreningsregi. Såfremt foreningerne ønsker, at flest muligt dyrker disse aktiviteter i foreningsregi, kræver det, som Ibsen påpeger, at de organiseres så fleksibelt som muligt, ganske som nogle foreninger som nævnt allerede har erfaring med inden for fx roning, tennis og badminton (Ibsen 2006: 39).

Det er ikke overraskende især i de individuelle idrætsgrene, at der er blevet oprettet fleksible træningstilbud, mens det har vist sig sværere i holdsportsgrenene. De individuelle aktiviteter indebærer ikke nogen *"ressourcekrævende organisering af holdkammerater"* (Kirkegaard 2007: 127), men kun en aftale med træningspartneren. Ibsen påpeger imidlertid, at det er muligt også at skabe fleksibilitet i holdsportsgrenene, men at det kræver nytænkning fra foreningernes side (Ibsen 2006: 38f). Han nævner selv, at man for holdboldspillenes vedkommende kunne forestille sig en ordning, hvor det var muligt at leje baner til at spille på i mindre, selvvalgte fællesskaber, fx fodbold to mod to. For gymnastikkens vedkommende påpeger Søren Møller, at flere foreninger allerede har lavet ordninger, hvor det er muligt at dyrke gymnastik uden at binde sig til bestemte hold (Larsen 2006). Ved at oprette en model som den ovenstående for gymnastikken, kommer fleksibiliteten til at minde en del om det, der kendes fra holdtræningen i et fitnesscenter. Her forpligter man sig heller ikke til et bestemt hold eller træningstidspunkt, men kan frit vælge mellem en palet af hold i løbet af ugen og finde det, der passer bedst. Altså tilbydes ved hjælp af en klippekortsordning tilnærmelsesvist samme fleksibilitet som i fitnesscentret, bare inden for nogle mere traditionelle foreningsaktiviteter, hvilket er formålet med ordningen. En sådan organisering er ifølge historiker Niels Kayser Nielsen og Troels Kayser Nielsen med til at gøre vilkårene for de forpligtende foreningsfællesskaber sværere, da udøverne på den måde vil være løsere knyttet til den pågældende forening (Nielsen & Nielsen 1997: 63). Er det tilfældet, vil det ikke være i tråd med landsorganisationernes værdigrundlag, men, som empirien tidligere viste, har de forpligtende foreningsfællesskaber det allerede svært i dag, og udviklingen går mod, at folk i stigende grad sætter pris på friheden i de midlertidige, senmoderne

fællesskaber. En udvikling som meget tyder på, foreningerne enten kan vælge at handle i overensstemmelse med, eller gå glip af en potentiel medlemstilgang, hvis de da ikke ligefrem mister medlemmer. Der kan findes belæg herfor i Pilgaard's undersøgelse, som viste en generelt stagnerende tendens i tilslutningen til holdboldspil.

En klippekortsordning, som den Møller beskriver allerede er indført for gymnastikken, går ikke som sådan ind og rører ved selve essensen i aktiviteten gymnastik, da der ikke er lagt op til, at øvelserne skal udføres på en anden måde end vanligt, blot bliver holdsammensætningen mere fleksibel. Derimod er en ordning, som den Ibsen foreslår for holdboldspillene, fx fodbold to mod to, essentielt forskellig fra spillets standardiserede organisering. Et eksempel på, at der ofte tænkes i standardiserede baner, når holdaktiviteterne skal organiseres i de lokale foreninger, ses i formanden for Faaborg Boldklub og Idrætsforening, Søren Bangs holdning til det at indføre fleksibelt organiserede holdaktiviteter. Han finder det stærkt problematisk at indføre en sådan fleksibilitet, når spillerne i holdsportsgrene *"skal træne og fungere sammen på samme tid"* (Welanders 2008). Årsagen hertil er formentlig, at Bang som foreningsleder kun ser holdboldspillene som en mulighed i deres sportificerede og standardiserede variant, mens Ibsen som forsker ser muligheden for en alternativ organisering. Ibsens forslag skal ikke ses som en erstatning for den velkendte form for fastlagt træning, men som et supplement, som muliggør, at holdboldspillene bliver tilgængelige i en fleksibel form og dermed kommer til appellere til en bredere skare, fordi den organisationsform passer bedre til det senmoderne samfund. En forudsætning for, at fleksible tilbud, i tråd med de foreslåede, kan blive virkelighed i en større målestok end i dag er, at der står faciliteter til rådighed, som muliggør denne form for brug. I DGI's vision frem mod år 2012 lyder det da også, at man vil udvikle flere åbne og fleksible idrætsfaciliteter (DGI Strategi 2012). Et eksempel herpå er DGI-husene i Århus og København, som Søren Møllers i et interview karakteriserer som *"fremtidens fleksible idrætstilbud til de fortravlede danskere"*, da man i dem kan finde en lang række forskellige motionstilbud, som kan benyttes med stor fleksibilitet (Worm 2004). Nu er det næppe realistisk med byggerier af det omfang i andet end landets største byer, men mindre byggerier og en anderledes udnyttelse af de eksisterende faciliteter kan formentlig også gøre det. Det centrale er, at foreningerne forsøger at kombinere den traditionelle måde at organisere foreningsidræt med en mere fleksibel organisering, både når det gælder tid og fællesskab, så det stemmer bedre overens med danskernes arbejds- og hverdagsliv i det senmoderne samfund.

8.2.2. Sms-organisering

En anden vej til at skabe en mere fleksibel organisering af foreningernes aktiviteter er, at man benytter elektroniske hjælpemidler, eksempelvis sms-funktionen, til at samle udøvere til træning, spil og kamp. En organisering af den type må forventes ikke mindst at have stor mental betydning for udøverne, da de på den måde ikke føler sig forpligtede i forhold til et bestemt tidspunkt eller et fast hold. Volleyballspillerne i Jens-Ole Jensens undersøgelse, som trænede på faste tidspunkter hver uge, gav udtryk for at sætte stor pris på deres fleksibilitet til at melde fra, hvis noget vigtigere skulle dukke op. Den fleksibilitet fandtes på holdet trods de faste træningstidspunkter, fordi den generelle holdning var, at *"det ikke gør så meget at blive væk"* (Jensen 2006: 170). Det er den holdning som tydeliggøres og radikaliseres ved at organisere foreningsaktiviteterne mere løst. Rent praktisk er der flere måder at organisere på via sms. Peter Mindegaard Møller nævner som en mulighed, at man i foreningen registrerer en pulje af spillere, som er interesseret i at træne og spille kamp af og til. En træner, eller måske nærmere organisator, kontakter så folk via sms angående træningsarrangementer og kampe, som spillerne kan vælge enten at tage med til eller lade være. Det ligner den ordning, som allerede kendes fra de lukkede hold i foreningerne, men Møllers pointe er netop, at man med fordel kan bruge den organisationsform for åbne hold, da det på den måde bliver alle, der får mulighed for at deltage på fleksible vilkår (Larsen 2007).

Møller mener desuden, at den fleksible organisering, selvom den ikke ligner den måde, tingene traditionelt er blevet gjort på i foreningerne, kan komme til at fungere som en katalysator for foreningslivet:

"Det går uden om den gængse foreningstanke med træning og kamp. Men mange vil uden tvivl afse tid til det. Det skulle ikke undre mig at nogle af dem man fik fat i, ville komme ned i klubben en anden dag" (Larsen 2007)

Initiativet er endnu ikke forsøgt gennemført i praksis i den form, som Møller foreslår her, og det er derfor ikke muligt empirisk at be- eller afkræfte hans påstand, men noget lignende er blevet forsøgt for børn og unge i alderen 6-17 år i hovedstadsområdet under navnet "Urban Squad". Efter indmeldelse i foreningen, og betaling af et beskedent kontingent, får medlemmerne besked om arrangementer af forskellig type pr. sms, som de frit kan vælge imellem, og der er både traditionelle og mere alternative idrætsgrene på programmet. Projektet er som sådan ikke evalueret endnu, men erfaringerne hidtil er positive, da det samler unge op fra gaden og giver dem mulighed for at dyrke idræt lokalt (Bille 2008b).

Uden at man direkte kan overføre erfaringerne fra "Urban Squad" til voksne, især fordi voksne ikke må antages at være ligeså disponible for pludselige arrangementer som børn og unge, synes der alligevel at være nogle fællestræk, som gør, at sms-organisering også kunne blive en succes her. På samme måde som "Urban Squad" samler unge op fra gaden, kunne den løsere organisering via sms tænkes at få voksne ind i foreningerne, som er inaktive eller dyrker anden fleksibelt organiseret idræt på egen hånd eller i et fitnesscenter. Derudover kan det være en måde at forebygge et potentielt medlemsfrafald. Møller beskriver det som en måde at "*få fat i flere marginalspillere*", og ved at de kommer i klubben engang imellem, vil de bevare tilknytningen til foreningslivet (Larsen 2007). Initiativet giver medlemmerne mulighed for at deltage i en række aktivitetsbaserede, midlertidige fællesskaber, som er så løst organiseret, at de konstant kan skabes og brydes. Det er muligt for hver enkelt selv at bestemme, hvor meget vedkommende ønsker at involvere sig i foreningslivet, hvorfor deltagelsen som sådan kan justeres efter den enkeltes nuværende livssituation. Der er således en række positive elementer i Møllers forslag om sms-organisering, set i relation til det senmoderne samfund. De største udfordringer for initiativet kunne tænkes at være dels den interne modstand i mere traditionelt tænkende foreninger, men også en række mere praktiske problemstillinger, som fx at sikre et stabilt deltagerantal til træningsarrangementer og kampe. Den løsere organisering vil alt andet lige gøre det nemmere for den enkelte at blive hjemme, og det kan gøre livet surt for potentielle trænere eller organisatorer. Derfor er det vigtigt, at deltagerne opfatter aktiviteten som meningsfuld, således at deltagelse heri vægtes højt i forhold til den lange række af alternative måder, den enkelte kan bruge sin tid på. Lykkes det kan initiativet komme til at virke som en katalysator for foreningslivet, idet det er et konkret svar på, hvordan der i foreningsregi skabes fleksibilitet i forhold til tid og fællesskab.

8.3. Fleksible tilbud til børnefamilier

"De færreste familier har en struktur, hvor der er en mutti til at køre rundt. Hvis du har 2-3 børn kommer det til at minde om taxa-kørsel. Hvorfor ikke sørge for, at der er flere aktiviteter for både børn og voksne samtidig?" Fremtidsforsker Marianne Levinsen (Andersen 2008)

I forbindelse med analysen blev børnefamilierne fremhævet som en gruppe, der i særlig grad har behov for fleksible muligheder for at dyrke idræt og motion, da de oplever et tidspres på flere fronter. Empirisk understøttede Pilgaards undersøgelse den konklusion, da netop respondenter i den alder, hvor de er ved at etablere familie, oplever at have mindre tid end gennemsnittet, ligesom det er den gruppe, hvor foreningsdeltagelsen er lavest. Omvendt viste Ulseths norske undersøgelse, at

børnefamilier ikke er signifikant mindre aktive i foreningerne end andre samfundsgrupper. En interessant diskrepans, som viser, at der ikke er nogen simpel sammenhæng mellem omfanget af det tidspres, som folk oplever i hverdagen, og graden af foreningsengagement. Det er derfor for simpelt at konkludere, som fremtidsforsker Marianne Levinsen gør det, at børnefamilierne nærmest pr. automatik rykker over i fitnesscentrene, hvis ikke idrætsforeningerne fornyr sig (Andersen 2008). Når der alligevel er grund til at se på børnefamilierne som en gruppe, der bør ydes særlig opmærksomhed, er det fordi man med nogle relativt enkle initiativer i foreningerne vil kunne lette deres hverdag væsentligt. En undersøgelse blandt inaktive danskere, foretaget af idrætsforskerne Laila Ottesen og Ole Skjerk, tyder desuden på, at man, ved at oprette fleksible træningstilbud, kan sænke en væsentlig barriere for at gøre danskerne mere fysisk aktive. Det gælder generelt for de interviewede inaktive, men er særligt udtalt for den gruppe Ottesen og Skjerk kalder "de ophængte", som er en gruppe af inaktive, der har en meget presset hverdag. Den overvejende del af "de ophængte" er forældre i børnefamilier, og for dem er *"let og billig adgang til faciliteter af stor betydning for at fremme deres fysiske aktivitet, ligesom tilbud om aktiviteter, som kan indpasses i en travl hverdag, er vigtige"* (Ottesen & Skjerk 2006: 9ff).

Det tyder med udgangspunkt i det ovenstående på, at der er en potentiel medlemsfremgang at hente for foreningerne, hvis de opretter fleksible idræts- og motionstilbud, specifikt rettet mod børnefamilierne. Spørgsmålet er i den forbindelse, hvordan det kan gøres i praksis. Levinsen nævner i det indledende citat, at foreningerne, ved at give børn og forældre mulighed for at træne på samme tidspunkt under det samme tag, kan tilbyde fleksibilitet og samtidig mindske børnefamiliernes tidsforbrug på transport. Tidligere blev DGI-husene i Århus og København nævnt som "fremtidens fleksible idrætstilbud til de fortravlede danskere", hvilket Levinsen tilslutter sig og foreslår, at konceptet herfra spredes ud til yderområderne i Danmark (Andersen & Bille 2008), dog givetvis i en mindre målestok. Ottesen foreslår i den forbindelse, at nabeforeninger tænker mindre specialiseret og samarbejder om at bruge deres faciliteter på en måde, som sikrer det bredest mulige udvalg af aktiviteter parallelt med hinanden (Andersen & Bille 2008). En hindring for at skabe et sådant lokalt samarbejde er, at to tredjedele af alle idrætsforeninger er enstrengede, dvs. kun har en aktivitet på programmet, og at tendensen, ifølge Ibsen, går imod flere foreninger af den type (Ibsen 2006: 8). Mange af de enstrengede foreninger ligner i deres struktur og formål den idealtypiske aktivitetsforening, som er beskrevet tidligere. De er specialiserede i forhold til den ene idrætsgren, de har på programmet, interesserer sig ikke nævneværdigt for andre aktiviteter og er ikke specielt åbne overfor projek-

ter af forskellig karakter (Ibsen 2006: 31). Det giver umiddelbart svære vilkår for samarbejde, hvorfor det kan vise sig vanskeligt at oprette fleksible tilbud til børnefamilierne i de små lokalområder.

Ved siden af væksten i de små, specialiserede aktivitetsforeninger er der sket en vækst i antallet af store, flerstrengede foreninger med over 300 medlemmer, hvilket bidrager til et differentieret foreningsbillede (Ibsen 2006: 16). De større, flerstrengede foreninger tilbyder et bredere udvalg af aktiviteter, som i et vist omfang organiseres fleksibelt til fordel for bl.a. børnefamilierne. Et eksempel herpå er årets idrætsforening i DGI Østjylland i 2008, Nielstrup-Voldum UI, som har indført onlinnebooking af baner, foreningsbaseret motionscenter, sundhedsfremmende projekter samt en månedlig kontingentbetaling, der giver fleksibel adgang til alle foreningens aktiviteter. Det har resulteret i en stor medlemstilgang, således at imponerende 750 af byens 1330 beboere i april 2008 var medlem af idrætsforeningen (Bille 2008c). Eksemplet Nielstrup-Voldum UI viser, *"at motionscentre og fleksible medlemskaber ikke kun er noget, der kan lade sig gøre i de store byer. Det kan også sagtens lade sig gøre i en almindelig idrætshal i et landområde"* (Pedersen 2009). Det kunne med andre ord se ud til, at vejen til fleksible tilbud er en vækst i antallet af store, flerstrengede foreninger, som tænker i brede sammenhænge og markedet for idræt, ganske som det er tilfældet for Ibsens idealtypiske serviceforening. Her samarbejder de forskellige aktiviteter og afdelinger i foreningen, da de står stærkere i fællesskab end hver for sig, samtidig med at foreningen som helhed altid er åben for nye aktiviteter og organisationsformer (Ibsen 2006: 33f). Serviceforeningen vil, pga. den fælles administration, give mulighed for at koordinere aktivitetsudbuddet på en fleksibel måde, der udnytter de fælles faciliteter så optimalt som muligt til glæde for bl.a. børnefamilierne. Det er i mindre grad tilfældet i de enstrengede foreninger, hvor interessen centrerer sig om én aktivitet.

Selvom der er sket en vækst i antallet af store, flerstrengede foreninger i de seneste år, er det som nævnt de mindre, enstrengede foreninger, der er dominerende i foreningsbilledet. Det sammenholdt med at udviklingen, ifølge Ibsen, går i retning af et øget antal enstrengede foreninger, gør, at der ikke umiddelbart er udsigt til, at de flerstrengede foreninger kommer til at dominere foreningsbilledet i de kommende år. En alternativ strategi til at skabe fleksibilitet i idrætsudbuddet er i stedet, at succeshistorier som Nielstrup-Voldum UI inspirerer de mindre, enstrengede foreninger til samarbejde, eller måske ligefrem tvinger dem til det af nød. Som Ibsen påpeger udvikles foreningerne ofte gennem deres indbyrdes konkurrence og konkurrencen med andre idrætsudbydere, som fx de

kommercielle. Når og hvis foreningerne, der ikke tilpasser sig samfundsudviklingen, må se medlemmer forsvinde til anden side, vil de have et stærkt incitament for at forny sig (Ibsen 2008). På den baggrund kunne en hypotese være, at oprettelsen af fleksible tilbud vil starte i de større byer, hvor konkurrencen er størst, hvorefter efterspørgslen efter tilbud af den type på sigt kan være med til at sikre en større udbredelse, også i de mindre lokalområder. Den helt store udfordring bliver i den forbindelse at få de enstrengede aktivitetsforeninger til at samarbejde. Omvendt føler foreningslederne i de store flerstrengede foreninger på landet og i de mindre byer, jf. Ibsen og Møllers undersøgelse, et større ansvar for at tilbyde deres lokalbefolkning de former for idræt og motion, som efterspørges (Ibsen & Møller 2007: 59). Det kunne tale for, at de fleksible tilbud vil opstå på landet og i de mindre byer først, såfremt de disponible faciliteter muliggør det.

8.4. Løsere tilknytning til foreningslivet

Som Jens-Ole Jensen og Kari Steen-Johnsens undersøgelser indikerer, er den dominerende fællesskabsform i idrætsforeningerne den midlertidige. Man kan diskutere, om det ikke altid har været sådan, og om det ikke er indlejret i foreningernes struktur. I hvert fald kan foreningen i sig selv opfattes som et midlertidigt fællesskab, hvor medlemmerne omgås hinanden som bekendte, der samles på forskellige hold i mindre, aktivitetsbaserede fællesskaber. Man mødes, falder måske i snak og går igen, når aktiviteten er overstået, men føler intet eller et meget begrænset ansvar for foreningen som helhed. Ud af disse bekendtskaber kan vokse personlige fællesskaber, som rækker ud over selve aktiviteten, men det er ikke altid tilfældet – og, som Ibsen og Møllers undersøgelse viste, har det mere abstrakte foreningsfællesskab svære vilkår, da idrætsudøverne primært identificerer sig med deres hold og i mindre grad med foreningen. Ydermere når Steen-Johnsen i sin analyse frem til, at de fleste holdfællesskaber er svage, forstået på den måde, at medlemmerne ikke føler sig forpligtede til at møde op hver uge, da det er socialt acceptabelt at blive væk. Desuden er holdfællesskaberne i hendes undersøgelse kun i begrænset grad integreret med andre af individernes livssfærer (Steen-Johnsen 2004: 144f), hvilket er et karakteristisk træk ved det senmoderne, midlertidige fællesskab. Det kunne således se ud til, at der er langt fra diskursen om foreningerne som ramme om forpligtende fællesskaber og til virkeligheden i mange foreninger. Ikke desto mindre lever diskursen og har, som Jensen påpeger, *"fået næring af idrætsorganisationernes diskursive magt"* (Jensen 2006: 148). Forestillingen om det forpligtende foreningsfællesskab af førmoderne karakter er, som tidligere nævnt, direkte indskrevet i landsorganisationernes værdigrundlag, og der bliver generelt ikke sat

spørgsmålstegn ved idrætsforeningernes evne til at skabe fællesskaber, da *"idrætsforeningernes fællesskabsgenererende potentiale har antaget doxisk²² karakter"* (Jensen 2006: 208).

At idrætsforeningerne har haft held til at få deres fællesskabsgenererende potentiale til at fremstå som noget selvfølgeligt, er en fordel, når støtten på idrætsområdet skal fordeles. På den måde har foreningsidrætten en kvalitet, der adskiller den fra eksempelvis de kommercielle udbydere, som i højere grad forbindes med individualiseringsdiskursen. Omvendt kan fokuseringen på forpligtende fællesskaber have en negativ effekt i forhold til den del af idrætsudøverne, som er på udkig efter et relativt uforpligtende idræts- eller motionstilbud. Eksempelvis tror den del af Steen-Johnsens informanter, som går i fitnesscenter, ikke på, at de kan finde et ligeså effektivt og uforpligtende tilbud i foreningen, hvilket er en medvirkende årsag til, at de har valgt at træne i fitnesscenter (Steen-Johnsen 2004: 201). I et senmoderne samfund, hvor en oplevet frihed, især for unge, har stor mental betydning, kommer foreningsidrætten, i sammenligning med andre organisationsformer, til at fremstå som et højtærskeltilbud pga. betoningen af "det forpligtende". Fællesskabet har ikke af den årsag udspillet sin rolle i idrætslivet, blot er der en tendens til, at mange udøvere har præference for en relativt løs tilknytning til fællesskabet. De foretrækker at indgå i midlertidige, senmoderne fællesskaber, som kan skabes og brydes efter behag og behov – eller er i det mindste stærkt selektive i forhold til, hvilke tilbud de lader sig forpligte til. Empiri tyder som nævnt på, at midlertidige fællesskaber allerede er dominerende i foreningslivet, hvorfor opfattelsen af foreningsidrætten som et højtærskeltilbud primært skal ses som et resultat af diskursen herom.

8.4.1. En ny fællesskabsdiskurs?

Ifølge Ibsen og Larsen har gymnastikforeningerne de seneste årtier, i takt med idrættens vækst under andre organisationsformer, selv følt et behov for eksplicit at fremhæve det forpligtende fællesskab som noget særligt ved foreningsidrætten (Ibsen & Larsen 2005: 5). Den strategi taler til en ikke uvæsentlig gruppe af udøvere, som søger det forpligtende fællesskab, men den gruppe er som oftest allerede aktiv i foreningerne. Der synes derfor at være behov for en ny strategi, hvor foreningerne bibeholder den forpligtende fællesskabsdiskurs, men samtidig fremhæver, at det mere uforpligtende tilbud også findes i foreningsregi. Det er i tråd med holdningen hos Søren Møller, som

²² Når Jens-Ole Jensen benytter ordene "doxisk karakter", er han inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieu, som bruger ordet "doxa" til at betegne de implicite spilleregler, der opfattes som selvfølgelige på et givet felt. "Doxisk karakter" kan derfor i denne sammenhæng oversættes med "selvfølgelig karakter".

mener, at danskerne ønsker både det forpligtende og det fleksible idrætstilbud, hvilket foreningerne, ifølge ham, både kan og skal kunne klare (Møller 2008b). Møllers argumentation udbygges i DGI's strategi 2010, hvor de "nye fællesskabsformer" nævnes som en udfordring, DGI skal imødekomme. Mere konkret skal der skabes en større differentiering af foreningernes idrætstilbud, ligesom der skal være mulighed for "*selv at bestemme hvor og hvor meget den enkelte vil engagere sig hvor længe*" (DGI mod 2010). Den formulering signalerer en større åbenhed overfor forskellige måder at være en del af foreningslivet, både som udøver og som frivillig. De senmoderne, midlertidige fællesskaber får en berettigelse i foreningerne side om side med de forpligtende fællesskaber, og der lægges op til, at det enkelte medlem selv kan bestemme, hvor meget vedkommende ønsker at forpligte sig. Det er der i og for sig ikke noget nyt i, idet mange allerede kommer i foreningerne uden at forpligte sig i nogen væsentlig grad – det nye er snarere den accept heraf, som ligger i DGI's strategi 2010.

Med accepten af en løsere tilknytning til foreningslivet, i hvert fald på det overordnede diskursive niveau, har DGI taget et skridt i retning af at sænke tærsklen for indtrædelse i foreningerne. Lykkes det for DGI at få foreningerne til at fremstå som et sted, hvor man både kan finde det fleksible, uforpligtende tilbud og det forpligtende tilbud, sådan som Møller ønsker, kan foreningsidrætten appellere til et bredere segment. Det er samtidig klart, at der skal mere end en hensigtserklæring til, hvis man skal ændre opfattelsen af foreningen. Der må samtidig ske en vis holdningsbearbejdning i de dele af foreningslivet, hvor der hersker en mere traditionel opfattelse af foreningens struktur og opgaver, ligesom der skal konkrete initiativer på banen. På aktivitetsfronten er der i det foregående givet nogle håndgribelige forslag til, hvordan sådanne initiativer kan udformes, herunder foreningsfitness, klippekortsordning, sms-organisering og fleksible tilbud rettet mod børnefamilierne. Ud af den række initiativer er foreningsfitness det eneste, der har gennemgået en større evaluering. Den viser, at foreningerne, med oprettelsen af foreningsdrevne motionscentre, har fået fat i en ny gruppe medlemmer, som ellers ikke var aktive eller kom i foreningerne. Det tyder med andre ord på, at oprettelsen af nye, fleksible tilbud, understøttet af en ændret fællesskabsdiskurs, kan være med til at trække nye medlemmer til foreningsidrætten. Især fordi der som tidligere nævnt ikke er nogen ideologisk baseret modstand i befolkningen mod at dyrke idræt og motion i foreningsregi, når blot den enkelte kan finde "det rette tilbud", som altså, for en ikke uvæsentlig gruppe, er det uforpligtende og fleksible tilbud.

8.4.2. En ny frivillighed?

”Det er en kæmpe udfordring for DGI og foreningerne at udvikle et mere fleksibelt demokrati, der kan opfange unges trang til at engagere sig, uden at de kvæles i en stiv struktur og fastlagte valgperioder” (DGI mod 2010)

På samme måde som det er tilfældet på aktivitetsfronten, tyder meget på, at der også er brug for en ny organisering af frivillighedskonceptet. Den seneste frivillighedsundersøgelse, der blev foretaget i år 2004, viser ganske vist, at frivilligheden generelt trives i bedste velgående. Der er de seneste ca. femten år sket en stigning i antallet af frivillige, således at ca. en tredjedel af danskerne nu er engageret i frivilligt arbejde – de fleste på idrætsområdet, hvor ca. 11 % af befolkningen er aktiv (Fridberg et al. 2006: 45). Til trods for individualiseringsdiskursen er der tilsyneladende ingen krise for frivilligheden, heller ikke hos den yngre generation. Der er blandt de unge på 16-29 år næsten ligeså stor en procentdel aktive (32 %) som i den ældre del af befolkningen på 50-65 år (35 %), uden at nogle af grupperne dog overgår de 30-49-årige, hvor hele 41 % udfører frivilligt arbejde. Ydermere bruger de unge gennemsnitligt mere tid på frivilligt arbejde end den ældre generation (Fridberg et al. 2006: 56). Den del af de unge, som ikke udfører frivilligt arbejde, er også signifikant mere positivt stemt overfor i fremtiden at engagere sig, hvis de bliver spurgt. Hele 64 % angiver denne positive holdning mod gennemsnittet for alle aldersgrupper på 45 % (Fridberg et al. 2006: 66f). Alt i alt tegner frivillighedsundersøgelsen et billede af en velfungerende frivillig sektor, hvor de unge, børnefamilierne og generelt dem, der arbejder meget og har et højt uddannelsesniveau, trækker den største del af læsset. Det kan forekomme overraskende, når nu Pilgaard's undersøgelse viste, at det var i netop den aldersgruppe, hvor flest yder frivilligt arbejde, at frekvensen for foreningsmedlemskab var lavest. En mulig forklaring herpå kan være, at forældre med små børn, hvis et eller flere af deres børn dyrker idræt i en forening, har et relativt stærkt incitament til at yde en frivillig indsats for deres børns skyld, uden at de nødvendigvis selv dyrker idræt i den pågældende forening. Uanset hvad er det generelt blandt de ressourcerstærke, de fleste frivillige kan findes, hvilket understreger, at folk, på trods af tidspres, finder tid og plads i deres hverdag til aktiviteter, de finder meningsfulde – herunder frivilligt arbejde.

Med udgangspunkt i ovenstående konklusioner kan det være svært at forstå, hvorfor det skulle være nødvendigt med en ny organisering af frivillighedskonceptet, herunder oprettelsen af et mere fleksibelt foreningsdemokrati, sådan som DGI sigter efter. Årsagen er, at der i den yngre generation tilsyneladende er en anderledes holdning til det at være frivillig end hos den ældre generation. I hvert fald viser frivillighedsundersøgelsen, at de unge primært er aktive inden for instruktør- og træner-

jobs, og i langt mindre grad i udvalgsarbejde, bestyrelser og administration. Desuden indtræder unge i højere grad i frivilligt arbejde, fordi det udspringer af egen interesse, mens de modne og ældre aldersgrupper i højere grad deltager, fordi de er blevet opfordret til det (Fridberg et al. 2006: 59ff).

Det giver anledning til følgende hypotese:

”Man kunne forestille sig, at baggrunden for disse resultater er, at den ældre generation i højere grad er en del af en traditionel forpligtende kultur, hvor man tager en tørn i foreningen, når der er brug for det, mens de yngre årgange i højere grad lægger vægt på at forfølge deres interesser” (Fridberg et al. 2006: 64)

Hypotesen er i tråd med de tendenser i det senmoderne samfund, som blev beskrevet i analysen, nemlig at de yngre generationer er mere refleksive og selektive i forhold til, hvilke fællesskaber de lader sig forpligte af. Alligevel forekommer hypotesen, hvis man kun skal bedømme ud fra tallene i frivillighedsundersøgelsen, at være noget søgt. Eksempelvis angiver 47 % af de unge (16-29 år), at de engagerer sig i frivilligt arbejde, fordi de er blevet opfordret til det, mens gennemsnittet for alle frivillige er 58 %. Ligeledes er det 59 % af de unge, der angiver egen interesse eller pårørendes situation som årsag, mens gennemsnittet her er 54 % (Fridberg et al. 2006: 63). Tallene bekræfter hypotesen, men omvendt er der tale om relativt små forskelle, man skal være varsom med ikke at overfortolke.

At der alligevel er udsigt til en ny form for frivillighed i fremtiden, fastholdes af idræts- og samfundsforsker Ulla Habermann:

”Det er sandsynligt, at fremtidens frivillige arbejde får en anden (institutionel) form, og måske et andet indhold, og i nogen grad andre bevæggrunde, alt efter hvorledes samfundsforholdene og arbejdsmarkedet udvikler sig” (Habermann 2002: 131)

I den forbindelse opstiller Habermann to idealtypiske former for frivillighed, nemlig det hun kalder klassisk og ny frivillighed. Kendetegnende for den klassiske frivillighed er, at den bygger på de traditionelle foreningsværdier, hvilket betyder, at det frivillige engagement er præget af fællesskab, loyalitet og kontinuitet samt har et altruistisk sigte. Heroverfor står den ny frivillighed, hvor de traditionelle værdier er erstattet af en større grad af refleksivitet, der betyder, at den frivillige indsats i højere grad udspringer af den enkeltes personlige interesse og behov. Engagementet er desuden mere tidsbegrænset, og egennytteperspektivet spiller en større rolle for den enkeltes frivillige indsats (Habermann 2002: 129). Det fællesskab, der lægges op til i den klassiske frivillighed, som er præget af loyalitet og kontinuitet, ligner til forveksling det førmoderne, forpligtende fællesskab, mens fællesskabet i den ny frivillighed, som er mere løst og kortvarigt, ligner det midlertidige, sen-

moderne fællesskab. Som sådan spiller de to idealtyper derfor fint sammen med en opfattelse af, at den yngre generation kunne være eksponent for den ny frivillighed, idet de antages at tænke mere individualistisk og være mere troløse – jf. betegnelser som ”zappergenerationen”. Det har, som frivillighedsundersøgelsen viste, imidlertid ikke ført til, at de unge udfører mindre frivilligt arbejde – faktisk er de ligeså aktive og har generelt en mere positiv holdning overfor frivilligt arbejde end de ældre generationer. Heller ikke Habermanns egne undersøgelser kan understøtte, at der er en ny frivillighed på vej. Ganske vist er der mindre forskelle i, hvilke former for frivilligt arbejde, unge og ældre deltager i, samt deres motiver herfor, men, som Habermann selv påpeger, kan de meget vel være aldersrelaterede og ikke udtryk for en generationsudvikling (Habermann 2002: 124). Det er formentlig også baggrunden for hendes noget vage formulering i det ovenstående citat, hvor ord som ”måske” og ”i nogen grad” er styrkemarkører, der vidner om, at hun ikke kan finde empirisk støtte for påstanden om en ændret frivillighed. I stedet finder Habermann det påfaldende, at både unge og ældre i hendes undersøgelse ”*står med et ben i hver lejr*” (Habermann 2002: 128). Det skal forstås på den måde, at frivillige generelt både er motiveret af de altruistiske idealer fra den klassiske frivillighed og egennyttens fra den ny frivillighed.

Når det skal bedømmes, om der er en ny frivillighed på vej, forekommer det, udover at se på de frivilliges motiver for at udføre frivilligt arbejde, også at være nødvendigt at forholde sig til den realitet, som findes i idrætsforeningerne. Her tegner der sig umiddelbart et lidt andet billede af de unges forhold til frivillighed. I hvert fald er der enighed hos DGI og DIF om, at de unge generelt har større forventninger til deres forening end tidligere. Kommunikationschef i DIF Morten Møhlholm giver i den forbindelse udtryk for idrætsorganisationernes opfattelse af de unges forhold til frivillighed. Han mener, at de unges engagement i dag er mere funktionelt end tidligere, da de ”*gerne vil deltage i foreningsarbejdet, men de vil også have noget ud af det*” (Teichert & Andersen 2007). Dette ”noget” behøver ikke være penge, selvom andelen af de samlede udgifter til netop løn til trænere og ledere er steget fra 18 % i 1985 til 30 % i 2004, med de unge i alderen 15-26 år som den gruppe, hvor flest modtager løn for deres arbejdsindsats (Teichert & Andersen 2007). Yderligere ser Ibsen en tendens til, at folk generelt, men unge især, foretrækker den løsere organisering af frivilligheden. Det frivillige arbejde må ikke gå ind og binde den enkelte for meget, da fleksibiliteten er vigtig, hvorfor de fleste foretrækker projektorientering og ad hoc-organisering frem for faste positioner (Hemmer-Hansen 2008). Ibsen underbygger sin argumentation med, at erfaringer fra projekter, hvor den løsere organisering er forsøgt, har vist, at det er lettere at få især de unge til at

engagere sig, når strukturen er mere løs og engagementet rettet mod de konkrete opgaver og aktiviteter, de unge selv deltager i (Ibsen 2003: 22).

Samlet set tegner de konkrete erfaringer fra foreningslivet et noget andet billede af frivilligheden, end det er tilfældet, hvis man kun ser på folks motiver for at være frivillig. Den øgede fokusering på egennytte, i form af at ville have noget ud af sit frivillige arbejde, sammen med den øgede præference for fleksible korttidsopgaver og ad hoc-organisering, som især findes hos de unge, understøtter Habermanns argumentation for, at en ny type frivillighed er på vej. En frivillighed som i sit udgangspunkt er refleksiv, fleksibelt organiseret og midlertidig, dvs. i tråd med analysen af det senmoderne samfund. Når det er sagt, skal man ikke glemme, at unge såvel som ældre motiveres både af egennytte og af det altruistiske, samt at mange, som Habermann påpeger, *"bliver længe i samme organisation, bundet af såvel kammeratskabet som af ansvarlighed overfor organisationens sag"* (Habermann 2002: 128). En sag, som Ibsen mener foreningerne bør synliggøre i en jordnær form, således at det frivillige arbejde giver mening for den enkelte (Ibsen 2003: 24), hvilket i tråd med den tidligere konklusion om, at folk gerne forpligter sig, såfremt de finder noget meningsfuldt. Ikke desto mindre er der, på baggrund af de fremlagte erfaringer, god grund til, at foreningerne overvejer, hvordan den ny frivillighed kan indtænkes i fremtidens idrætsforening.

8.4.3. Fremtidens idrætsforening

"Det er næppe muligt at udvikle én idrætsforeningstype, som formår at tilgodese alle. [...] Fremtidens udfordring for den organiserede idræt er at finde vejen – eller snarere vejene – mellem aktiviststyret idræt og den legalistiske og demokratiske, men også hierarkiske og bureaukratiske foreningsidræt." (Skjerk 2002: 53f)

Dette synspunkt stammer fra Ole Skjerks evaluering af et forsøg på at finde frem til strukturen for fremtidens idrætsforening, som blev iværksat med midler fra Det Idrætspolitiske Idéprogram (IPIP)²³ i år 2000. Projektet rettede sig specifikt mod unge, og et af de forslag, som endte med at få midler til at blive realiseret, var den københavnske idrætsforening "Future IF". I tråd med den ny frivillighed og byggende på tanken om det midlertidige fællesskab var ideen, at der skulle være en løs binding mellem medlemmer og forening, samt at medlemmerne hver især var ansvarlige for de aktiviteter, de havde introduceret. Rent praktisk fungerede foreningen ved, at medlemmer foreslog

²³ IPIP blev i 1998 oprettet af den daværende kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen. Formålet var *"at udvikle idrættens kulturpolitiske dimension og styrke mangfoldigheden, kvaliteten og ytringsfriheden i dansk idrætsliv"* (Skjerk 2002: 5). I 2002 nedlagde Gerner's efterfølger på kulturministerposten Brian Mikkelsen projektet. I alt havde IPIP i perioden 60 millioner kroner til sin rådighed.

og oprettede aktiviteter ved at skrive på et whiteboard placeret i foreningens klublokale. Der var ikke nogen central ledelse. I stedet koordineredes aktiviteter ved et månedligt stormøde for medlemmerne, mens det administrative blev varetaget af forretningsføreren fra naboforeningen KFUM. Selvom Future IF ikke viste sig levedygtig efter midlerne fra IPIP slap op, mener Skjerk, at foreningen var en succes, fordi den blev rammen om et godt, uforpligtende samvær og fik igangsat en række nye aktiviteter med udgangspunkt i foreningens særlige demokratiske struktur. Skjerk mener imidlertid, at det ikke var sket, hvis ikke medlemsskaren havde været domineret af det han kalder *"mennesker med organisatoriske og idrætslige forudsætninger, som lå over gennemsnittet"* (Skjerk 2002: 50).

Future IF er et relativt radikalt bud på, hvordan fremtidens idrætsforening kan se ud. Medlemmerne er kun meget løst tilknyttet foreningen, og samvær og deltagelse i aktiviteterne er uforpligtende i yderste potens, idet man, *"hvis man ikke har tid eller lyst længere, kan viske sit navn ud [på whiteboardet]"* (Lindberg 2001). Som sådan spiller forslaget fint sammen med det senmoderne samfundsstruktur, men spørgsmålet er, om en så løs organisering er mulig og ønskelig i praksis. Det mener Skjerk tilsyneladende ikke, idet han efterspørger en balance mellem den aktiviststyrede idræt i Future IF og det mere traditionelle foreningsbureaukrati, som er nødvendigt, bl.a. i administrationsammenhæng. Den samme balance ønsker Ibsen at finde. Han taler for en større rummelighed og bredere demokratiforståelse i idrætsforeningerne, men samtidig mener han, det er nødvendigt med en mere traditionel organisation til at stå bag den løsere organisering (Ibsen 2003: 22). Ibsen beskriver i den forbindelse, hvordan man i mange af de nye enstrengede foreninger kan se en tendens til, at frivilligheden organiseres på en ny måde, som er et skridt i retning mod at finde den balance mellem aktiviststyring og foreningsbureaukrati, som Skjerk efterspørger. For det første foregår en større del af det frivillige arbejde i små selvstyrende grupper, som primært varetager deres egne snævre interesser. For det andet foregår mere frivilligt arbejde i afgrænsede og midlertidige projekter, hvor frivillige kan engagere sig fra gang til gang. For det tredje får en del af det frivillige arbejde karakter af at være en hjælp til professionelle lønnede arbejdere i foreningen, som varetager de mere faste opgaver, mens de frivillige hjælper til med opgaver, som er afgrænset indholds- og tidsmæssigt (Ibsen 2003: 24f).

Alle tre tendenser, som nævnes ovenfor, er udtryk for en tilpasning til det senmoderne samfund og den ny frivillighed. Organiseringen i mindre, selvstyrende grupper giver de frivillige mulighed for

en aktivitetsbaseret og opgaveorienteret tilknytning. Der dannes en række mindre fællesskaber inden for foreningen, og det giver den enkelte mulighed for at koncentrere sig om sit eget selvvalgte fællesskab, mens det mere abstrakte foreningsfællesskab træder i baggrunden. At projektarbejdsformen ligeledes vinder frem – om end den har været kendt i foreningerne i lang tid i forbindelse med fx organisering af idrætsarrangementer, stævner o. lign. – er med til at sikre de frivilliges frihed til fra gang til gang at tage stilling til, om de har tid, lyst og interesse i at engagere sig. Det samme er i øvrigt den sidstnævnte tendens, hvor de frivillige fungerer som hjælpere for professionelle ved at udføre indholds- og tidsmæssigt begrænsede opgaver. Alt i alt er de tre nævnte tendenser et skridt i den aktivitetsbestemte, fleksible retning med vægten lagt på midlertidige fællesskaber, som imidlertid godt kan udvikle sig til forpligtende fællesskaber, blot er det så forpligtende holdfællesskaber mere end et samlet forpligtende foreningsfællesskab. Det er, jf. analysen, i overensstemmelse med folks ønsker og behov her i det senmoderne samfund. Forslagene lægger op til en løsere tilknytning til foreningslivet for den enkelte frivillige, og det kan være med til at skaffe flere engagerede frivillige, idet de på den måde bevarer deres (oplevede) frihed.

Omvendt kan det tænkes, at mange af de frivillige vælger at bibeholde deres frivillige engagement i foreningerne i en længere periode, fordi de opfatter deres indsats som meningsfuld, og fordi de har reel indflydelse i de enkelte selvstyrende grupper og projekter. Til slut skal det nævnes, at tendensen, til at frivillige i et vist omfang bliver hjælpere for lønnede arbejdere, kan ses som en begyndende professionalisering af idrætten. Det er en omstridt tendens, som det er for omfattende at gå i dybden med her, men den indeholder både nogle muligheder og faldgrupper. Formanden for Idrættens Analyseinstitut Henrik H. Brandt fremhæver, at brugen af professionelle medarbejdere kan være med til at sikre høj faglighed og konkurrencedygtige foreninger. Omvendt fremhæver Ibsen, at det kan gøre det sværere at skelne mellem kommercielt organiseret og foreningsorganiseret idræt, og dermed svække foreningsidrættens privilegerede status i forhold til offentlig støtte samt også medlemmernes lyst til at arbejde frivilligt. Hvad enten man ser professionaliseringen i et positivt eller negativt lys, er der uden tvivl tendenser i den retning inden for foreningsidrætten, dog ikke mere end at det stadig er 80 % af alle foreninger, der udelukkende drives på frivillig basis (Hemmer-Hansen 2008)

9. Konklusion

Danskernes deltagelsesmønstre i idrætten har ændret sig væsentligt over de seneste 30-40 år. For det første er andelen, der dyrker sport eller motion, steget kontinuerligt i hele perioden, således at det i dag er over halvdelen af danskerne, der er regelmæssigt fysisk aktive. For det andet har den største vækst fundet sted i selvorganiseret og kommercielt organiseret regi, mens tilslutningen til foreningsidrætten mere eller mindre er stagneret siden slutningen af 1980'erne, dog med en stigende tendens i den seneste undersøgelse fra 2007. For det tredje er det de aktiviteter, som er individuelle i udgangspunktet, og som kan dyrkes med stor fleksibilitet, alene eller i selvvalgte fællesskaber, der har oplevet den største vækst, hvorimod holdidrætternes tilslutning generelt er stagneret. Samlet set tegner det et billede af, at foreningsidrætten ikke decideret er i krise, men at den hidtil ikke har formået at indfange den nye gruppe af fysisk aktive og de ændrede deltagelsesmønstre.

Baggrunden for de ændrede deltagelsesmønstre skal primært søges i den udvikling, der i samme periode er foregået generelt i samfundet. Det senmoderne samfund, som vi lever i, er kendetegnet ved en større forandringshastighed end nogensinde før, forårsaget af især den teknologiske udvikling. Tempoet i danskernes arbejdsliv er højt, og grænsen mellem arbejde og fritid er blevet mere flydende, da den enkelte i princippet altid står til rådighed for arbejdet og kan kontaktes uafhængigt af tid og rum. En konsekvens af den udvikling er, at mange føler, de ikke kan få deres hverdag til at hænge sammen, fordi de oplever mangel på tid og føler sig magtesløse overfor det opskruede tempo, der får lov til at sprede sig til fritiden. Danskernes arbejdstid er da også steget til det højeste niveau siden 1964 og måske nogensinde. I gennemsnit arbejder danskerne en halv time mere om dagen i 2001 end i 1987, og i international sammenligning arbejder vi som befolkning mindst ligeså meget som de øvrige udviklede lande. Det gør, at mange oplever en kvantitativ mangel på tid, som dog ikke alene synes at kunne forklare det senmoderne samfunds tidspres.

Den primære årsag til, at tiden for mange danskere føles knap, er den sammenpresning af tid, som har fundet sted i arbejds- og fritidslivet, dvs. det har med den kvalitative udnyttelse af tiden at gøre. Markedet har gjort sit indtog i privatsfæren, og effektivitet er derfor ikke alene et middel til at nå mere på arbejdspladsen, men et mål i sig selv, som har bredt sig til også at gælde fritidslivet. Det betyder, at tidsforbrug på idræt og motion nu også evalueres på effektiviteten heraf. De aktiviteter, der sælger sig selv på den træningsmæssige effektivitet, hvad enten det er i forhold til sundhed,

skønhed eller noget helt tredje, opnår en betydelig tilslutning. Det samme gør de fleksibelt organiserede aktiviteter, hvilket delvist skyldes et mere omskifteligt arbejdsmarked, som betyder, at fleksible træningstider for nogle er en nødvendighed. Mere generelt er oplevelsen af fleksibilitet mentalt vigtig for mange, da de ønsker at være frie til selv at vælge, hvornår og med hvem de vil træne. Der eksisterer med andre ord en fleksibilitetsnorm, som betyder, at mange søger de idrætsaktiviteter, der tilbyder dem en frihed til selv at vælge træningstidspunkt, og er stærkt selektive i forhold til hvilke aktiviteter, de lader sig binde af. Der er stadig plads til aktiviteter, som organiseres med faste træningstidspunkter, men kun hvis aktiviteten opfattes som meningsfuld for den enkelte.

Selvom det senmoderne samfund ofte forbindes med en øget individualisering, betyder det ikke, at de sociale relationer er eroderet og fællesskaber ophørt med at eksistere. Mennesket har et basalt behov for socialt samvær, men der er en tendens til, at folk foretrækker selv at vælge, hvilke fællesskaber de vil indgå i. Det forpligtende fællesskab er ikke forsvundet, og de (før)moderne fællesskabsformer eksisterer stadig, men tendensen går mod en større udbredelse af de senmoderne, midlertidige fællesskaber, også inden for idrættens verden og i foreningsregi. Det er med til at forklare, hvorfor de største idrætsaktiviteter i dag er individuelle i udgangspunktet, men samtidig kan dyrkes i mindre, aktivitetsbaserede og selvvalgte fællesskaber.

Spørgsmålet er nu, hvordan foreningsidrætten tager højde for de nævnte tendenser i det senmoderne samfund og dermed tilpasses de ændrede deltagelsesmønstre i idrætten. Først og fremmest må det konstateres, at der har været en vis træghed i foreningerne i forhold til at gennemføre ændringer i tråd med samfundsudviklingen, men samtidig at denne gradvist er blevet mindre. Den ideologisk baserede modstand er mindsket, og der synes at være en større villighed til at tage udgangspunkt i befolkningens behov og ønsker, om end integrationen af nye effektive og fleksible træningsformer, og ændringer i eksisterende aktiviteterets struktur, ikke sker uden modstand.

Et eksempel på en succesfuld tilpasning til det senmoderne samfund er de mange foreningsdrevne motionscentre, som er opstået med eller uden hjælp og støtte fra DGI og DIF. Gennem projekter som DGI Træningskultur og Projekt Foreningsfitness har landsorganisationerne været katalysatorer for initiativet, men centrene er oprettet og drives overvejende ved hjælp af frivillig arbejdskraft i foreningerne. Centrene drives således på foreningsvilkår, og deres oprettelse har skaffet foreningerne en række nye medlemmer, heraf en stor gruppe der kommer fra inaktivitet. En forklaring på suc-

cesen er, at foreningerne, ved oprettelsen af motionscentre, har givet plads til en aktivitet, der sælger sig på den træningsmæssige effekt, tilbyder en høj grad af fleksibilitet samt åbner mulighed for at træne på egen hånd eller indgå i midlertidige træningsfællesskaber. Som sådan er initiativet et svar på de ændrede deltagelsesmønstre i idrætten, og fremtiden ser da også lys ud, idet der er potentiale for yderligere medlemstilgang de kommende år. Udfordringen for foreningerne bliver den fortsatte konkurrence med de kommercielle centre på kvalitet samt i det politiske spil, og også den interne kritik baseret på en opfattelse af fitness som værende i modstrid med foreningernes værdigrundlag.

Ud over at introducere nye effektive og fleksible træningsformer er det også vigtigt, at foreningerne organiserer de traditionelle aktiviteter på en mere fleksibel måde, da det ikke er alle, der ønsker at dyrke fitness eller har mulighed for og lyst til at træne på fastlagte tidspunkter hver uge. En måde at indføre større fleksibilitet på er ved hjælp af en klippekortsordning, som er forsøgt i nogle foreninger med succes. Ideen er, at foreningen stiller idrætsfaciliteter til rådighed, som medlemmerne kan bruge, når de har tid og lyst i selvvalgte fællesskaber. Det kan ske relativt enkelt i individuelle idrætsgrene, men er også muligt i holdidrætsgrene, selvom det kan betyde, at spillet så ikke foregår i sin standardiserede variant. Derudover kan der også opnås større fleksibilitet i forhold til træningstidspunkter ved at indføre en variant af sms-organisering. Rent praktisk kan det foregå ved, at en pulje af spillere modtager meldinger om træningstidspunkter og eventuelle kampe på sms. På den måde føler medlemmerne sig ikke bundet af faste tider, og det vil derfor være muligt at fastholde nogle af de marginalspillere i foreningerne, som kun har tid til eller ønske om at deltage engang imellem.

En gruppe der synes at have særligt brug for fleksibilitet er børnefamilierne, som oplever et tidspres på flere fronter. Med nogle relativt enkle initiativer kan foreningen medvirke til at lette deres hverdag. En oplagt løsning er at give børn og forældre mulighed for at træne på samme tidspunkt under samme tag eller i det mindste i umiddelbar nærhed. På den måde kan børnefamilierne blive fri for en stor mængde transport og ventetid. Sådanne muligheder eksisterer endnu kun i begrænset omfang i større idrætscentre, som fx DGI-husene, men der er også eksempler på, at det kan lade sig gøre på landet, hvor det dog ofte kræver samarbejde mellem flere af de lokale foreninger at skaffe de fornødne faciliteter. En udfordring er i den forbindelse at få de mindre, enstrengede aktivitetsforeninger til at tænke i større sammenhænge end organiseringen af deres egen aktivitet.

De behandlede initiativer indebærer alle en større mulighed for, at idrætsudøverne selv kan vælge, hvem de vil dyrke idræt med og er dermed et skridt mod en større forståelse for de midlertidige fællesskabers værdi i foreningsregi. Det forpligtende fællesskab har ellers stået, og står til dels stadig, som en central del af selvforståelsen, bl.a. i landsorganisationernes værdigrundlag, hvilket er udmærket i forhold til den del af idrætsudøverne, som ønsker at indgå i et sådant. Imidlertid kan det forpligtende også fungere som en barriere for dem, som foretrækker et mere uforpligtende tilbud. Det er derfor nødvendigt med en større accept af de midlertidige fællesskaber i foreningsregi – rent praktisk, men også diskursivt. Det samme gør sig gældende, hvis foreningerne i fremtiden vil holde fast i de frivillige. Ganske vist trives frivilligheden godt, og de unge er stadig meget villige til at udføre frivilligt arbejde, men der er også tegn på, at især de unge ikke vil binde sig for meget. Det er en del af det, man kan karakterisere som en ny frivillighed, hvor præferencen er for det midlertidige, tidsbegrænsede engagement. Med det in mente er det op til foreningerne at finde balancen mellem det traditionelle foreningsbureaukrati og den aktiviststyrede idræt, når modellen for fremtidens idrætsforening skal oprettes. Det kan bl.a. ske ved i stigende grad at bruge selvstyrende grupper, der arbejder projektorienteret, evt. mens de mere faste opgaver varetages af professionelle.

Alt i alt er det som om, at der i dele af foreningslivet er ved at opstå en accept af, at der må ske en vis nytænkning, hvis den historiske position, som den vigtigste ramme om danskernes idræts- og motionsudøvelse, skal bevares og udbygges. Endnu har det, hvis man ser bort fra oprettelsen af foreningsdrevne motionscentre, ikke ført til andet end sporadiske forsøg på tilpasning i enkelte foreninger og hensigtserklæringer fra landsorganisationerne, specielt DGI. Samfundet ændrer sig imidlertid, og foreningerne må følge med, hvis ikke de skal miste medlemmer. Nogle af de måder, hvorpå foreningsidrætten konkret kan forny sig, er behandlet i det foregående, men der er naturligvis ikke tale om en udtømmende liste. Det vigtige er, at foreningerne forholder sig til det senmoderne samfund og de betydninger, som det har for danskernes hverdags- og fritidsliv. Tidspresset, præferencen for effektiv træning, fleksible træningstidspunkter og midlertidige fællesskaber, er alle udviklingstræk, som foreningerne må forholde sig til. Udfordringen bliver i den sammenhæng at gennemføre fornyelsen på en måde, som gør, at det stadig er muligt at se forskel på foreningsorganiseret og kommercielt organiseret idræt. Kun på den måde kan foreningerne forsvare deres privilegerede position i forhold til offentlig støtte, samtidig med at de (for)bliver den mest betydningsfulde ramme om danskernes idræts- og motionsudøvelse.

10. Perspektivering – Foreningsidræt classic

”Jeg vil meget gerne være med til at føre DGI ind i fremtiden. Jeg er blot uenig i vejen vi skal følge, og synes det er ærgerligt at vi udvander vores eksistensberettigelse som en foreningsbaseret organisation. [...] Vi skal styrke foreningsdelen og markedsføre os som foreninger, hvor man giver og får socialt medspil i sit liv. [...] I stedet for at glide med på alle de bølger der kommer, skal vi turde tro på foreningslivet og det forpligtende fællesskab.” Formand for drengueudvalget i DGI Gymnastik Niels Martin Vind (Vind 2005)

Fokus har indtil nu været på, hvordan foreningsidrætten kan tilpasses det senmoderne samfund ved at tilbyde effektive og fleksible idræts- og motionstilbud, som kan udøves i midlertidige fællesskaber. Baggrunden herfor er, at den strategi, ud fra de forudgående analyser, må forventes at betyde medlemsfremgang for foreningerne, da forslagene afspejler de ændringer, som har fundet sted i danskernes hverdags- og fritidsliv de seneste 30-40 år. På den anden side medfører tilpasningen en række udfordringer for foreningslivet. For det første får man en ny type udøvere ind i foreningerne, som antageligt er mindre engagerede i foreningslivet generelt. For det andet risikerer foreningerne at komme til at ligne de kommercielle idræts- og motionsudbydere, især hvis professionaliserings- og kommercialiseringsgraden øges. For det tredje kan det vise sig sværere at opretholde idealet om den frivilligt drevne forening med de karaktertræk, som er skitseret tidligere. Den frivillige idræt risikerer altså, med Kasper Lund Kirkegaards ord, at miste *”en del af sin uskyld i forsøget på at følge med udviklingen”* (Kirkegaard 2007a: 125).

I forlængelse heraf kan man stille spørgsmålet, hvorvidt foreningerne reelt har et alternativ til at gennemføre den foreslåede tilpasning, som unægtelig vil udfordre foreningslivet på en række områder, hvis foreningsidrætten skal bevare sin berettigelse nu og i fremtiden. Analysen viste, at der, på trods af en øget præference for det effektive og fleksible, fortsat er plads til foreningsaktiviteter med faste træningstidspunkter og satsning på forpligtende fællesskaber. Den enkelte idrætsudøver er villig til at forpligte sig, såfremt den pågældende aktivitet fremstår meningsfuld. Det kunne tale for, som formand²⁴ for drengueudvalget i DGI Gymnastik Niels Martin Vind gør det, i en reaktion mod Søren Møllers stille revolution af DGI, at foreningerne skal turde tro på foreningslivet og det forpligtende fællesskab. Foreningerne skal med andre ord blive bedre til at positionere sig i forhold til de kommercielle tilbud og fremstå som et attraktivt alternativ ved at fastholde de klassiske foreningsværdier. På den måde vil aktiviteterne i foreningsregi skille sig ud fra de kommercielle, ved

²⁴ Niels Martin Vind var formand for drengueudvalget i DGI i 2005, som er det år, hvor citatet stammer fra. Han har leveret flere debatindlæg, hvor han er stærkt kritisk overfor udviklingen i DGI, og har forladt sin position som formand for drengueudvalget i protest.

at fremstå meningsfulde på et bredere grundlag end det rent instrumentelle, ud fra en devise om, at idræt og motion er meget mere end et middel til sundhed og skønhed. Den foreslåede strategi kan man kalde ”foreningsidræt classic”, da der som sådan ikke er noget nyt i strategien, som netop handler om at lade være med ”at hoppe med på bølgen”. I stedet tydeliggøres de områder, hvorpå foreningsidrætten, i hvert fald i sin selvforståelse, adskiller sig fra de øvrige idræts- og motionstilbud på markedet.

Der er næppe tvivl om, at en strategi, som fokuserer på de klassiske foreningsværdier, vil tiltale en ikke ubetydelig del af danskerne, men spørgsmålet er, om ikke størstedelen heraf allerede er medlem af en idrætsforening. Udfordringen bliver at overtale de mange, som efterspørger effektivitet og fleksibilitet i deres fritidsliv, til, at de skal tage sig tid til at indgå i foreningslivet, fordi de, som Vind udtrykker det, her får et ”socialt medspil” i deres liv. Det er især problematisk, fordi danskeres ændrede forhold til idræt og motion er intimt forbundet med den generelle samfundsudvikling, og at der derfor er tale om mere end bare en tilfældig modebølge. Konsulterer man imidlertid fremtidsforskerne Jesper Bo Jensen og Marianne Levinsen, så ser de på nuværende tidspunkt nogle tendenser til ændring i danskernes forbrug, som inden for de kommende ti år vil forstørres. Et par af disse tendenser er, at der vil være status i at markere, at man har eller tager sig god tid til udvalgte fritidssysler og fællesskaber, samt at det sjove og meningsfulde får sin berettigelse side om side med sundheds- og wellnessbølgen (Jensen & Levinsen 2008: 60ff). Med forbehold for de usikkerheder, som fremtidsforskning involverer, kan disse forudsigelser være med til at retfærdiggøre en strategi som ”foreningsidræt classic”. Foreningerne kan potentielt blive et sted, hvor folk markerer, at de har god tid til at dyrke det sjove, det meningsfulde og det forpligtende fællesskab. Derfor skal strategien ikke afskrives på forhånd, men det er nok tvivlsomt, om den kan stå alene, hvis man i foreningsregi ønsker mere end bare konsolidering af den nuværende medlemstilslutning. Folk ser ud til at ville både det forpligtende og det fleksible tilbud nu og i (den nærmeste) fremtid, hvorfor der kan være en idé i, at foreningerne benytter sig af en strategi, der går på to ben.

Litteraturliste

Andersen, Majbritt Lykke (2008): Sats på familien... I: *Udspil*, nr. 4, april 2008, pp. 12-13.

Andersen, Majbritt Lykke & Steen Bille (2008): Børnefamilierne vil have fleksible tilbud. I: *Udspil*, nr. 4, april 2008, pp. 17.

Bauman, Zygmunt (2002): *Fællesskab – En søgen efter tryghed i en usikker verden*. København: Hans Reitzels Forlag.

Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (2002): Individualisering i moderne samfund – en subjektorienteret sociologs perspektiver og kontroverser. I: *Slagmark – tidsskrift for idéhistorie*, nr. 34, pp. 13-38.

Bille, Steen (2007): Når der går fitness i fællesskabet... I: *Udspil*, nr. 7, august 2007, pp. 12-16.

Bille, Steen (2008a): Familien mødes til idræt. I: *Udspil*, nr. 4, april 2008, pp. 16.

Bille, Steen (2008b): Forening styres via sms. I *Udspil*, nr. 8, september 2008, pp. 9.

Bille, Steen (2008c): Fornylse giver gevinst. I: *Udspil*, nr. 4, april 2008, pp. 28-29.

Bonke, Jens (2002): *Tid og velfærd*. København: Socialforskningsinstituttet.

Brandt, Henrik H. (2008): *Tid til et brug med spilafhængigheden?* Idrættens Analyseinstitut.
Internet: <http://www.idan.dk/Kommentaren/036spillemonopolet.aspx>
(hentet 24. februar 2009)

Bryman, Alan (2004): *Social Research Methods*. Oxford: University Press.

Bøje, Claus & Henning Eichberg (1994): *Idrættens tredje vej – om idrætten i kulturpolitikken*. Århus: Forlaget Klim.

Dahler-Larsen, Peter (2005): Dokumenter som objektiveret social virkelighed. I: Margaretha Järvi-
nen og Nanna Mik-Meyer (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv – interview,
observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag.

DGI (2006): *DGI træningskultur*. PR-foldet.

Internet: <http://www.dgi.dk/~media/Images/DGI/DGIkommunikation/PDF/Diverse/DGItraeningskultur0106lille.ashx>
(hentet 3. februar 2009)

DGI/DIF (2008): *Projekt foreningsfitness*. PR-foldet.

Internet: <http://foreningsfitness.files.wordpress.com/2008/07/pr-folder2008.pdf>
(hentet 3. februar 2009)

DGI mod 2010

Internet: <http://www.e-pages.dk/dgi/87/>

(hentet 24. februar 2009)

DGI Strategi 2012 – Overordnede mål.

Internet: http://www.dgi.dk/OmDGI/strategi_2012/nyheder/Strategi%202012%20-%20Overordnede%20mål_fa113851.aspx

(hentet 12. februar 2009)

DGI's idegrundlag og værdier.

Internet: http://www.dgi.dk/omdgi/nyheder/idegrundlag_og_v%C3%A6rdier_%5Ba14791%5D.aspx

(hentet 4. januar 2009)

DIF's politiske program 2006-2010.

Internet: <http://www.dif.dk/OmDIF/Forside/Politik/-/media/Interessenter/DIF/difdk/pdf/DIFpolitiskprogram2006%202010%20pdf.ashx>

(hentet 4. januar 2009)

Eichberg, Henning (2007): Glem det "enkelte individ" – glem Giddens! I: *Dansk Sociologi*, nr. 3, 18. årgang, pp. 92-108.

Fridberg, Torben et al. (2006): Frivilligt arbejde. I: Boje, Thomas P. et al. (red.): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. København: Socialforskningsinstituttet.

Eriksen, Thomas Hylland (2002): *Øjeblikkets tyranni*. København: Tiderne Skifter.

Giddens, Anthony (1994): *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag.

Giddens, Anthony (1996): *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Guneriussen, Willy (2005): Émile Durkheim. I: Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Habermann, Ulla (2002): De frivillige ledere og fællesskaberne. I: Hans Wagner et al. (red.): *Medvinde og modvinde – antologi om betingelserne for værdibaseret børne- og ungdomsarbejde*. København: FDFs Forlag.

Habermas, Jürgen (1999): Hermeneutikkens krav på universel gyldighed. I: Jesper Gulddal og Martin Møller (red.): *Hermeneutik – En antologi om forståelse*. København: Gyldendal.

Hansen, Kasper Møller (2003): Spørgeskemadesign. I: Peter Dahler-Larsen: *Selvevalueringens hvide sejl*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Heinemann, Klaus (1986): *Grundbog i idrætssociologi*. Auning: Bogforlaget DUO ApS.

Hemmer-Hansen, Mikkel (2008): Foreninger bliver professionelle. I: *Morgenavisen Jyllands-Posten Vest*, 2. januar 2008, 1. sektion, pp. 14.

Henriksen, Lars Skov & Bjarne Ibsen (2001): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.

- Hochschild, Arlie (2003): *Tidsfælden – når familien bliver arbejde og arbejdet bliver familie*. København: Munksgaard.
- Hochschild, Arlie (2004): Gennem sprækker i tidsfælden. I: Michael Hviid Jacobsen & Jens Tonboe (red.): *Arbejdssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ibsen, Bjarne (1992): Frivilligt arbejde i idrætsforeninger. København: Danmarks Højskole for Lægemøvelser.
- Ibsen, Bjarne (1995): Det offentlige og idrætten. I: Else Trangbæk et al.: *Dansk Idrætsliv, bind II – Velfærd og fritid 1940-1996*. Gyldendal.
- Ibsen, Bjarne (2003): *Den rummelige forening – Fremtidens muligheder og udfordringer for idrætsforeningerne*. Institut for Forskning i Idræt og Folkelig Oplysning.
- Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrætten i Danmark. Udviklinger og udfordringer*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, Bjarne (2008): Danske Idrætsforeninger – den forkerte løsning på et problem. I: *Årsskrift 2008 – Gymnastikhøjskolen i Ollerup*.
 Internet: <http://www.idan.dk/Nyheder/~media/PdfWord/Pdf2008/Ollerup%20Gymnastikh%C3%B8jskole%20%20%20artikel%20%20%202008.ashx>
 (hentet 19. februar 2009)
- Ibsen, Bjarne & Knud Larsen (2005): *Fra gymnastik til motionisme?* Hæfte I fra forskningsprojektet "Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur". Syddansk Universitet.
- Ibsen, Bjarne & Peter Mindegaard Møller (2007): *Foreninger i forandring*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, Bjarne & Laila Ottesen (2003): Sport and Welfare Policy in Denmark: The Development of Sport between State, Market and Community. I: Klaus Heinemann (red.): *Sport and Welfare Policies – Six European Case Studies*. Schorndorf, Tyskland: Verlag Karl Hofmann GmbH & Co.
- Ilsøe, Anna (2008): Fleksibel arbejdstid skal skræddersys. I: *Magasinet Arbejdsmiljø*, nr. 1, 2008.
- Jacobsen, Michael Hviid (2004): Fra moderne arbejdsetik til senmoderne selvvalgt slaveri? I: Michael Hviid Jacobsen & Jens Tonboe (red.): *Arbejdssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jagd, Henrik, Ernst Jensen & Lisbeth Steen Pedersen (2003): *Krop og samfund*. København: Gyldendal.
- Jantzen, Christian (1992): Kulturanalysens (u)mulighed. I: *Kultur og Klasse*, vol. 19, nr. 71, pp. 117-140.
- Jensen, Mette (2001): *Tendenser i tiden – en sociologisk analyse af mobilitet, miljø og moderne mennesker*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Jensen, Jens Ole (2006): *Fællesskab, fitness og foreningsidræt – Kulturanalytisk studie af fællesskabsrelationerne i to danske idrætsmiljøer*. Aarhus: Aarhus Universitet.

Jensen, Jesper Bo (2007): *Langt ude? – Essays om fremtiden*. Århus: Academica.

Jensen, Jesper Bo & Marianne Levinsen (2008): *2020 – Forbrugere, detailhandel og byer i fremtiden*. Århus: Fremforsk.

Jørgensen, Mads P. (2002): Interview med Ulrich Beck. I: *Slagmark – tidsskrift for idéhistorie*, nr. 34, pp. 125-144.

King, Gary; Robert O. Keohane & Sidney Verba (1996): *Designing Social Inquiry*. Princeton: Princeton University Press.

Kirkegaard, Kasper Lund (2007a): *Fra muskelmasse til massebevægelse – indblik i den kommercielle fitness-sektors historie*. København: Idrættens Analyseinstitut.

Kirkegaard, Kasper Lund (2007b): *Overblik over den danske fitness-sektor – En undersøgelse af danske fitnesscentre*. København: Idrættens Analyseinstitut.

Kirkegaard, Kasper Lund (2008): *Evaluering af DGI træningskultur – Samlet evalueringsrapport*. København: Idrættens Analyseinstitut.

Kirkegaard, Kasper Lund (2009): Fitness appellerer til inaktive. I: IDAN's Nyhedsbrev, nr. 21, januar 2009. København: Idrættens Analyseinstitut.

Internet: <http://www.idan.dk/~media/Nyhedsbrev/Nyhedsbrevpdf/Nyhedsbrev21Lav.ashx>

(hentet 11. februar 2009)

Kristensen, Thomas Møller (2007): I brechen for bredden. I: *Morgenavisen Jyllands-Posten Vest*, 23. maj 2007, pp. 7.

Kristensen, Thomas Møller (2008): Foreningsfitness er ikke lige sundt for alle. I: *Morgenavisen Jyllands-Posten Vest*, 2. marts 2008, pp. 17.

Krustrup, Peter (2007): *Soccer burns more fat than jogging*. København: Københavns Universitet.

Internet: http://www.ku.dk/english/news/?content=http://www.ku.dk/english/news/soccer_experiment.htm

(hentet 16. marts 2009)

Kudahl, Søren (2006): Er vi en nation af knoklere eller klynkere? I: *Ugebrevet A4*, nr. 8, den 27. februar 2006.

Larsen, Kirsten Harkjær (2007): Krisen kradser i boldspillene. I: *Udspil*, nr. 5, maj 2007, pp. 34-35.

Larsen, Knud (2003a): *Idrætsdeltagelse og idrætsforbrug i Danmark*. Århus: Forlaget Klim.

Larsen, Knud (2003b): *Den tredje bølge – på vej mod en bevægelseskultur*. København: Lokale- og Anlægsfonden.

- Larsen, Knud (2005): *Træning på hold og i motionscenter – Resultater fra en medlemsundersøgelse i 34 gymnastik- og idrætsforeninger i DGI Roskilde Amt*. Hæfte II fra forskningsprojektet ”Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur”. Syddansk Universitet.
- Larsen, Lisbeth Kjær (2006): Idrætsforeninger taber terræn til fitnessbranchen. I: *Dato*, 11. november 2006, 1. sektion, pp. 6.
- Lindberg, Kasper (2001): Nye ideer på tavlen. I: *Ungdom & Idræt*, nr. 7, marts 2001.
- Maffesoli, Michel (1996): *The Time of the Tribes – The Decline of Individualism in Mass Society*. London: SAGE Publications.
- Mangione, Thomas W. (1995): *Mail Surveys: Improving the Quality*. California: Sage.
- Møller, Peter Mindegaard (2008a): Forbrugeren, deltageren og foreningsbæreren. I: *Udspil*, nr. 4, april 2008, pp. 8-9.
- Møller, Søren (2008b): Foreningsfitness – mellem myte og virkelighed. I: *Udspil*, nr. 4, april 2008, pp. 3.
- Møller, Søren (2008c): Foreningslivet gør det godt. I: *Udspil*, nr. 5, maj 2008, pp. 3.
- Møller, Verner (1999): *Sundhed og idræt – Kulturanalyser til indkredsning af sundhedsaspektet i idrætten*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Møller, Verner (2006): *Det gyldne fedt – Analyse af et lukrativt samfundsproblem*. København: Gyldendal.
- Nielsen, Niels Kayser (1995): Klubliv i hverdag og fest – i kommercialiseringens tegn. I: Else Trangbæk et al. (red.): *Dansk idrætsliv, Bind 2 – Velfærd og fritid 1940-1996*. København: Danmarks Idræts-Forbund.
- Nielsen, Niels Kayser & Troels Kayser Nielsen (1997): Idrætsforeningsliv på Horsenseggen i 1900-tallet – fra landsbyklub til business. I: *Østjysk hjemstavn*, årg. 62, pp. 50-63.
- Nowotny, Helga (1994): *Time – The Modern and Postmodern Experience*. Cambridge: Polity Press.
- Olsen, Henning (1997): Tal taler ikke uden ord. Et metodeeksperiment om danske respondenters sprogsensitivitet i politologiske og sociologiske surveyundersøgelser. I: *Politica*, vol 29(3), pp. 295-310.
- Ottesen, Laila (1990): På hjemmebane. I: Jørn Hansen et al. (red.): *Kropskultur og Idræt – regionalt, nationalt og internationalt. Idræthistorisk Årbog 1990*. 6. årgang. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Ottesen, Laila og Bjarne Ibsen (2000): *Forsamles og forenes om idræt*. København: Lokale- og Anlægsfonden.

Ottesen, Laila og Ole Skjerk (2006): *Inaktivitetsundersøgelse – Sammenfatning*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
Internet: http://cms.ku.dk/upload/application/pdf/26430dc3/Inaktivitet_Sammenfatning.pdf
(hentet 18. februar 2009)

Pedersen, Karsten (2009): *Årets forening 2008: Nielstrup-Voldum Ungdoms og Idrætsforening (NVUI) blev Årets forening 2008 i Østjylland*. DGI Østjylland.
Internet: [http://www.dgi.dk/forening/oestjylland/nyheder/%C3%85rets_forening_2008_Nielstrup-Voldum_Ungdoms_og_Idr%C3%A6tsforening_\(NVUI\)_blev_%C3%85rets_forening_2008_i_%C3%98stjylland_%5Ba13563%5D.aspx](http://www.dgi.dk/forening/oestjylland/nyheder/%C3%85rets_forening_2008_Nielstrup-Voldum_Ungdoms_og_Idr%C3%A6tsforening_(NVUI)_blev_%C3%85rets_forening_2008_i_%C3%98stjylland_%5Ba13563%5D.aspx)
(hentet 19. februar 2009)

Pilgaard, Maja (2007): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007 – nøgletal og tendenser*. København: Idrættens Analyseinstitut.

Poder, Poul (2005): En postmoderne nutid? I: Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Rienecker, Lotte & Peter Stray Jørgensen (2005): *Den gode opgave – håndbog i opgaveskrivning på videregående uddannelser*. København: Forlaget Samfundslitteratur.

Skjerk, Ole (2002): *Om adgang – Evaluering af Det Idrætspolitiske Idéprogram IV*. København: Københavns Universitet, Institut for Idræt.

Skou-Hansen, Tage (1972): *Det midlertidige fællesskab*. Gyldendal.

Steen-Johnsen, Kari (2001): Treningscenteret – en arena for individualisert trening? I: *Sosiologi i dag*, årg. 31, nr. 1, pp. 5-28.

Steen-Johnsen, Kari (2004): *Individualised Communities – Keep-fit exercise organisations and the creation of social bonds*. Ullevål: Norges Idrettshøgskole.

Sundhedsstyrelsen (2003): *Brug hovedet – brug kroppen! Faktapjece til kampagnen "Rør dig 30 minutter om dagen"*. Sundhedsstyrelsen.

Teichert, Jakob Sejr & Lasse Andersen (2007): Lønudgifter til trænere stiger. I: *Udspil*, nr. 7, 2007, pp. 32-33.

Therkildsen, Brit (2005): Gang i de gamle: I fremtiden skal idrætten ud i naturen. I: *Politiken*, 6. november 2005, pp. 17.

Tonboe, Jens (2004): I dit ansigts sved... I: Michael Hviid Jacobsen & Jens Tonboe (red.): *Arbejds-samfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Torpe, Lars (2001): Folkets foreninger? I: Lars Skov Hanriksen & Bjarne Ibsen (red.): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.

Ulseth, Anne-Lene Bakken (2002): Rekreasjon eller prestasjon? Kvinner og menns begrunnelser for å trene. I: Ørnulf Seippel (red.): *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus forlag.

Vind, Niels Martin (2005): Drop slaveriet af moden og tro på foreningslivet. I: *Udspil*, nr. 10, 2005, pp. 32.

Wanger, Michael Frederik (1990): Hverdagsliv og social tid i det moderne samfund. I: Marianne Rostgård, Arne Remmen og Jens Christensen (red.): *Samfundet i teknologien*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Weber, Max (1972): *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*. København: Fremad.

Welander, Peter (2008): Idrætten er nødt til at tænke nyt. I: *Fyens Stiftstidende*, 16. august 2008, Sektion: OdenseFyn, pp. 6.

Worm, Nikolaj (2004): Ugens århusianer: Idrætten skal forny sig. I: *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 7. november 2004, 6. sektion, pp. 18.